

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

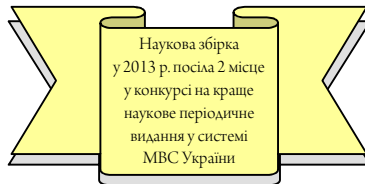
ВІСНИК
Харківського
національного
університету
внутрішніх справ

Збірник наукових праць

Засновник і видавець –
Харківський національний університет внутрішніх справ

Виходить 4 рази на рік
Заснований у грудні 1995 р.

№ 3 (82) 2018

Харків 2019

*Збірник належить до категорії «В»
Переліку наукових фахових
видань України (п. 3 наказу
Міністерства освіти і науки України
від 15.01.2018 № 32)
і є фаховим з юридичних наук
(наказ МОН України
від 06.03.2015 № 261)*

Рекомендовано
до друку та до поширення
через мережу Інтернет
Вченою радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
протокол № 10 від 27.11.2018

Редакційна колегія:

В. В. Сокуренко – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України (Харківський національний університет внутрішніх справ) – головний редактор;
М. Ю. Бурдін – д-р юрид. наук, проф. (ХНУВС) – заступник головного редактора;
П. О. Білоус (ХНУВС) – відповідальний секретар; **О. М. Бандурка** – д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України, засл. юрист України (ХНУВС); **О. П. Гетманець** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУВС); **О. М. Головка** – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна); **В. А. Греченко** – д-р іст. наук, проф., засл. працівник освіти України (ХНУВС); **С. М. Гусаров** – д-р юрид. наук, член-кор. НАПрН України, засл. юрист України (ХНУВС); **К. Р. Келлі** – д-р прав. наук, доц. (Університет Арканзасу, США); **В. В. Ковальська** – д-р юрид. наук, ст. наук. співробітник (Одеський державний університет внутрішніх справ); **А. Т. Комзюк** – д-р юрид. наук, проф., засл. діяч науки і техніки України (ХНУВС); **Т. М. Кравцова** – д-р юрид. наук, проф. (Сумський національний аграрний університет); **О. М. Литвинов** – д-р юрид. наук, проф., засл. працівник освіти України (ХНУВС); **О. В. Марцеляк** – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України (Київський національний університет імені Тараса Шевченка); **Є. О. Мічурін** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУ ім. В. Н. Каразіна); **О. М. Музичук** – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України (ХНУВС); **В. Д. Пчолкін** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУВС); **О. Ю. Синявська** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУВС); **С. В. Слінько** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУ ім. В. Н. Каразіна); **О. В. Тягло** – д-р філос. наук, проф., засл. працівник освіти України (ХНУВС); **В. В. Шендрик** – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України (ХНУВС); **Р. Б. Шишка** – д-р юрид. наук, проф. (Національний університет «Одеська юридична академія»); **О. Н. Ярмиш** – д-р юрид. наук, проф., член-кор. НАПрН України, засл. юрист України (Інститут державного законодавства Верховної Ради України, м. Київ)

У статтях збірника висвітлено широке коло актуальних проблем держави і права, боротьби зі злочинністю та охорони правопорядку, адміністративного права та процесу, фінансового, цивільного, господарського, трудового та екологічного права, підготовки кадрів для Національної поліції тощо.

Для науковців, правоохоронців-практиків, слухачів, курсантів та студентів юридичних закладів вищої освіти.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

Увага! Починаючи з № 2 (81) збірник видається під зміненою назвою, а саме до його основної назви українською мовою додано паралельну назву англійською («Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs»).

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2018

MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

BULLETIN of Kharkiv National University of Internal Affairs

Collection of scientific papers

Founder and publisher –
Kharkiv National University of Internal Affairs

The frequency: 4 issues per year

Founded in December, 1995

No. 3 (Vol. 82) 2018

Kharkiv 2019

The collection belongs to the category “B” of the List of scientific professional editions of Ukraine (p. 3 of the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated from January 15, 2018, No. 32) *and is a professional edition in the field of juridical science*

Recommended for publishing and distribution through Internet by the Academic Council of Kharkiv National University of Internal Affairs, protocol No. 10 dated from November 27, 2018

Editorial Board:

V. V. Sokurenko – Doctor of Judicial Sciences (J.S.D.), Prof., Honored Lawyer of Ukraine (Kharkiv National University of Internal Affairs) – Chief Editor; **M. Yu. Burdin** – J.S.D., Prof. (KhNUIA) – Deputy Editor; **P. O. Bilous** (KhNUIA) – Executive Secretary; **O. M. Bandurka** – J.S.D., Prof., academician of the National Academy of Law Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine (KhNUIA); **O. P. Getmanets** – J.S.D., Prof. (KhNUIA); **V. A. Grechenko** – Doctor of Historical Sciences, Prof., Honored Worker of Education of Ukraine (KhNUIA); **S. M. Gusarov** – J.S.D., Prof., corresponding member of the National Academy of Law Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine (KhNUIA); **O. M. Holovko** – J.S.D., Prof., Honored Lawyer of Ukraine (V. N. Karazin Kharkiv National University); **Ch. R. Kelley** – Doctor of Law Science, Associate Prof. (University of Arkansas, USA); **A. T. Komziuk** – J.S.D., Prof., Honored Worker of SciTech of Ukraine (KhNUIA); **V. V. Kovalska** – J.S.D., Senior Research Officer (Odessa State University of Internal Affairs); **T. M. Kravtsova** – J.S.D., Prof. (Sumy National Agrarian University); **O. M. Litvinov** – Doctor of Judicial Sciences, Prof., Honored Worker of Education of Ukraine (KhNUIA); **O. V. Martseliak** – J.S.D., Prof., Honored Lawyer of Ukraine (Taras Shevchenko National University of Kyiv); **Ye. O. Michurin** – J.S.D., Prof. (V. N. Karazin KhNU); **O. M. Muzychuk** – J.S.D., Prof., Honored Lawyer of Ukraine (KhNUIA); **V. D. Pcholkin** – J.S.D., Prof. (KhNUIA); **V. V. Shendryk** – J.S.D., Prof., Honored Lawyer of Ukraine (KhNUIA); **R. B. Shyshka** – J.S.D., Prof. (National University “Odessa Academy of Law”); **S. V. Slinko** – J.S.D., Prof. (KhNUIA); **O. Yu. Syniavska** – J.S.D., Prof. (KhNUIA); **O. V. Tiaglo** – Doctor of Philosophical Sciences, Prof., Honored Worker of Education of Ukraine (KhNUIA); **V. M. Trubnykov** – J.S.D., Prof. (V. N. Karazin KhNU); **O. N. Yarmysh** – J.S.D., Prof., corresponding member of the National Academy of Law Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine (Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine)

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ ТА ЧИТАЧІВ	7
ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА	
Греченко В. А.	
1941 рік (довоєнне півріччя): зміни у структурі НКВС УРСР	9
ПРОБЛЕМИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ	
Комзюк В. Т., Комзюк А. А.	
Актуальні питання вдосконалення законодавства України, яке регулює запобігання і протидію контрабанді, та окремих юридичних складів порушень митних правил	20
АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО	
Береза В. В.	
Поняття та класифікація повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України	30
Бугайчук К. Л.	
Організаційна структура державного органу: поняття, типологія та напрями застосування до системи Національної поліції України	40
Васильєв В. М.	
Поняття та особливості підприємницької діяльності як об'єкта адміністративно-правової охорони	55
Книш С. В.	
Правове забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я в Україні	65
ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО	
Євдокіменко С. В.	
Сутність юридичних складників економічних ризиків	74
НА КНИЖКОВУ ПОЛІЦЮ	83
НОВИНИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ	84
НАШІ АВТОРИ	88
ДО УВАГИ АВТОРІВ	89
ПОРЯДОК подання матеріалів для публікації у збірнику наукових праць «Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ»	89
ПЕРІОДИЧНІ НАУКОВІ ВИДАННЯ Харківського національного університету внутрішніх справ	118

CONTENT

CURRENT INFORMATION FOR AUTHORS AND READERS	8
FUNDAMENTAL PROBLEMS OF STATE AND LAW	
Grechenko V. A.	
1941 (pre-war half-year period): changes in the NKVD structure of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (<i>Ukr</i>)	9
PROBLEMS OF CRIME COMBATING AND KEEPING PUBLIC ORDER	
Komziuk V. T., Komziuk A. A.	
Topical issues of improving Ukrainian legislation regulating the prevention and counteraction to smuggling and certain legal elements of customs rules' violation (<i>Ukr</i>)	20
ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS, FINANCIAL LAW, INFORMATION LAW	
Bereza V. V.	
Concept and classification of powers of the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine (<i>Ukr</i>)	30
Buhaichuk K. L.	
Organizational structure of a state agency: concept, typology and directions of application to the system of the National Police of Ukraine (<i>Ukr</i>)	40
Vasyliiev V. M.	
Concept and features of entrepreneurial activity as an object of administrative and legal protection (<i>Ukr</i>)	55
Knysh S. V.	
Legal provision of financing the health care sphere in Ukraine (<i>Ukr</i>)	65
CIVIL AND COMMERCIAL LAW	
Yevdokimenko S. V.	
The essence of legal components of economic risks (<i>Ukr</i>)	74
ON THE BOOKSHELF (<i>Ukr</i>)	83
NEWS OF SCIENTIFIC LIFE (<i>Ukr</i>)	84
OUR AUTHORS (<i>Ukr</i>)	88
TO AUTHORS' ATTENTION (<i>Ukr</i>)	89
The PROCEDURE of providing materials for publication in collection of scientific papers "Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs" (<i>Ukr</i>)	89
SCIENTIFIC PERIODICALS	
of Kharkiv National University of Internal Affairs (<i>Ukr</i>)	118

АКТУАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ АВТОРІВ ТА ЧИТАЧІВ

Редакційна колегія інформує, що збірник наукових праць «**Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ**»:

I. Із серпня 2015 р. **включено до міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International».**

Паспорт видання в базі даних можна переглянути за посиланням:

<http://journals.indexcopernicus.com/++++.p24783655,3.html>.

II. Включено до рейтингу видань, що мають бібліометричні профілі в Google Академії, за версією проекту «Бібліометрика української науки».

Доступ до рейтингу видань:

http://nbuviar.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=journals.

Доступ до профілю видання в Google Академії:

https://scholar.google.com.ua/citations?user=mfG_xhkAAAAJ.

III. Підтримується **репозитарієм Харківського національного університету внутрішніх справ (KhNUiAIR – <http://opendoar.org/id/3190/>)**, який має міжнародну реєстрацію.

IV. У серпні 2015 р. **zareestrovano в «Polska Bibliografia Naukowa» (PBN, Польська наукова бібліографія)** – на порталі Польського міністерства науки і вищої освіти, який акумулює інформацію, що стосується польських і зарубіжних академічних наукових журналів, а також про публікації польських науковців.

Паспорт видання в базі даних порталу можна переглянути за посиланням:

<https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/journals/51408>.

V. У серпні 2015 р. **zareestrovano в «Research Bible»**, більш відомий як «ResearchBib» – міжнародній мультидисциплінарній відкритого доступу базі даних наукових журналів, публікацій та конференцій.

Поточну інформацію про видання в базі даних можна переглянути за посиланням:

<http://journalseeker.researchbib.com/view/issn/1999-5717>.

VI. Описано в україномовній версії **Вікіпедії** – Вільної енциклопедії за посиланням: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вісник_Харківського_національного_університету_внутрішніх_справ.

Дописувачем статті про збірник може стати кожний.

VII. Із жовтня 2018 р. **співпрацює з Агентством Crossref**, усім опублікованим матеріалам присвоюється ідентифікатор DOI.

Більш детальну інформацію про збірник наукових праць «Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ» дивіться на сайті видання за адресою: <http://visnyk.univd.edu.ua>.

ACTUAL INFORMATION FOR AUTHORS AND READERS

Editorial Board informs, that the collection of scientific papers “**Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs**”:

I. Since August 2015 is **comprised into the international scientometric database Index Copernicus International**.

The passport of the edition can be viewed in the database by the following link:

<http://journals.indexcopernicus.com/++++,p24783655,3.html>.

II. It is included into the ranking of editions with bibliometric profiles in Google Scholar according to the project «Bibliometrics of Ukrainian Science».

Access to the ranking of editions:

http://nbuviap.gov.ua/bpnu/index.php?page_sites=journals.

Access to the edition’s profile in Google Scholar:

https://scholar.google.com.ua/citations?user=mfG_xhkAAAJ.

III. Supported by the **repository of Kharkiv National University of Internal Affairs** (KhNUIAIR – <http://opendoar.org/id/3190/>), which has the international registration.

IV. On August 2015 is **registered in «Polska Bibliografia Naukowa»** (PBN, Polish scientific bibliography) – on the web portal of Polish Ministry of Science and Higher Education, which accumulates information concerning Polish and international academic scientific journals, as well as about publications of Polish scholars.

The passport of the edition can be viewed in the database by the following link:

<https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/journals/51408>.

V. On August 2015 is **registered in «Research Bible»**, more famous as «ResearchBib» – international multidisciplinary open access database of scientific journals, publications and conferences.

Current information about the edition can be viewed in the database by the following link:

<http://journalseeker.researchbib.com/view/issn/1999-5717>.

VI. Described in the Ukrainian version of **Wikipedia** – Free Encyclopedia by the link: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вісник_Харківського_національного_університету_внутрішніх_справ. Anyone can be a contributor to the article about the collection.

VII. Since October 2018 cooperates with the **Crossref Agency**, all published materials have the DOI identifier.

More detailed information about the collection of scientific papers “Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs”, please view at the edition’s website: <http://visnyk.univd.edu.ua>.

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 43.9:[343.37+343.55](477)“1941”

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.3.01>

Володимир Анатолійович Греченко,

*доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, Харківський національний університет внутрішніх справ, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6046-0178>,
e-mail: grechenko18@gmail.com*

1941 РІК (ДОВОЄННЕ ПІВРІЧЧЯ): ЗМІНИ У СТРУКТУРІ НКВС УРСР

Розглянуто основні напрями організації та зміни у структурі наркомату внутрішніх справ в Україні у довоєнному півріччі 1941 р. Показано, як відбулося розділення наркоматів державної безпеки та внутрішніх справ, які функції поклалися саме на НКВС. Проаналізовано сутність цих змін, показано, як створювалися нові підрозділи міліції, зокрема органи боротьби з бандитизмом. Узагальнено дані про керівний склад НКВС УРСР і його обласних управлінь, охарактеризовано завдання, які ставилися перед наркоматом внутрішніх справ, відділами та відділеннями боротьби з бандитизмом.

Ключові слова: Україна, 1941 рік, НКВС, міліція, організаційна структура.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

1941 рік є знаковим в історії всього світу в цілому та України зокрема. Абсолютна увага історичного наукового загалу зосереджена на подіях, пов'язаних із початком радянсько-німецької війни. Тому, довоєнному півріччю 1941 р. присвячена зовсім незначна кількість публікацій. Однак саме в цей період продовжувалася реорганізація органів НКВС, метою якої було пристосувати їх діяльність до нових завдань. Вивчення суперечливих сторінок діяльності правоохоронних органів у цей час має велике значення для відтворення об'єктивної картини їх діяльності, встановлення історичної правди.

Стан дослідження проблеми

Нам не вдалося знайти жодної цілісної наукової розвідки із досліджуваного питання. Лише у статті Олени Пристайко, присвяченій структурним змінам і функціям підрозділів по боротьбі з бандитизмом у 1941–1950 рр. [1], в одному з абзаців йдеться про певний аспект проблеми, яку ми досліджуємо.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є висвітлити трансформації у структурі НКВС УРСР протягом довоєнного півріччя 1941 р. Для досягнення мети передбачено вирішення таких завдань:

- з'ясування змісту та спрямування реорганізації безпекових структур, що діяли в межах наркомату внутрішніх справ УРСР;
- простеження кроків, спрямованих на розмежування компетенції органів державної безпеки і внутрішніх справ;
- систематизування змін у керівному складі обласних управлінь НКВС УРСР протягом першої половини 1941 р.;
- розкриття передумов, мотивації та основних напрямів створення і діяльності відділів та відділень боротьби з бандитизмом у Наркоматі внутрішніх справ УРСР.

Наукова новизна дослідження

Уперше досліджено структурні зміни НКВС УРСР у першій половині 1941 р., уточнено й узагальнено керівний склад обласних управлінь НКВС УРСР у вказаний період, набули подальшого розвитку положення про роль і завдання підрозділів по боротьбі з бандитизмом.

Виклад основного матеріалу

3 лютого 1941 р. Президія Верховної Ради СРСР видала указ про розділення Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР на два наркомати: 1) Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР; 2) Народний комісаріат державної безпеки СРСР [2, л. 110–111]. На Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР було покладено виконання таких завдань: а) охорона суспільної (соціалістичної) власності, особистої та майнової безпеки громадян, громадського порядку; б) охорона державних кордонів СРСР; в) організація місцевої протиповітряної оборони; г) утримання у в'язницях, виправно-трудовах таборах, виправно-трудовах колоніях, трудових і спеціальних селищах засуджених, організація їх трудового використання та перевиховання; ґ) боротьба з дитячою безпритульністю і бездоглядністю; д) прийом, конвоювання, охорона, утримання і трудове використання військовополонених й інтернованих; е) державний нагляд за протипожежною охороною та керівництво протипожежними заходами; є) облік військовозобов'язаних; ж) будівництво, ремонт та утримання доріг союзного значення; з) облік, охорона, наукова й оперативна розробка державних архівних фондів СРСР; и) запис актів цивільного стану [2, л. 103–106, 109].

В указі не зазначалися причини такої реорганізації. Слід відзначити, що подібні з'єднання та роз'єднання цих наркоматів відбувалися і раніше, і пізніше. Очевидно, що керівництво держави не могло вирішити, яка саме форма функціонування цих установ є кращою.

Згідно з наведеним указом Президії Верховної Ради СРСР народний комісар внутрішніх справ СРСР 26 лютого 1941 р. видав наказ про організацію управлінь та відділів Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР і призначення керівного складу цих управлінь та відділів. У наказі вказувалося: 1) Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР організувати у складі таких управлінь і відділів: а) Головне управління міліції; б) Головне управління пожежної охорони; в) Головне архівне управління; г) Тюремне управління; ґ) Управління у справах про військовополонених і інтернованих (всього 37 підрозділів, враховуючи інспекцію з котлонагляду). Начальником Головного управління міліції було призначено інспектора міліції О. Г. Галкіна [3, с. 857–858].

Олександр Григорович Галкін народився в 1904 р. у Києві, помер у 1971 р. у Дніпропетровську. Основний стрибок у кар'єрі припав на 1937 р., коли репресії призвели до знищення значної частини керівного складу НКВС і на цьому рівні виникло багато вакансій. До жовтня 1937 р. О. Г. Галкін був командиром 4 Українського мотомеханізованого полку ОДПУ – НКВС, до 13 січня 1939 р. – головним інспектором авіаційного відділу Головного управління прикордонної і внутрішньої охорони НКВС СРСР, після чого був призначений на посаду начальника Головного тюремного управління НКВС СРСР, яку обіймав до 14 березня 1940 р. Майже 7 років, до 10 березня 1947 р., був начальником Головного управління міліції НКВС – МВС СРСР, пройшовши підвищення у званні з інспектора до комісара міліції 1 рангу. О. Г. Галкін був єдиним, кому було присвоєно це вище міліцейське звання. З 16 травня 1956 р. по 1 листопада 1959 р. був начальником Управління МВС по Дніпропетровській області. У листопаді 1959 р. пішов у відставку¹.

Наркомом внутрішніх справ УРСР став І. А. Серов. Його призначили на цю посаду 2 вересня 1939 р. Через 2 дні наказом НКВС йому присвоїли спеціальне звання комісара держбезпеки 3 рангу (в армії – комкор). Український період роботи І. А. Серова тривав до лютого 1941 р. У січні 1941 р. він був обраний депутатом Верховної Ради СРСР 1 скликання від Ворошиловградської області УРСР. 20 лютого 1941 р. на XVIII Всесоюзній конференції ВКП(б) його обрали кандидатом у члени ЦК ВКП(б). Після виділення з НКВС СРСР самостійного Наркомату державної безпеки І. А. Серова 25 лютого 1941 р. призначили першим заступником наркома [4, с. 24–25].

¹ Галкин Александр Григорьевич. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Галкин,_Александр_Григорьевич.

26 лютого 1941 р. наркомом внутрішніх справ УРСР став В. Т. Сергієнко¹. Народився він у 1903 р. у місті Вовчанськ Харківської губернії².

Керівники УНКВС областей УРСР у 1941 р.

(Таблиця укладена автором на основі матеріалів довідників М. В. Петрова, К. В. Скоркіна [5; 6] та інших матеріалів)

УНКВС	П.І.Б. начальника до 28.03.1941	П.І.Б. начальника після 28.03.1941	Примітка
1	2	3	4
Вінницької обл.	Шаблінський Б. К.		Перебував на посаді в період 01.1939–07.1941
Ворошиловградської обл.	Череватенко М. І.	Положинський К. Т.	Череватенко М. І. потім був начальником УНКВС по Київській обл. За деякими даними, загинув 01.10.1941 біля с. Кулябівка Київської обл. ³
Волинської обл.	Білоцерковський І. М.	Мухін А. Ф.	Білоцерковський І. М. народився у м. Володарка Київської обл. в 1907 р. Загинув на фронті в жовтні 1941 р.
Дніпропетровської обл.	Дмитрієв П. П.	Дятлов М. О.	Дмитрієв П. П. народився в м. Юзівка у 1908 р.

¹ НКВД – МВД Украинской ССР. URL: http://shieldandsword.mozohin.ru/VD3462/terr_org/respublik/ukraine.htm.

² Сергієнко Василь Тимофійович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сергієнко_Василь_Тимофійович.

³ Череватенко Михаил Иванович. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Череватенко,_Михаил_Иванович.

Продовження табл.

1	2	3	4
Сталінської обл.	Чечков А. Т.		Перебував на посаді в період 01.02.1939–15.09.1941. Народився в с. Бормашево Херсонської губернії в 1905 р., помер у 1975 р. у Москві ¹
Дрогобицької обл.	Зачепа І. І.	Волков О. М.	Зачепа І. І. народився у Харкові в 1900 р., помер у Києві в 1976 р. ²
Житомирської обл.	Трубніков В. М.	Машнін Д. А	Трубніков В. М. народився в м. Юзівка (Донецьк) у 1907 р., помер у Куйбишеві у 1979 р. ³
Запорізької обл.	Горбань Ф. Г.	Арзамасцев С. А.	Горбань Ф. Г. народився в м. Макіївка в 1905 р.
Ізмаїльської обл.	Седов О. М.	Голубев О. Ф.	
Кам'янець-Подільської обл.	Шалгин О. В.	Дніпровський Я. А.	Дніпровський Я. А. народився в с. Крамарово на Полтавщині, помер у Дніпропетровську [6]

¹ Чечков Андрей Тимофеевич. URL: <http://www.knowbysight.info/ChCC/05694.asp>.

² Зачепа Іван Іванович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Зачепа_Іван_Івановичю.

³ Трубников Владимир Матвеевич. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Трубников,_Владимир_Матвеевич.

Продовження табл.

1	2	3	4
Київської обл.	Романчук М. Д.	Череватенко М. І.	Романчук М. Д. народився і помер у м. Київ (1908–1974 рр.). Череватенко М. І. народився у 1903 р. в Катеринославській губернії
Кіровоградської обл.	Небораков Г. П.	Овсянков П. А.	Небораков Г. П. народився у селищі шахти Щегловка біля Макіївки. Застрелився в 1943 р. ¹
Львівської обл.	Сергієнко В. Т.	Ляшенко В. Т.	Ляшенко В. Т. народився в 1903 р. у с. Томаківка Катеринославської губернії, помер у 1989 р. у Львові
Миколаївської обл.	Третяков В. К.	Суровицьких І. Д.	Третяков В. К. народився в с. Старий Салтів Харківської губернії у 1905 р., у помер у 1970 р. у Львові
Одеської обл.	Малінін Л. А.	Бондаренко М. С.	Бондаренко М. С. народився в с. Попова Слобода Путивльського повіту у 1901 р., помер у 1977 р. у Києві

¹ Небораков Григорий Петрович. URL: <http://www.knowbysight.info/NNN/12687.asp>.

Закінчення табл.

1	2	3	4
Полтавської обл.	Бухтіяров М. Д.	Федоров О. Д.	Федоров О. Д. народився в Одесі у 1903 р., помер у 1975 р. у Києві
Ровенської обл.	Крутов Р. В.	Мастицький В. Ф.	
Станіславської обл.	Михайлов О. Н.	Сініцин Я. М.	Михайлов О. Н. народився у Луганську в 1905 р.
Сумської обл.	Вещенкін М. П.		Перебував на посаді в період 15.01.1939–08.1941
Тарнопольської обл.	Вадіс О. А.	Чоботов О. А.	Вадіс О. А. народився в 1906 р. в м. Трипілля на Київщині. Чоботов О. А. народився в 1901 р. в м. Синельниково, помер у 1964 р. у Львові
Харківської обл.	Сафонов П. С.	Тихонов П. П.	Сафонов П. С. народився в 1907 р. в м. Катеринослав, помер у 1974 р. у Харкові
Чернігівської обл.	Дмитрієв П. П.	Демін В. О.	
Чернівецької обл.	Мартинів О. М.	Дмитрієв П. П.	Мартинів О. М. народився в м. Юзівка в 1908 р., помер у Запоріжжі в 1964 р.

4 квітня 1941 р. НКВС СРСР за підписом наркома Л. П. Берії видав таємний наказ «Про організацію відділів і відділень по боротьбі з бандитизмом Головного управління міліції НКВС СРСР і його периферійних органів», в якому зазначалося, що це потрібно зробити з метою «посилення боротьби з усіма видами політичного і кримінального бандитизму на території Союзу РСР». У складі Головного управління міліції НКВС СРСР було організовано відділ по боротьбі з бандитизмом, начальником якого було призначено улюбленця Л. П. Берії, учасника викрадень людей і таємних убивств [7], старшого майора державної безпеки Ш. О. Церетелі, який одночасно був і заступником начальника Головного управління міліції НКВС СРСР. Народним комісарам внутрішніх справ республік і начальникам управлінь НКВС країв і областей у 5-денний термін наказувалось укомплектувати відділи та відділення по боротьбі з бандитизмом [3, с. 861].

Було розроблено Положення про Відділ по боротьбі з бандитизмом Головного управління міліції НКВС СРСР, який підписав начальник Головного управління міліції НКВС СРСР О. Г. Галкін. У Положенні зазначалося, що відділ по боротьбі з бандитизмом є оперативним відділом Головного управління міліції НКВС СРСР, який «організовує агентурно-оперативний апарат, систематично контролює і спрямовує його роботу і безпосередньо займається агентурно-оперативною і слідчою роботою по боротьбі з найбільш серйозними видами бандитизму; виявляє і враховує бандитські формування, усі види проявів бандитизму і в необхідних випадках безпосередньо організовує оперативні групи і інші агентурно-оперативні заходи, спрямовані до ліквідації бандитизму; розробляє профілактичні заходи з попередження бандитизму і контролює практичне проведення їх в життя; здійснює керівництво і контроль за правильним виконанням органами міліції наказів і директив НКВС СРСР по боротьбі з бандитизмом». Для виконання перерахованих функцій відділ по боротьбі з бандитизмом мав побудовану в основному за територіальною ознакою структуру, де 2-ге відділення координувало роботу по УРСР, БРСР і МРСР [3, с. 862].

У Положенні про відділи (відділення) по боротьбі з бандитизмом управлінь міліції НКВС – УНКВС республік, країв і областей, який також був підписаний О. Г. Галкіним, вказувалося, що відділ (відділення) по боротьбі з бандитизмом є оперативним апаратом управління міліції НКВС (УНКВС) республіки (краю, області). Начальник відділу (відділення) підпорядковувався начальнику управління міліції і його заступникові з оперативної частини. Відділ організовував агентурно-оперативний апарат як у центрі республіки (краї, області), так і в районах, безпосередньо займався агентурно-оперативною і

слідчою роботою по боротьбі з бандитизмом, виявляв і враховував бандитські формування, банделементів, їх посібників, усі види проявів бандитизму, проводив агентурно-оперативні заходи з ліквідації бандитських формувань та їх пособницької бази, керував усією практичною роботою з ліквідації та попередження бандитизму в районах, розробляв профілактичні заходи з попередження бандитизму, приводив у життя санкції Головного управління міліції НКВС СРСР. Відповідно до перерахованих функцій відділ (відділення) по боротьбі з бандитизмом мав таку структуру: 1-ше відділення (група) – агентурно-оперативне; 2-ге відділення (група) – слідче [3, с. 863].

Слід зазначити, що протидія бандитизму у 30-ті роки ХХ століття покладалася на підрозділи міліції й органи державної безпеки. У складі відділів – відділень кримінального розшуку УРСМ НКВС – УНКВС протидія кримінальному бандитизму входила до кола завдань 1-х відділень. У складі 3-х відділів УДБ НКВС – УНКВС, які виконували контррозвідувальні функції, діяли три відділення, що займалися боротьбою з політичним бандитизмом. Також боротьбою з політичним бандитизмом займалося 2-ге управління (контррозвідувальне), а боротьбою з антирадянськими формуваннями – 3-тє управління (таємно-політичне) [8].

За штатами ВББ ГУМ НКВС СРСР нараховував 46 осіб. У тих НКВС – УНКВС, де ВББ не створювалися, протидія бандитизму залишалася завданням відділів кримінального розшуку управлінь міліції [1, с. 150].

У цей період на вістрі радянської «боротьби з бандитизмом» знаходились і спецгрупи – справжні спеціальні підрозділи для проведення таємних протизаконних операцій. ГУББ застосовувало особливі методи для придушення соціального та політичного бандитизму, наприклад розвідку (тобто збір інформації про суспільні настрої або опозиційно налагоджені групи), агентурну роботу (тобто створення широкої мережі інформаторів, упроваджених у ці групи), дезорганізацію (тобто руйнування керівних органів опозиційних і кримінальних груп, зазвичай за допомогою такого методу, як маскування – утворення зі співробітників міліції фіктивних бандитських груп), терор (масові арешти, тортури, вбивства, диверсії, саботаж та інші «брудні операції») [9].

Слід зазначити, що в 1930-ті роки акцент робився на політичній складовій бандитизму. Термін «бандитизм» став застосовуватися для обґрунтування репресій стосовно супротивників радянської влади та особистої влади Й. В. Сталіна. Категорія бандитизму отримала необґрунтовано широке вживання в юридичній літературі. Насправді ж політичний бандитизм існував у перші роки радянської влади, оскільки бандитські напади використовувалися класовими

супротивниками нової влади, у тому числі для реставрації колишнього політичного режиму. Це саме можна сказати також про діяльність націоналістичного підпілля та військових груп ОУН в передвоєнний і післявоєнний періоди в Західній Україні [10].

Висновки

Отже, в перше, передвоєнне, півріччя 1941 р. у структурі НКВС УРСР за зразком НКВС СРСР були проведені досить істотні зміни. Вони стосувалися розділення Наркомату внутрішніх справ на два наркомати, один з яких безпосередньо повинен був опікуватися лише державною безпекою, та створення відповідних управлінь в областях та районах. Трансформації були пов'язані також зі створенням Головного управління по боротьбі з бандитизмом та відповідних відділів і відділень на місцях. Посилення уваги до цього питання багато в чому було викликане активізацією діяльності націоналістичного підпілля в Західній Україні.

Список бібліографічних посилань: 1. Пристайко Е. Структурная организация и функции подразделений по борьбе с бандитизмом в общей системе НКВД – НКГБ, МВД – МГБ УССР (1941–1950 гг.). *Leges et vita* = Закон и Жизнь. 2017. № 1/2. С. 149–153. **2.** Российский государственный архив социально-политической истории. Ф. 17. Оп. 163. Дел. 1295. Л. 103–111. **3.** Міністерство внутрішніх справ України: події, керівники, документи та матеріали (1917–2017 рр.) : наук. вид. : у 6 т. Т. 4: Народний комісаріат внутрішніх справ України: реорганізації, зміна статусу, правових основ, основні напрями діяльності (грудень 1930 – 21 червня 1941 р.) / авт. кол.: М. Г. Вербенський, О. Н. Ярмиш, Т. О. Проценко та ін. ; за заг. ред. А. Б. Авакова. Київ, 2015. С. 857–858, 861–863. **4.** Петров Н. В. Первый председатель КГБ генерал Иван Серов. *Отечественная история*. 1997. № 5. С. 23–43. **5.** Петров Н. В., Скоркин К. В. Кто руководил НКВД. 1934–1941 / под ред. Н. Г. Охотина и А. Б. Рогинского. М. : Звенья, 1999. 502 с. URL: <http://old.memo.ru/history/NKVD/kto/biogr/> (дата звернення: 20.10.2018). **6.** Петров Н. В. Кто руководил органами госбезопасности. 1941–1954 : справ. М. : Мемориал ; Звенья, 2010. С. 338. **7.** Степанков В. Н. Павел Судоплатов – гений террора. СПб. : Нева ; М. : Олма Пресс ; Экслибрис, 2003. С. 176. **8.** НКВД – МВД СССР в борьбе с бандитизмом и вооруженным националистическим подпольем на Западной Украине, Западной Белоруссии и Прибалтике (1939–1956) : сб. док. / авт.-сост.: Н. И Владимирцев, А. И. Кокурин. М. : Объединенная ред. МВД России, 2008. С. 497–498. **9.** Бурдс Дж. Советская агентура : Очерки истории СССР в послевоенные годы (1944–1948). М. ; Нью Йорк : Соврем. история, 2006. URL: <https://document.wikireading.ru/24532> (дата звернення: 27.10.2018). **10.** Таймасов Р. Н. Правовое регулирование борьбы с бандитизмом в Советском государстве 1917–1958 гг. (историко-правовое исследование) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Чебоксары, 2011. URL:

<http://www.dissercat.com/content/pravovoe-regulirovanie-borby-s-banditizmom-v-sovetskom-gosudarstve-1917-1958-gg> (дата звернення: 28.10.2018).

Надійшла до редколегії 13.11.2018

Grechenko V. A. 1941 (pre-war half-year period): changes in the NKVD structure of the Ukrainian Soviet Socialist Republic

1941 is a landmark in the history of the world in the whole and Ukraine in particular. The absolute attention of the historical scientific community is concentrated on the events associated with the beginning of the Soviet-German war. Therefore, a very small number of publications is focused on the pre-war half-year period of 1941. However, the reorganization of the NKVD continued during this period aiming at adapting its activities to new tasks. The study of controversial pages of law enforcement agencies at this time is important for the reproduction of an objective picture of its activity, for the establishment of historical truth. The author of the publication has studied the transformations in the structure of the NKVD of the Ukrainian Soviet Socialist Republic during the first pre-war half-year period of 1941.

The structural changes in the NKVD of the Ukrainian Soviet Socialist Republic in the first half of 1941 have been researched for the first time; the leadership of the regional departments of the NKVD of the Ukrainian Soviet Socialist Republic in the mentioned period has been specified and summarized; provisions on the role and tasks of the units on combating banditism have gained further development.

It has been demonstrated that there were rather significant changes concerning the separation of the People's Commissariat of Internal Affairs into two parts in the first half-year period of 1941 in the structure of the NKVD of the Ukrainian Soviet Socialist Republic in accordance with the model of the NKVD of the USSR. One of them had to deal directly with state security, and the creation of appropriate departments in the regions and districts. Transformations were also associated to the establishment of the Main Office for Combating Banditism and relevant departments and field offices. The essence of these changes has been analyzed; it has been demonstrated how new units of militia were created, in particular agencies on combating banditism. The data on the leadership of the NKVD of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and its regional departments have been systematized; the functions of the People's Commissariat of Internal Affairs, departments and divisions on combating banditism have been highlighted. The author believes that the intensification of attention on this issue was largely due to the mainstreaming the activities of the nationalist underground in Western Ukraine.

Keywords: Ukraine, 1941, NKVD, militia, organizational structure.

ПРОБЛЕМИ БОРТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

УДК 342.951(477):336.24 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.3.02>

Володимир Трохимович Комзюк,

*доктор юридичних наук, доцент,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,
кафедра державно-правових дисциплін, професор;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6780-0836>,
e-mail: kvolt@ukr.net;*

Анна Анатоліївна Комзюк,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
та Університет Міколаса Ромеріса (Вільнюс, Литва),
юридичний факультет (слухач магістратури);
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3827-5838>,
e-mail: annakomzyuk@gmail.com*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЮ КОНТРАБАНДІ, ТА ОКРЕМИХ ЮРИДИЧНИХ СКЛАДІВ ПОРУШЕНЬ МИТНИХ ПРАВИЛ

Досліджено заходи щодо запобігання і протидії контрабанді, визначені в Митному кодексі України та інших актах митного законодавства, вказано на недосконалість нормативного закріплення таких заходів у Митному кодексі та проблемні питання їх реалізації, проаналізовано окремі недоліки нормативного визначення деяких юридичних складів порушень митних правил, закріплених в Митному кодексі, та запропоновано шляхи вдосконалення положень законодавства, що регулюють зазначені питання.

Ключові слова: контрабанда, запобігання і протидія, порушення митних правил, юридичний склад, законодавство України.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України, згідно з п. 10 ст. 544 Митного кодексу України¹ (далі – МКУ), є одним з основних

¹ Митний кодекс України : закон України від 13.03.2012 № 4495-VI : редакція від 25.11.2018.

завдань органів, які безпосередньо здійснюють державну митну справу і реалізують державну митну політику України. І контрабанда, і порушення митних правил є митними правопорушеннями, поняттям яких, на думку авторів навчального посібника «Митне право України», охоплюються такі правопорушення, як злочини у митній сфері, порушення митних правил та порушення, що перешкоджають виконанню повноважень, покладених на посадових осіб митної служби України [1]. Контрабанда є багатооб'єктним злочином, суспільно небезпечним діянням, яке завдає істотної шкоди охоронюваним нормами права суспільним відносинам і цінностям та потребує вжиття комплексу заходів, чітко визначених законодавством, що здійснюються уповноваженими органами і особами, наділеними відповідними повноваженнями, з метою запобігання і протидії таким діянням, при цьому порядок реалізації таких заходів повинен бути чітко визначений нормами законодавства, яке сьогодні в цьому плані є недосконалим.

Порушення митних правил є адміністративними правопорушеннями, юридичні склади яких закріплені у Митному кодексі України, і на даний час деякі з них містять певні недоліки, що негативно впливає на кваліфікацію відповідних протиправних діянь і є перешкодою для притягнення винних у їх вчиненні осіб до адміністративної відповідальності, встановленої Митним кодексом. Недоліки правового регулювання зазначених питань на цей час є певною проблемою і потребують вдосконалення чинного законодавства.

Стан дослідження проблеми

Питанням запобігання і протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил присвятили свої праці такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як А. І. Берlach, Ю. П. Битяк, С. М. Гусаров, Є. В. Додін, Ф. А. Жорін, Р. А. Калюжний, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, Б. А. Кормич, Д. М. Лук'янець, О. М. Музичук, В. Я. Настюк, Д. В. Приймаченко, О. С. Проневич, Р. Б. Шишка, В. К. Шкарупа, М. Г. Шульга та інші, але окремі важливі питання, що стосуються недоліків правового регулювання зазначених відносин і вимагають удосконалення положень чинного Митного кодексу України, залишились поза увагою науковців і потребують додаткових досліджень.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення на основі аналізу положень законодавства України, що регулюють заходи щодо запобігання і протидії контрабанді, встановлюють юридичні склади порушень митних правил, шляхів удосконалення відповідних положень Митного кодексу України. Виходячи з цього *завданнями* даного дослідження є:

– характеристика заходів щодо запобігання і протидії контрабанді, встановлених у Митному кодексі України та інших актах митного законодавства;

– визначення стану нормативного закріплення таких заходів, проблем їх реалізації;

– виявлення особливостей нормативного визначення деяких юридичних складів порушень митних правил, закріплених у Митному кодексі;

– формулювання шляхів удосконалення положень законодавства, що регулюють зазначені питання.

Наукова новизна дослідження

Удосконалено характеристику заходів щодо запобігання і протидії контрабанді, визначених у Митному кодексі України та інших актах митного законодавства, визначення стану нормативного закріплення таких заходів, проблем їх реалізації. Вперше виявлено особливості нормативного визначення деяких юридичних складів порушень митних правил, закріплених у Митному кодексі, недоліки нормативного закріплення таких заходів у Митному кодексі та проблемні питання їх реалізації, запропоновано шляхи вдосконалення положень законодавства, що регулюють зазначені питання.

Виклад основного матеріалу

Запобігання та протидії контрабанді у Митному кодексі України присвячено окремий розділ – сімнадцятий, де закріплені окремі заходи щодо запобігання і протидії контрабанді та визначено шляхи їх реалізації. Якщо проаналізувати положення даного розділу, то стає очевидним, наскільки він недосконалий і не відповідає нормам інших законодавчих актів, які регулюють тією чи іншою мірою зазначені питання. Для висвітлення і розкриття питань нашого дослідження важливо з'ясувати, що законодавець розуміє під контрабандою і деякі особливості складу цього злочину, що є важливими для даного дослідження.

Склади контрабанди закріплено у двох статтях Кримінального кодексу України¹ (далі ККУ) – 201 (контрабанда) і 305 (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів). Згідно зі ст. 201 ККУ контрабандою є переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин,

¹ Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III : редакція від 10.11.2018.

радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації; а відповідно до статті 305 контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів є їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю. Не вдаючись до детального аналізу складів цих злочинів, зазначимо, що це так звані предметні злочини, тобто особливістю їх складу є обов'язкова наявність предмета злочину, який є невід'ємною складовою об'єкта цього злочину, і відсутність такого предмета при вчиненні реального суспільно небезпечного протиправного діяння свідчить про відсутність складу злочину «контрабанда», а отже, і самого злочину.

Під предметом правопорушення в загальній теорії права, а також у кримінальному, адміністративному та митному праві розуміють закріплені у нормі законодавства речі, предмети матеріального світу, з приводу яких виникають суспільні відносини, що охороняються нормами права, на які здійснюється посягання. Для контрабанди, передбаченої ст. 201 ККУ, це культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя або боєприпаси (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частини вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації, а для передбаченого ст. 305 ККУ – наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори і фальсифіковані лікарські засоби. Ніякі інші речі, предмети, товари не є предметом контрабанди, і їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю не може бути кваліфіковано як контрабанда.

Заходами щодо запобігання і протидії контрабанді є будь-які заходи організаційного, правового, економічного, фінансового, адміністративного та іншого характеру, що здійснюються з метою недопущення незаконного переміщення (тобто поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю) предметів контрабанди, визначених у статтях 201 та 305 ККУ, спрямовані на попередження, виявлення і припинення таких діянь, а також забезпечення притягнення до відповідальності осіб, винних у їх вчиненні. Натомість у Митному кодексі України заходами щодо запобігання і протидії контрабанді визначено лише два такі заходи – контрольовані поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (ст. 456 МКУ) і переміщення товарів під негласним контролем

(ст. 457 МКУ). Це зовсім незрозуміло, зважаючи на те, що запобіганню і протидії контрабанді в Митному кодексі присвячено цілий розділ, адже насправді таких заходів вживається десятки, і це передбачено опосередковано як самим Митним кодексом, так і іншими нормативними актами.

Одним із найважливіших заходів щодо запобігання і протидії контрабанді є митний контроль, який здійснюється посадовими особами фіскальних органів, зокрема такі його форми, як перевірка документів і відомостей, митний огляд, усне опитування громадян і посадових осіб підприємств тощо. На думку авторів навчального посібника «Митне право України», митний огляд, який здійснюється при митному контролі, спрямований на виявлення тайників та контрабанди [2]; а особистий огляд громадян як виняткова форма митного контролю, згідно зі ст. 340 МКУ, проводиться, якщо є достатні підстави вважати, що громадянин, який прямує через митний кордон України чи перебуває у зоні митного контролю або у транзитній зоні міжнародного аеропорту, приховує предмети контрабанди¹, і, на думку дослідників, його застосування обумовлюється розгулом організованої злочинності, контрабанди наркотичних засобів, зброї, культурно-історичних цінностей, інших злочинів [3].

Технічні засоби митного контролю, зокрема різні рентгенапарати, металошукачі, ендоскопи, детектори контрабанди, детектори наркотиків, дозиметри, комплекти хімічних реактивів тощо, які використовуються для виявлення та ідентифікації предметів контрабанди та порушень митних правил, також є важливими засобами щодо запобігання і протидії контрабанді, оскільки без їх застосування практично неможливо ефективно їй протидіяти.

Широке коло заходів щодо протидії контрабанді (більше 40) визначено у Державній програмі «Контрабанді – СТОП» на 2005–2006 роки, яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України², а також у Програмі боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008–2009 роки, затвердженій указом Президента України³, основним виконавцем якої передбачено Кабмін, і які не втратили своєї актуальності і сьогодні. Багато із цих заходів так і не були реалізовані, адже уряди в Україні змінюються часто і наступний Уряд, як правило, не дуже охоче виконує заплановане

¹ Митний кодекс України.

² Про затвердження Державної програми «Контрабанді – СТОП» на 2005–2006 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2005 № 260 : редакція від 19.04.2006.

³ Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008–2009 роки : указ Президента України від 04.03.2008 № 195/2008.

попередниками, хоча на даний час, крім указаних нормативних актів Президента і Уряду, інших підзаконних програмних державних правових актів, спрямованих на боротьбу з контрабандою, не існує. Тому, на нашу думку, найважливіші заходи щодо протидії контрабанді, визначені цими підзаконними нормативними актами Кабміну і Президента України, для надання їм актуальності і більшої вагомості варто закріпити законодавчо, в розділі 17 Митного кодексу, який і визначає (щоправда, дуже збіднено) заходи щодо запобігання та протидії контрабанді.

Що ж стосується ст. 456 і 457 МКУ, якими визначено конкретні, на думку законодавця, мабуть, найважливіші заходи щодо запобігання та протидії контрабанді, то вони потребують суттєвого вдосконалення. Зокрема, контрольовані поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів як захід щодо запобігання і протидії контрабанді (ст. 456 МКУ) практично неможливо реалізувати, оскільки порядок їх реалізації Митним кодексом ніяк не врегульовано і підзаконного нормативного акта, який би це регулював, сьогодні також не існує, хоча ч. 2 ст. 456 МКУ визначає, що «порядок проведення контрольованої поставки визначається цим Кодексом і відповідним нормативно-правовим актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону, погодженим із Генеральною прокуратурою України та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України»¹. Отже, на даний час ніякого порядку проведення контрольованої поставки не існує, і цей захід щодо запобігання і протидії контрабанді, який міг би бути досить ефективним, реально на практиці не застосовується. Тому, на нашу думку, необхідно внести зміни до ст. 456 МКУ, де визначити порядок проведення контрольованої поставки наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, який деталізувати у відповідному підзаконному нормативному акті, який має бути невідкладно прийнятий уповноваженими органами.

Те ж саме можна сказати і щодо ст. 457 МКУ, якою визначається такий захід щодо запобігання і протидії контрабанді, як переміщення товарів під негласним контролем. Загалом цією статтею на даний час невірно визначено самі предмети контрабанди, щодо яких здійснюються запобігання і протидія щодо їх незаконного переміщення через митний кордон України. На даний час предметом

¹ Митний кодекс України.

контрабанди можуть бути не будь-які товари, а лише конкретні предмети, закріплені у ст. 201 і 305 ККУ, про що було сказано вище. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності»¹ відбулась декриміналізація контрабанди товарів шляхом внесення змін до ст. 201 ККУ, яка була викладена у новій редакції, і товари як предмет контрабанди вже не були в ній закріплені. Тому переміщення товарів під негласним контролем може здійснюватися, але це вже не є заходом щодо запобігання і протидії контрабанді, як це визначається главою 66 розділу 17 МКУ (якщо товарами не виступають предмети, закріплені у ст. 201 і 305 ККУ). Тому, щоб це справді був захід щодо запобігання і протидії контрабанді, назву і зміст ст. 457 необхідно змінити, де слово «товари» виправити на «предмети контрабанди, закріплені у ст. 201 і 305 ККУ». Щодо практичної реалізації цього заходу, то вона також неможлива з тих же причин, що розглянуті вище стосовно контрольованих поставок, передбачених ст. 456 МКУ. Тому так само потрібно внести зміни до ст. 457 МКУ, де визначити порядок проведення негласного контролю за переміщенням предметів контрабанди, закріплених у ст. 201 і 305 ККУ, який деталізувати у відповідному підзаконному нормативному акті, що має бути невідкладно прийнятий уповноваженими органами.

Варто також зазначити, що сьогодні серед науковців і практиків активно ведуться дискусії щодо віднесення товарів до предметів контрабанди і відновлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів, причому є як прихильники такої думки, так і противники, і кожен наводить свої аргументи. Не вдаючись до детального аналізу позицій дискусуючих сторін, хочемо зазначити, що, на нашу думку, тут варто виходити з того, що на будь-яке правопорушення має бути адекватна реакція держави, в тому числі і шляхом встановлення справедливої, пропорційної тяжкості вчиненого протиправного діяння юридичної відповідальності, яка є основним заходом державного примусу; принцип справедливості є одним з основних принципів юридичної відповідальності, зміст якого полягає в тому, що справедлива відповідальність базується на дотриманні законодавцем співрозмірності правопорушення і санкції, і будь-яка відповідальність буде несправедливою, якщо правопорушник відповідно до чинного закону зазнає занадто м'якого або занадто суворого покарання. На думку Д. М. Лук'янца, принцип адекватної

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності : закон України від 15.11.2011 № 4025-VI.

реакції є базовим для нормативної моделі реакції на відхилення від норми і полягає в тому, що «виходячи з того, що реакція має на меті певним чином компенсувати відхилення або досягти іншої мети реагування, вона має бути адекватною самому відхиленню. Іншими словами, реакція має бути необхідною і достатньою для досягнення мети реагування (відповідальності)» [4].

Відповідно до загальновідомих заяв найвищих посадових осіб держави, а також оцінок економічних експертів, незаконне переміщення через митний кордон України товарів завдає колосальних збитків державі, які тільки у вигляді несплачених митних платежів сягають сотень мільярдів гривень, не говорячи вже про системне руйнування української економіки і знищення національного товаровиробника, тобто це пряма загроза економічній безпеці держави, яка є однією з найважливіших складових національної безпеки України. Тому адекватною реакцією держави на таке надзвичайно суспільно небезпечне діяння, на нашу думку, є тільки встановлення кримінальної відповідальності, що раніше і було передбачено Кримінальним кодексом, і за сучасної економічної, фінансової, політичної, безпекової ситуації в Україні існує нагальна потреба закріплення у нормі кримінального закону товарів як предметів контрабанди.

Іншою складовою нашого дослідження є аналіз окремих юридичних складів порушень митних правил з метою виявлення недоліків їх нормативного закріплення і внесення пропозицій щодо вдосконалення відповідних положень Митного кодексу України, які закріплюють ці склади. Ідеться, зокрема, про склади порушень митних правил, обов'язковою ознакою яких є наявність предмета правопорушення. Порушення митних правил є адміністративним проступком, а під його предметом автори навчального посібника «Адміністративна відповідальність» пропонують вважати «речі, предмети матеріального світу, гроші, цінні папери, з приводу яких виникають суспільні відносини. Тобто предмет проступку необхідно розглядати як складову частину його об'єкта» [5]. Погоджуючись із такою думкою загалом, все ж хочемо зазначити, що предметом проступку можуть бути лише ті речі, предмети матеріального світу, з приводу яких виникають суспільні відносини, на які здійснюється посягання і якщо вони прямо закріплені у нормі законодавства. Тому під предметом порушення митних правил ми розуміємо закріплені у нормі митного законодавства речі, предмети матеріального світу, з приводу яких виникають суспільні відносини, що охороняються нормами митного права, на які здійснюється посягання.

Серед складів порушень митних правил, які закріплені у Митному кодексі України і потребують вдосконалення нормативного

регулювання, хочемо виділити той, що передбачений ст. 481 МКУ (перевищення строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів). Так, ця стаття предметами зазначеного правопорушення визнає лише товари, хоча тимчасово ввозитись і вивозитись можуть і транспортні засоби, які не є товарами, зокрема транспортні засоби комерційного призначення. Під товарами законодавцем у п. 57 ст. 4 МКУ розуміються «будь-які рухомі речі, у тому числі ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі». Таким чином, при перевищенні строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення транспортних засобів комерційного призначення не буде складу порушення митних правил, передбаченого ст. 481, оскільки вони не закріплені нормою закону як предмети цього правопорушення, і притягнути відповідних осіб за таке діяння до відповідальності згідно зі ст. 481 неможливо, що дозволяє недобросовісним особам безкарно вчиняти, по суті, протиправні діяння, хоча такими їх неможливо кваліфікувати через відсутність складу порушення митних правил, передбаченого ст. 481 МКУ (наприклад, транспортні засоби комерційного призначення, зареєстровані на іноземних суб'єктів, які ввозяться в Україну в режимі тимчасового ввезення). Тому ми пропонуємо внести зміни до ст. 481, виклавши її назву у такій редакції: «Перевищення строку тимчасового ввезення або тимчасового вивезення товарів та транспортних засобів комерційного призначення», а в частинах 1, 2 і 3 цієї статті їх зміст після слів «товари» доповнити словами «та транспортні засоби комерційного призначення».

Висновки

Аналіз заходів щодо запобігання і протидії контрабанді, визначених у Митному кодексі України та інших актах митного законодавства, дозволив виявити певні недоліки нормативного закріплення таких заходів та проблемні питання їх реалізації. Відтак доцільно доповнити розділ 17 Митного кодексу України, який присвячений запобіганню і протидії контрабанді і є дуже збідненим щодо переліку вищезазначених заходів, а також внести конкретні зміни до ст. 456 і 457. Необхідно також внести зміни до ст. 481 МКУ для усунення недоліків нормативного визначення юридичного складу порушення митних правил, передбаченого даною статтею.

Список бібліографічних посилань: 1. Митне право України : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Ченцова. Київ : Істина, 2007. С. 229. 2. Митне право України : навч. посіб. / Ю. М. Дьомін, С. Ю. Дьоміна, Н. М. Железняк та ін. ; за ред. О. Х. Юлдашева. Київ : Центр учб. літ.,

2009. С. 144. **3.** Жорін Ф. Л. Правові основи митної справи в Україні (конспект курсу лекцій з програмних тем) : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2001. С. 70. **4.** Лук'янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності: концептуальні засади та проблеми правореалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2007. С. 17. **5.** Ващенко С. В., Поліщук В. Г. Адміністративна відповідальність : навч. посіб. Запоріжжя : Юрид. ін-т МВС України, 2001. С. 29.

Надійшла до редколегії 21.11.2018

Komziuk V. T., Komziuk A. A. Topical issues of improving Ukrainian legislation regulating the prevention and counteraction to smuggling and certain legal elements of customs rules' violation

The authors of the article analyze the measures for preventing and counteracting smuggling defined in the Customs Code of Ukraine and other acts of customs legislation, the imperfection of the normative consolidation of such measures in the Customs Code and the problematic issues of their implementation. The most important measures aimed at counteracting smuggling were suggested, which were defined by normative acts of the Cabinet of Ministers and the President of Ukraine, and were offered to strengthen them in legislation, in Section 17 of the Customs Code, which determined (though depleted) measures to prevent and counteract to smuggling. In particular, the expediency of introducing amendments to the Art. 456 of the Customs Code of Ukraine is substantiated, which would generally define the procedure for the controlled delivery of drugs, psychotropic substances and precursors, which should be detailed in the relevant normative act that should be promptly adopted by the competent authorities. It is also suggested to amend the Art. 456 of the Customs Code of Ukraine, which does not correctly define the objects of smuggling, which are subject to prevention and counteraction with regard to their illegal trafficking across the customs border of Ukraine.

There are also certain deficiencies in the normative definition of some legal elements of customs rules' violation enshrined in the Customs Code, in particular concerning exceeding the term of temporary import or temporary export of goods. It is also offered to amend the Art. 481 of the Customs Code of Ukraine, recognizing commercial vehicles as the objects of the offenses.

The proposed amendments resulting from the study are to improve the current legislation that regulates the prevention and counteraction of smuggling, the specific element of customs rules' violation, will enhance the effectiveness of the fight against smuggling and violations of customs rules in general.

Keywords: smuggling, prevention and counteraction, customs rules' violation, legal structure, legislation of Ukraine.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 351.74(477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.3.03>

Валерій Володимирович Береза,

Харківський національний університет внутрішніх справ (аспірант);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5931-2194>,

e-mail: bereza.adm@gmail.com

ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕПАРТАМЕНТУ КІБЕРПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Окреслено етимологію правової категорії «повноваження». Зроблено висновок про її взаємозалежність із терміном «компетенція». Досліджено положення нормативно-правових актів на предмет висвітлення повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Наведено класифікацію повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України з урахуванням основних напрямів діяльності досліджуваного органу державної влади. Сформульовано авторське визначення терміна «повноваження Департаменту кіберполіції Національної поліції України».

Ключові слова: Департамент кіберполіції, кіберполіція, компетенція, повноваження, класифікація повноважень.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Протидія злочинам, що спрямовані на електронне управління, електронне банківське обслуговування, електронну комерційну діяльність та інші високотехнологічні галузі, є найважливішим фактором будівництва правової держави, утвердження принципу соціальної справедливості, захисту прав і свобод громадян.

Департамент кіберполіції Національної поліції України задля виконання поставлених перед ним завдань реалізує комплекс визначених на нормативно-правовому рівні функцій. Разом із тим задля того, аби реалізувати ту чи іншу функцію, Департамент кіберполіції повинен бути наділений відповідним обсягом повноважень. Ось чому визначення повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України має одне з першорядних та прикладних значень, особливо в питанні з'ясування його адміністративно-правового статусу в цілому.

Стан дослідження проблеми

Окремим аспектам поняття «повноваження», його особливостям щодо Національної поліції присвячені роботи М. І. Ануфрієва,

О. М. Бандурки, І. П. Голосніченка, С. М. Гусарова, Є. В. Зозулі, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, В. І. Олефіра, О. Ю. Салманової, А. О. Собакаря та ін. Незважаючи на це, системні дослідження щодо визначення компетенції та повноважень органів Національної поліції, зокрема Департаменту кіберполіції Національної поліції України, відсутні.

Мета і завдання дослідження

Метою цієї статті є встановлення обсягу повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України, що ставить перед роботою наступні *завдання*:

- по-перше: дослідити етимологію терміна «повноваження»;
- по-друге: проаналізувати положення нормативно-правових актів на предмет основних повноважень Департаменту кіберполіції;
- по-третє: навести класифікацію повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України;
- по-четверте: сформулювати авторську дефініцію досліджуваного терміна «повноваження Департаменту кіберполіції Національної поліції України».

Наукова новизна дослідження

Уперше зроблено спробу окреслити повноваження Департаменту кіберполіції Національної поліції крізь призму новосформованого правового поля. Сформульовано авторську дефініцію досліджуваного терміна та надано класифікацію повноважень Департаменту кіберполіції, на основі напрямів діяльності вказаного вище правоохоронного органу.

Виклад основного матеріалу

Для надання авторського визначення поняття повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України, а також встановлення їх конкретного обсягу перш за все необхідно з'ясувати сутність та ознаки досліджуваного терміна в загальнотеоретичному значенні.

Так, семантично поняття «повноваження» у Великому тлумачному словнику сучасної української мови визначається як право, надане кому-небудь для здійснення чогось; права, надані особі або підприємству органами влади [1]. Авторський колектив шеститомної юридичної енциклопедії під поняттям «повноваження» пропонує розуміти сукупність прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій. Обсяг повноважень конкретних державних органів та їх посадових осіб залежить від їх місця в ієрархічній структурі відповідних органів (наведено за [2, с. 39]).

Як бачимо, юридичне тлумачення поняття «повноваження» є більш повним, оскільки чітко встановлює взаємну наявність одразу і прав, і обов'язків певних суб'єктів – носіїв цих прав.

Більше різноманіття змісту терміна «повноваження» можемо спостерігати на сторінках юридичної літератури. Як відзначає у своєму дослідженні О. С. Проневич, повноваження є важливою частиною державноправової матерії, засадничим елементом правового статусу будь-якого органу публічної адміністрації або службової/посадової особи. Повноваження детерміновані суспільними потребами та інтересами. На стадії генези правової держави повноваження ототожнювалися з делегованим окремому суб'єкту владних відносин обмеженим правом використовувати наявні ресурси з метою забезпечення публічного інтересу (досягнення бажаного результату). Йшлося про вжиття у межах визначеної компетенції заходів виконавчо-розпорядчого і нормовстановлюючого характеру, достатніх для ефективної реалізації задекларованої соціальної місії. Натомість сучасна концепція належного врядування ґрунтується на постулаті щодо дуалістичного характеру повноважень органів публічної адміністрації, які охоплюють взаємозумовлені юридичні права і офіційні обов'язки [3, с. 25]. Дещо раніше в рамках свого дисертаційного дослідження З. С. Галаван дійшов висновків стосовно того, що владні повноваження представляють собою сукупність юридичних прав для здійснення державних функцій (по відношенню до об'єктів, якими управляють) та юридичних обов'язків, які покладаються на державний орган перед державою. З цієї позиції, наголошує вчений, права й обов'язки поєднуються та представляють собою єдину правову категорію [4, с. 107]. Беручи до уваги світовий досвід, О. А. Банчук визначає зміст терміна «повноваження» від зворотного, а саме: «діяльність поліції із забезпечення верховенства права повинна включати в себе два різні, але взаємопов'язані обов'язки: забезпечувати дотримання офіційних законів, належним чином прийнятих державою, що включає забезпечення загального стану публічного спокою, та пов'язаний із цим обов'язок суворо обмежуватися власними визначеними повноваженнями, утримуючись від будь-яких свавільних дій і дотримуючись особистих прав і свобод представників громадськості. Верховенство права передбачає не тільки, що робиться, але і те, як це робиться. Виконуючи свої обов'язки, поліція повинна дотримуватись індивідуальних прав громадян, включаючи права людини і свободи людини, і не вчиняти свавільних або протиправних дій. Це є основоположним для розуміння верховенства права і, отже, для значущості і для мети діяльності поліції в демократичній державі»

[5, с. 25]. Однак, на нашу думку, найбільш об'єктивним та всеохоплюючим є визначення змісту терміна «повноваження», яке резюмував у своєму дослідженні О. С. Проневич: «повноваження поліції є сукупністю законодавчо закріплених прав та обов'язків, необхідних для реалізації/виконання встановлених функцій і завдань» [3, с. 32]. Аналіз проведеного вище дослідження вимагає акцентувати увагу на тому, що, розкриваючи сутність повноважень Департаменту кіберполіції як суб'єкта протидії кіберзлочинам, не можна оминути увагою такі поняття, як «право» та «обов'язок».

Право як одна зі складових частин повноважень Департаменту кіберполіції – це закріплена на нормативно-правовому рівні, забезпечувана й гарантована державою міра можливої поведінки даного органу, яку він використовує з метою протидії кіберзлочинності. Аналіз норм Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України надає можливість дійти висновку стосовно прав працівників Департаменту кіберполіції Національної поліції України, які уповноважені:

- здійснювати оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на виявлення та припинення злочинів у сфері протидії кіберзлочинності, а також комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, контроль за використанням коштів, призначених для проведення цієї роботи;

- здійснювати оперативно-технічні заходи за оперативно-розшуковими справами, що знаходяться в їх провадженні;

- в установленому порядку запитувати та отримувати від посадових осіб органів державної влади документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень з питань забезпечення реалізації державної політики у сфері протидії кіберзлочинності;

- користуватися в установленому законодавством порядку базами даних Національної поліції України, МВС та інших державних органів з питань, що належать до компетенції управління, а також мають інші права, передбачені законодавством¹.

Водночас, як влучно відзначають вчені-правники, немає прав без обов'язків, а обов'язків без прав. Ця конструкція говорить про те, що у кожного об'єктивного права має бути юридичний обов'язок.

¹ Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України : затв. наказом Нац. поліції України від 10.11.2015 № 85 // Національна поліція : сайт. 12.02.2016. URL: http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/printable_article/1816252 (дата звернення: 15.11.2018).

Обов'язок слід розуміти як встановлену на нормативно-правовому рівні міру необхідної поведінки, якої має дотримуватися Департамент кіберполіції в процесі протидії кіберзлочинності. До таких обов'язків у діяльності начальника Департаменту кіберполіції можемо віднести:

- розподіл обов'язків між заступниками та керівниками структурних підрозділів Департаменту, контроль їх виконання, визначення ступеня відповідальності першого заступника та заступників начальника Департаменту;

- забезпечення відбору, розстановки, переміщення і професійної підготовки особового складу, дотримання службової дисципліни та законності, затвердження посадових інструкцій (функціональних обов'язків) працівників Департаменту в установленому законодавством порядку;

- проведення відповідно до законодавства атестування особового складу Департаменту, подання пропозицій голові Національної поліції України про присвоєння працівникам спеціальних звань поліції та рангів державних службовців;

- підписання організаційно-розпорядчих документів (наказів, доручень), рішень оперативних нарад, протоколів, оглядів, інформаційних листів, повідомлень, які обов'язкові для виконання особовим складом Департаменту;

- у разі відсутності начальника Департаменту його обов'язки виконує перший заступник або один із заступників, на якого головою Національної поліції України покладено виконання обов'язків з урахуванням пропозицій начальника Департаменту кіберполіції. Невиконання або неналежне виконання наведених вище обов'язків тягне за собою настання юридичної відповідальності, особливості якої будуть розкриті в подальших дослідженнях у формі статей¹.

Як констатує у своєму дослідженні О. С. Проневич, фактично закріплені законодавцем основні повноваження поліції (які не стали предметом дослідження в рамках даної статті), у цілому кореспондуються із закріпленими у міжнародно-правових актах цивілізованими стандартами визначення адміністративної правосуб'єктності органів правопорядку. Так, враховано низку правових імперативів, закріплених у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, затвердженому резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 1979 році², а саме: виконання посадовими особами з підтримання

¹ Там само.

² Кодекс поведення должностных лиц по поддержанию правопорядка : резолюция Ген. Ассамблеи ООН от 17.12.1979 № 34/169 // База даних «Законодавство

правопорядку (термін охоплює «всіх призначених або таких, що обираються, осіб, пов'язаних із застосуванням права, які мають поліцейські повноваження») обов'язків, покладених на них законом, «служачи суспільству та захищаючи всіх людей від протиправних діянь, відповідно до високого рівня відповідальності, якої вимагає їх професія»; обов'язку посадових осіб з підтримання правопорядку «поважати і захищати людську гідність, підтримувати та захищати права людини стосовно всіх осіб»; збереження в таємниці відомостей конфіденційного характеру, якими володіють посадові особи з підтримання правопорядку, за винятком випадків, коли виконання обов'язків або вимоги правосуддя суворо вимагають іншого; забезпечення посадовими особами з підтримання правопорядку цілковитого захисту здоров'я затриманих ними осіб, вжиття негайних заходів з метою забезпечення надання медичної допомоги у разі необхідності тощо [3, с. 28–29]. Указані вище положення міжнародного рівня знайшли своє відображення в рамках національного законодавства. Із опублікуванням та набранням через три місяці законної сили Закон України «Про дисциплінарний статут Національної поліції України» у положеннях ст. 1 визначив, що службова дисципліна, крім основних обов'язків поліцейського, визначених ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію», зобов'язує поліцейського:

- 1) бути вірним Присязі поліцейського, мужньо і вправно служити народу України;
- 2) знати закони, інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) обов'язки;
- 3) поважати права, честь і гідність людини, надавати допомогу та запобігати вчиненню правопорушень;
- 4) безумовно виконувати накази керівників, віддані (видані) в межах наданих їм повноважень та відповідно до закону;
- 5) вживати заходів до негайного усунення причин та умов, що ускладнюють виконання обов'язків поліцейського, та негайно інформувати про це безпосереднього керівника;
- 6) утримуватися від дій, що перешкоджають іншим поліцейським виконувати їхні обов'язки, а також які підривають авторитет Національної поліції України;
- 7) утримуватися від висловлювань та дій, що порушують права людини або принижують честь і гідність людини;

8) знати і виконувати заходи безпеки під час несення служби, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку;

9) підтримувати рівень своєї підготовки (кваліфікації), необхідний для виконання службових повноважень;

10) берегти службове майно, забезпечувати належний стан зброї та спеціальних засобів;

11) поважати честь і гідність інших поліцейських і працівників поліції, надавати їм допомогу та стримувати їх від вчинення правопорушень;

12) дотримуватися правил носіння однострою та знаків розрізнення;

13) сприяти керівникові в організації дотримання службової дисципліни, інформувати його про виявлені порушення, у тому числі вчинені іншими працівниками поліції;

14) під час несення служби поліцейському заборонено перебувати у стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння¹.

Для досягнення мети нашої статті слід проаналізувати наукові позиції вчених-правників щодо класифікації повноважень як поліцейських взагалі, так і працівників Департаменту кіберполіції зокрема. Так, у своєму дослідженні, присвяченому адміністративним повноваженням працівника поліції як основі його правового статусу, Д. Л. Лемеш пропонує авторську класифікацію адміністративних повноважень поліцейських за такими критеріями: залежно від займаної посади (повноваження керівного складу та повноваження рядового складу); залежно від змісту повноважень (універсальні повноваження; повноваження у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку; повноваження у сфері застосування поліцейських заходів); за підставою виникнення повноважень (постійні; змінні; повноваження, що виникають на підставі наказів керівника поліції або походять зі звернень громадян) [6, с. 106]. Деяко деталізує та водночас розширює класифікацію повноважень працівників Національної поліції О. С. Проневич. Так, на думку дослідника, основні повноваження Національної поліції можна також класифікувати за такими критеріями:

- за функціональною спрямованістю поліцейської діяльності;
- за зумовленістю окремими завданнями поліції; сферами владно-вольового впливу (правового регулювання);
- за об'єктами владно-вольового впливу;

¹ Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19> (дата звернення: 15.11.2018).

- за інтенсивністю владно-вольового впливу;
- за суб'єктами використання повноважень;
- за правовим режимом застосування повноважень;
- за рівнем формальної визначеності тощо [3, с. 31–32].

У цілому поділяючи науковий підхід О. С. Проневича щодо класифікації повноважень Національної поліції взагалі, уявляється можливим навести авторську класифікацію повноважень Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Так, враховуючи такий критерій, як основні завдання цього органу, вважаємо, що всі повноваження Департаменту кіберполіції України можна поділити на дві основні групи:

- по-перше: реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності;
- по-друге: здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення керівництва Національної поліції України та органів державної влади щодо стану вирішення питань, віднесених до компетенції Департаменту кіберполіції.

За своєю першочерговістю повноваження Департаменту кіберполіції України пропонуємо розділяти на:

- основні (прямі), серед яких: здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на виявлення та припинення злочинів у сфері протидії кіберзлочинності, використання в установленому законодавством порядку баз даних Національної поліції України, МВС та інших державних органів з питань, що належать до компетенції Департаменту тощо;

- додаткові (похідні), а саме: проведення серед населення роз'яснювальної роботи з питань дотримання законодавства України у сфері використання новітніх технологій, а також захисту та протидії кіберзагрозам у повсякденному житті, розроблення та опрацювання проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів у сфері протидії кіберзлочинності та інші.

За основними напрямками (сферами) діяльності Департаменту кіберполіції всі повноваження можна поділити на:

- контрольно-наглядові (організація та контроль діяльності підпорядкованих підрозділів кіберполіції щодо виконання вимог законодавства України у сфері протидії кіберзлочинності, дотримання службової дисципліни, режиму секретності, участь у комплексних перевірках службової діяльності цих підрозділів, ужиття заходів щодо усунення виявлених недоліків);

- організаційні (забезпечення в порядку, передбаченому законодавством України, формування й наповнення інформаційних масивів даних, автоматизованих інформаційних систем відповідно до потреб службової діяльності).

Висновки

Таким чином, повноваження Департаменту кіберполіції Національної поліції України являють собою систему визначених на нормативно-правовому рівні юридичних прав (міри можливої поведінки) та юридичних обов'язків (міри необхідної поведінки), якими наділяється Департамент з метою реалізації покладених на нього правоохоронних функцій. При цьому слід підкреслити, що невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків, як зазначалося раніше, чи зловживання правом тягнуть за собою юридичну відповідальність, що може бути застосована до суб'єктів відповідних правовідносин, у тому числі й до Департаменту кіберполіції Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань: 1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. С. 1000. 2. Винник О. В. Повноваження штабних підрозділів органів внутрішніх справ. *Форум права*. 2014. № 4. С. 38–42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_9 (дата звернення: 15.11.2018). 3. Проневич О. С. Повноваження Національної поліції України: доктринально-правовий вимір. *Журнал східноєвропейського права = The Journal of Eastern European Law*. 2018. № 48. С. 24–35. URL: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/pronevych_48.pdf (дата звернення: 15.11.2018). 4. Галаван З. С. Особливості правового регулювання праці слідчих ОВС як суб'єктів трудового права України : дис. ... канд. наук : 12.00.05. Харків, 2009. 200 с. 5. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. Київ : Вид. Москаленко О. М., 2013. 588 с. 6. Лемеш Д. Л. Адміністративні повноваження працівника поліції як основа його правового статусу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2, ч. 1. С. 103–107.

Надійшла до редколегії 17.11.2018

Bereza V. V. Concept and classification of powers of the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine

The author of the article has outlined the etymology of the legal category of “powers”. Special attention has been focused on the fact that, revealing the essence of the powers of the Cyberpolice Department as a subject of counteraction to cybercrime, such concepts as “right” and “duty” can not be evaded. The author has made the conclusion about the interdependence of the terms of “powers” and “task”. It has been noted that the term of “powers of the Cyberpolice Department of Ukraine” did not receive its legislative consolidation.

The author has formulated own definition of the term of “powers of the Cyberpolice Department of the National Police”, which is offered to understand as the system of legal rights

(measures of possible behavior) and legal obligations (measures of the necessary behavior) determined at the regulatory level, which the Department has in order to implement the law enforcement functions.

The key regulatory acts have been researched through the prism of the main powers of the Cyberpolice Department of the National Police. The classification of powers of the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine has been provided, taking into account the main areas of activity of the researched state authority. Among the main types of powers of the Cyberpolice Department the author has offered to distinguish the following: main (direct) and additional (derivatives); organizational, control and supervisory. The emphasis has been paid to the fact that non-fulfillment or improper performance of their duties or abuse of the law entails legal liability that can be applied to the subjects of the relevant legal relations, including the Cyberpolice Department of the National Police of Ukraine.

Keywords: Cyberpolice Department, cyberpolice, competence, powers, classification of powers.

Костянтин Леонідович Бугайчук,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2429-5010>,
e-mail: klbugaychuk@gmail.com*

**ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ДЕРЖАВНОГО ОРГАНУ:
ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ ТА НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ
ДО СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

Проаналізовано загальнотеоретичні підходи до визначення змісту її ознак організаційних структур державних органів, сформульовано ключові принципи формування організаційних структур. На підставі дослідження наукових праць з теорії державного управління, адміністративного права, менеджменту, публічного адміністрування сформульовано авторське визначення поняття «організаційна структура Національної поліції України».

Узагальнено та систематизовано наукові погляди на типологію організаційних структур, їх особливості, переваги та недоліки. Визначено типи організаційних структур, за якими побудована система Національної поліції України, а також її центральний орган управління і територіальні органи.

Ключові слова: Національна поліція України, публічне адміністрування, організаційна структура, ланка управління, рівень управління.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Одним із завдань публічного адміністрування в органах Національної поліції України є побудова й оптимізація її організаційної структури з метою вдосконалення управлінських процесів, а також діяльності з надання поліцейських послуг громадянам щодо забезпечення публічної безпеки та порядку, боротьби зі злочинністю, забезпечення прав і свобод громадян. Водночас здійснення таких дій неможливе без наукового опрацювання теоретичних здобутків науковців стосовно особливостей і видів організаційних структур державних органів. Таке опрацювання є дуже важливим та актуальним, адже формує відповідне наукове підґрунтя для подальшого аналізу організаційної структури системи Національної поліції та її підрозділів, дає можливість виробити оптимальні шляхи її побудови, а також надає пропозиції щодо її вдосконалення.

Стан дослідження проблеми

Правова категорія «організаційна структура» свого часу була предметом дослідження таких фахівців з державного управління,

як В. Я. Малиновський, А. Ф. Мельник, В. В. Холод [1–3], які аналізували її з позицій функціонування органів державної влади. Разом з тим належну увагу цій темі приділяли також науковці у сфері управління господарськими організаціями та здійснення менеджменту, зокрема Г. Я. Гольдштейн, М. П. Мальська, М. І. Небава, О. Г. Радушняк, А. І. Федулова [4–7]. Слід відмітити, що дослідження названих вчених та їх результати є різними через те, що державні органи та господарські організації мають різну мету існування, їх діяльність урегульована різними нормативними актами, а отже типи організаційних структур та особливості їх функціонування відрізняються. Також слід враховувати, що в господарських організаціях, на відміну від державних органів, організаційні структури є більш адаптивними до зовнішніх умов, але це не означає неможливість їх побудови в контексті діяльності суб'єктів державного управління та правоохоронної діяльності, яким виступає Національна поліція України.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у визначенні типів організаційних структур, які існують у системі Національної поліції України. Її буде досягнене за допомогою проведення теоретико-правового дослідження організаційно-правової структури як управлінської категорії, аналізу наукових здобутків у сферах менеджменту, державного управління, адміністрування та нормативно-правової бази діяльності Національної поліції України (*завдання* статті).

Наукова новизна дослідження

У дослідженні вперше: узагальнено та систематизовано наукові здобутки фахівців різних галузей наук щодо змісту та видів організаційної структури державних органів, установ, організацій; сформульовано авторське визначення організаційної структури Національної поліції України; визначено типи організаційних структур стосовно як усієї системи поліції, так і окремих її органів та підрозділів.

Виклад основного матеріалу

Дослідження організаційної структури Національної поліції України буде неповним без здійснення теоретико-правового аналізу особливостей цієї правової категорії, дослідження наукових позицій щодо поняття, ознак і принципів її формування.

У наукових працях з державного управління можна знайти такі визначення терміна «організаційна структура державного органу»:

– сукупність структурних елементів (підрозділів, посадових осіб та ін.) і взаємозв'язок між ними [1, с. 246; 2];

– управлінська категорія, яка відображає організаційний бік відносин управління та становить єдність рівнів і ланок управління в їх взаємозв'язку [3, с. 195];

– склад і підпорядкованість взаємопов'язаних організаційних одиниць (окремих посад), ланок (управлінських підрозділів) і ступенів (рівнів), наділених певними правами та відповідальністю для виконання відповідних цільових функцій управління [8];

– організаційна структура органу державної влади залежить від місця органу в організаційній структурі державного управління, обсягу та змісту його компетенції та, відповідно, ролі в управлінні суспільними процесами [9, с. 9];

– внутрішня будова організації, наявність у неї окремих частин і співвідношення між ними, ступінь жорсткості або гнучкості організаційної конфігурації, типи взаємодій між внутрішніми елементами [10, с. 99–100].

Дослідження наведених наукових позицій дозволяє зробити висновки, що організаційна структура державного органу пов'язана з такими його характеристиками як відокремленої системи:

– це сукупність окремих підрозділів і посад органу;

– між зазначеними елементами державного органу існують певні зв'язки (влади – підпорядкування, рівності);

– залежно від наявних типів зв'язків підрозділи та посади державного органу розташовуються в особливому порядку (ієрархічно або лінійно);

– організаційна структура залежить від виду державного органу та його місця в загальній системі управління.

Як видно з наведених характеристик організаційної структури державного органу, слід дещо детальніше розглянути такі поняття, як «рівень управління» та «ланка управління», які мають визначальний вплив на формування організаційної структури будь-якої соціальної системи.

Як зазначає В. Я. Малиновський, ланка управління – це відокремлений орган, який здійснює функції управління і наділений для цього певними правами, для їх реалізації, визначеною відповідальністю за виконання функцій та використання прав. В основу створення ланки управління покладено виконання певної управлінської функції, встановлені між ланками зв'язки мають горизонтальний характер. Рівень управління, на думку вченого, – це сукупність ланок управління на певному щаблі ієрархії управління. Рівні управління, поєднуючи різні ланки, характеризують рівень концентрації процесу управління та послідовність підпорядкування одних ланок іншим зверху донизу [3, с. 195].

Формування в організаційній структурі державного органу певних рівнів і ланок залежить від типів зв'язків між зазначеними елементами. Зазвичай в науковій літературі виділяють горизонтальні

(рівні) та вертикальні організаційні зв'язки між елементами організаційних структур.

В основі вертикальних зв'язків лежать відносини підпорядкованості. Зв'язки цього типу встановлюються між керівниками, структурними підрозділами й окремими працівниками органу в тих випадках, коли одні з них мають право віддавати розпорядження, а інші повинні їх виконувати. Горизонтальні зв'язки базуються на відносинах взаємозв'язку, взаємозалежності або опосередкованої залежності та встановлюються між рівноправними керівниками і структурними підрозділами, які взаємодіють у процесі управлінської діяльності [1, с. 247; 2].

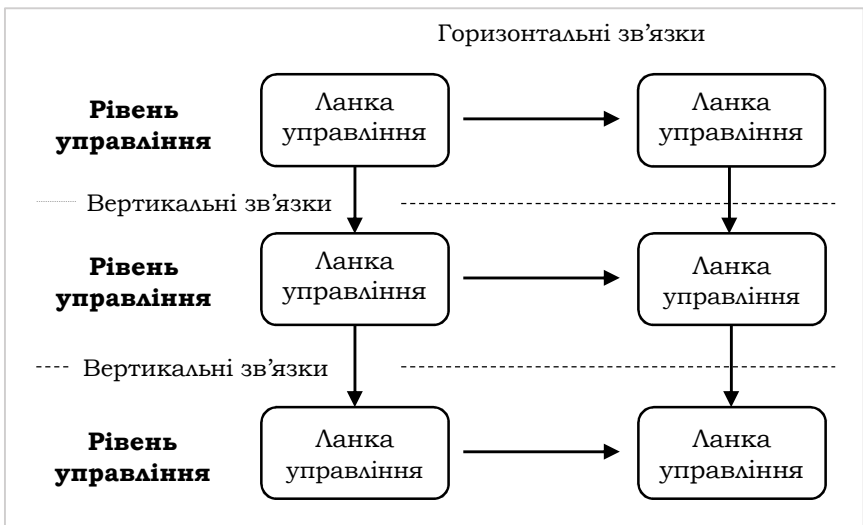

Рисунок 1. Рівні та ланки управління в організаційній структурі державного органу

Разом із теоретичним аспектом змісту організаційної структури державного органу слід проаналізувати її нормативну складову. Так, типові організаційні структури державних органів закріплюються здебільшого нормативними актами різного рівня, починаючи від законів і закінчуючи наказами керівників. Серед таких актів потрібно відмітити закон України «Про прокуратуру»¹, постанову

¹ Про прокуратуру : закон України від 14.10.2014 № 1697-VII.

Кабінету Міністрів України «Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій»¹, наказ Державної судової адміністрації «Про Типову структуру територіального управління Державної судової адміністрації України»², наказ Міністерства інформаційної політики України «Про затвердження структури центрального апарату Міністерства інформаційної політики України»³.

Щодо системи Національної поліції України, то тут, насамперед, слід зазначити закон України «Про Національну поліцію»⁴, постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ»⁵, а також інформацію щодо загальної структури Національної поліції, що міститься на її офіційному сайті⁶.

На підставі наведених визначень організаційної структури державного органу та дослідження змісту нормативно-правових актів, що затверджують правовий статус таких структур, можемо сформулювати власне визначення організаційної структури Національної поліції України – це встановлена нормативно-правовими актами, прийнятими уповноваженими органами (особами) в межах власної компетенції з дотриманням певної процедури, сукупність взаємопов'язаних посад, структурних і відокремлених підрозділів Національної поліції, яка становить єдину систему ланок та рівнів управління та формується з метою виконання покладених на неї завдань щодо надання поліцейських послуг і реалізації закріплених повноважень.

Аналіз актуальних наукових праць стосовно [1, с. 248–250; 3, с. 199–201; 4–7; 9, с. 13–17; 11; 12] дає можливість виділити такі

¹ Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій : постанова Кабінету Міністрів України від 18.04.2012 № 606.

² Про Типову структуру територіального управління Державної судової адміністрації України : наказ Держ. суд. адміністрації України від 29.04.2016 № 87.

³ Про затвердження структури центрального апарату Міністерства інформаційної політики України : наказ М-ва інформ. політики України від 20.03.2017 № 25.

⁴ Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.

⁵ Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ : постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 № 730.

⁶ Структура Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/about/struktura/struktura/> (станом на 21.11.2018).

види організаційних структур: лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, дивізійна, матрична. Такий поділ здійснюється на підставі та з урахуванням типів організаційних зв'язків між ланками управління і наявних управлінських рівнів.

Лінійна організаційна структура побудована за суворим ієрархічним принципом, а горизонтальні зв'язки майже відсутні. Ланка управління кожного нижчого рівня перебуває в підпорядкуванні ланки вищого рівня. Якщо взяти за ланку управління певну посаду, то посади нижчого рівня перебувають у підпорядкуванні єдиного керівника, який, у свою чергу, перебуває у підпорядкуванні керівника вищого рівня управління. У цьому випадку можна говорити про наявність такого принципу побудови, як принцип єдиноначальності, коли керівник видає накази всім рівням управління та несе повну відповідальність за прийняте рішення, а також здійснює контроль за його виконанням. Лінійна організаційна структура є найпростішою серед інших типів, але водночас вона найменш гнучка, оскільки принцип єдиноначальності не передбачає швидкої перебудови у випадку, якщо зовнішні обставини функціонування органу будуть змінюватися; вона добре працює за стабільних умов та при виконанні нескладних повторюваних операцій.

Переваги лінійної організаційної структури: підлеглі одержують чіткі розпорядження та накази, що не суперечать один одному, зберігається єдиний центр видання владних розпоряджень і контролю за виконанням поставлених завдань; оперативність виконання завдань і реагування на розпорядження керівництва; відповідальність за результати роботи несе одна особа – керівник лінійного підрозділу.

Недоліки лінійної організаційної структури: високі вимоги до компетенції керівника підрозділу; перевантаженість керівника здійсненням зовнішніх зв'язків з іншими підрозділами органу; обмеження ініціативи виконавців.

Лінійні організаційні структури існують вертикальні та горизонтальні, відрізняються за кількістю рівнів управління.

Рисунок 2. Горизонтальна лінійна організаційна структура

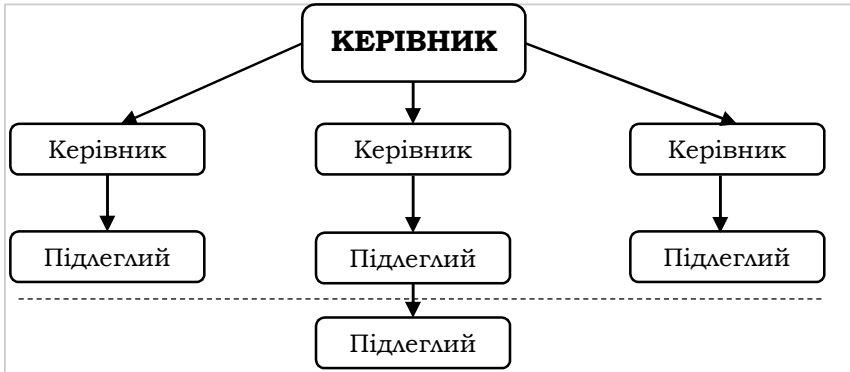

Рисунок 3. Вертикальна лінійна організаційна структура

Функціональна організаційна структура формується відповідно до напрямів роботи (функцій) окремих підрозділів органу або його посад. Отже, на відміну від лінійної структури за функціональною в організації виділяються окремі підрозділи, які відповідають за здійснення окремого напрямку роботи – керівники та працівники спеціалізуються в окремій галузі. Тобто у структурі державного органу формуються кадрові служби, служби матеріально-технічного забезпечення, логістики, документального забезпечення тощо. Важливим у такій структурі є те, що вказівки та розпорядження керівництва функціонального підрозділу є обов'язковими для всіх підлеглих.

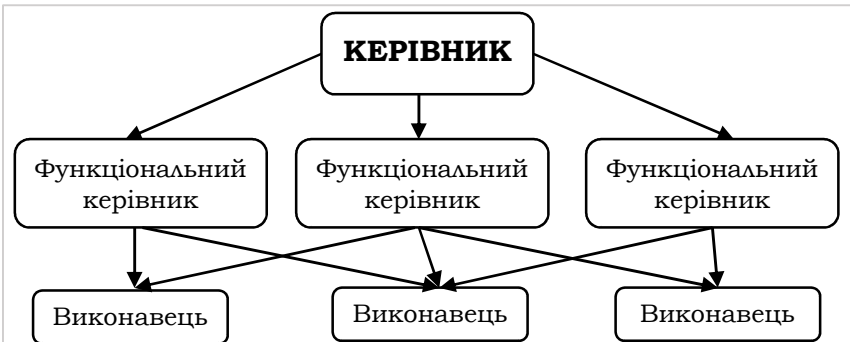

Рисунок 4. Функціональна організаційна структура

Переваги функціональної організаційної структури: здійснення спеціалізації підрозділів, що в кінцевій ситуації підвищує рівень виконуваної роботи; зміцнення кадрового складу підрозділів державного органу, висока кваліфікація виконавців; значна мінімізація часу на виконання завдань.

Недоліки функціональної організаційної структури: створення ефекту «подвійного підпорядкування» для виконавців; накази та розпорядження функціональних підрозділів можуть протирічати один одному; звуження спектра виконуваних підрозділом робіт, що негативно впливає на роботу органу, особливо в напрямках стратегічного розвитку.

Лінійно-функціональна організаційна структура державного органу поєднує в собі як переваги, так і недоліки двох розглянутих організаційних структур. За цією схемою лінійні ланки управління зберігають повноваження щодо прийняття та виконання рішень, водночас основним призначенням функціональних підрозділів є організаційно-методичне, оскільки вони не мають безпосереднього впливу на лінійних керівників. Функціональні підрозділи можуть готувати управлінські рішення (накази, розпорядження), але вони затверджуються керівництвом органу та доводяться до виконавців через їх лінійного керівника.

Сукупність функціональних підрозділів державного органу формує так званий апарат керівника. Крім того, лінійно-функціональна структура є підставою для створення певних колегіальних органів управління, рішення яких доводяться до виконавців від імені вищого лінійного керівника.

Переваги лінійно-функціональної структури: збереження функціональної спрямованості окремих підрозділів, а отже компетентності спеціалістів у вирішенні специфічних завдань; можливість швидкого виконання управлінських рішень у лінійних підрозділах; передача організаційно-аналітичних функцій за окремими напрямками відповідним підрозділам апарату органу.

Недоліки лінійно-функціональної структури: загроза штучного збільшення управлінського апарату та витрат на його утримання; тривале погодження загальноорганізаційних управлінських рішень внаслідок недостатності владних повноважень лінійних і функціональних керівників.

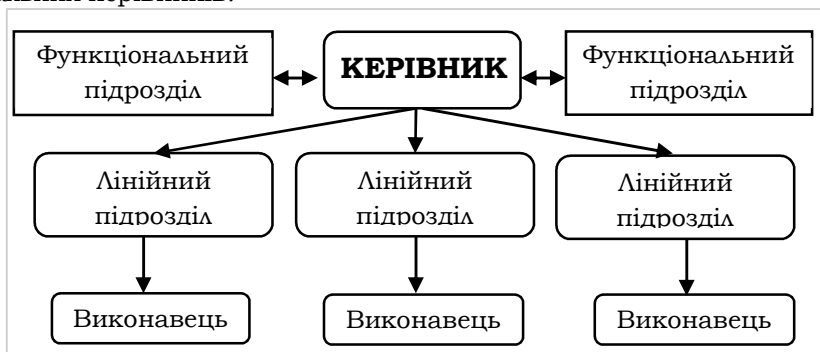

Рисунок 5. Лінійно-функціональна організаційна структура

Ще однією структурою державного органу, яка, на жаль, не часто згадується саме в адміністративно-правовій літературі, є дивізійна організаційна структура. Її створення обумовлюється розширенням масштабів діяльності органу, його багатопрофільністю. Ця структура характеризується децентралізацією управлінських функцій відокремленим підрозділам з одночасним збереженням стратегічного планування, загальної координації та контролю за центральною ланкою управління.

Переваги дивізійної організаційної структури: делегування окремих управлінських функцій на нижчі рівні управління, зменшення впливу керівництва функціональних підрозділів центрального апарату, наближеність відокремлених підрозділів до ділянки закріпленої роботи, а отже підвищення якості прийняття управлінських рішень.

Водночас серед недоліків дивізійної структури назвемо виникнення розбіжностей між інтересами центрального органу й окремих відокремлених підрозділів, збільшення витрат на утримання апарату управління, складність здійснення контролю за виконанням рішень на місцях.

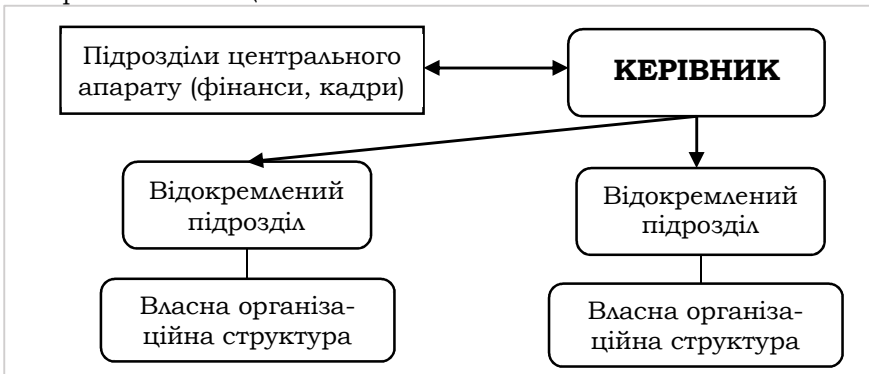

Рисунок 6. Дивізійна організаційна структура

Ще одним типом організаційних структур є **матрична**. Її особливістю є те, що вона орієнтована на організації та установи, які працюють за так звану проектну моделю. Виконавці такого проекту підпорядковані також керівнику підрозділу, де вони працюють, який надає допомогу керівнику проекту організації. Проектна структура розпадається після завершення проекту або може бути більш тривалою у випадку виконання довгострокових цільових програм.

Перевагами такої структури є швидка адаптація до змін зовнішнього середовища, а також залучення всіх зацікавлених фахівців

для реалізації відповідних завдань і проектів. Недоліками можна назвати подвійне підпорядкування учасників проектних груп, складність комунікації між керівником проекту та керівниками лінійних чи функціональних підрозділів, що делегують виконавців для проекту.

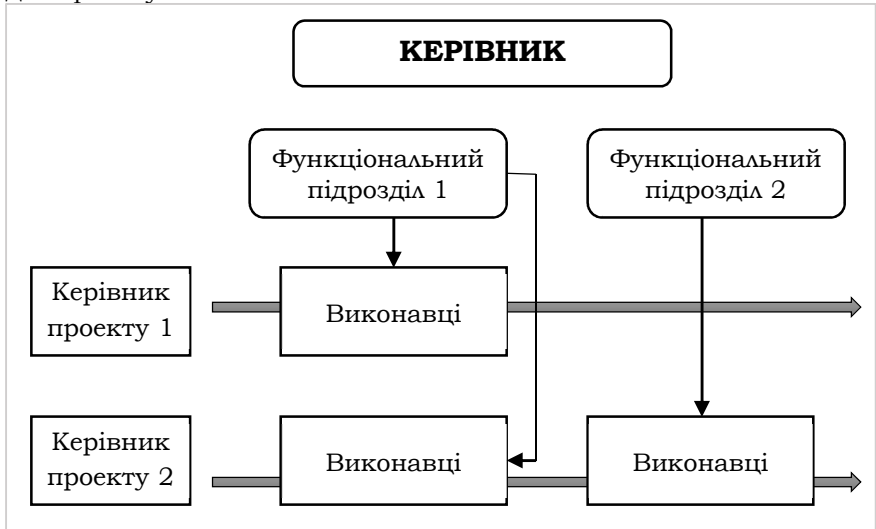

Рисунок 7. Матрична організаційна структура

Побудова організаційної структури державного органу має здійснюватися на підставі певних правил (принципів), серед яких можна виділити:

- принцип відповідності меті. Під час формування організаційної структури слід враховувати мету створення державного органу та сферу суспільних відносин, в якій він реалізує свої повноваження;

- принцип оптимальності. У структурі слід передбачити як лінійне, так і функціональне розмежування ланок управління для того, щоб з одного боку забезпечити швидке виконання прийнятих рішень і реалізацію покладених обов'язків, а з іншого – врахувати можливість творчого підходу до виконання завдань та оптимальне навантаження на працівників;

- принцип предметної та територіальної відповідності. Під час формування організаційної структури слід враховувати всі напрями діяльності органу (функції, предмет відання), а також територіальні межі розповсюдження повноважень;

- принцип економічності. Структури потрібно будувати так, щоб

покладені завдання виконувалися органом із максимальною економією коштів, без зайвого розширення управлінського апарату;

– принцип розвитку. Структура повинна мати можливості для адаптації до змін у зовнішньому середовищі, а також для виконання не тільки поточних, але і стратегічних завдань.

Щоб зрозуміти принципи формування організаційної структури системи Національної поліції України, а також її окремих органів і підрозділів, слід звернутися до нормативних актів, що регулюють її діяльність. Так, стаття 19 Конституції України передбачає, що органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України¹.

Відповідно до закону України «Про Національну поліцію» поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку й іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів, вона діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України².

Стаття 13 цього ж закону передбачає, що систему поліції складають: 1) центральний орган управління поліцією; 2) територіальні органи поліції. До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань³.

У складі поліції функціонують: 1) кримінальна поліція; 2) патрульна поліція; 3) органи досудового розслідування; 4) поліція охорони; 5) спеціальна поліція; 6) поліція особливого призначення⁴.

Із зазначеного випливають такі фактори, що зумовлюють побудову організаційної структури Національної поліції України:

– здійснення професійної діяльності виключно на підставі закону та в межах закріплених повноважень;

– функціональна спеціалізація та загальнонаціональні територіальні межі виконання повноважень;

– наявність апарату центрального органу управління;

– ієрархічна побудова місцевих апаратів управління;

– наявність міжтериторіальних відокремлених підрозділів.

Із зазначеного випливає, що система Національної поліції України побудована за принципами дивізійної організаційної структури:

¹ Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.

² Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII.

³ Там само.

⁴ Там само.

1) центральний орган управління поліцією; 2) міжрегіональні територіальні органи; 3) Головні управління поліції в областях; 4) державні установи.

У центральному органі управління поліцією організаційна структура побудована за лінійно-функціональним принципом: керівництво, департаменти, управління, відділи. Більш крупні структурні підрозділи (департаменти) поділяються на управління та відділи.

На відповідних територіях України загальна структура будується за дивізіональним принципом з урахуванням адміністративно-територіального поділу (Головне управління (апарат) – відділ – відділення). Структурні підрозділи відокремлених органів також розподіляються відповідно до окремих напрямів роботи, наприклад: слідчий відділ, відділ (сектор) кримінальної поліції, відділ (сектор) превенції (у складі патрульної поліції), сектор спеціальної поліції, відділ (сектор) моніторингу, сектор кадрового забезпечення тощо.

У відповідних структурних підрозділах організаційна структура будується за лінійним принципом, оскільки відповідні виконавці отримують певні вказівки через своїх безпосередніх начальників, а не від керівників інших функціональних підрозділів, тобто існує чітка ієрархія та підпорядкованість виконавців одному лінійному керівникові. У свою чергу рівні управління в системі органів та підрозділів Національної поліції будуються відповідно до адміністративно-територіального поділу країни: країна – область – райони області – місто – райони міста.

Висновки та узагальнення

1. Дослідження категорії «структура» цілком можна застосувати як до окремих соціальних систем, так і до окремих державних органів, які певною мірою являють собою уособлену систему із притаманними їй ознаками, організаційними зв'язками та формою. Цілісність державного органу є його ключовою ознакою як системи, а структура виступає такою категорією, яка визначає міру такої цілісності, а також сприяє стійкості й організованості самого органу.

2. Основними типами організаційних структур державних органів є лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, дивізіональна, матрична. Зазначені типи можна умовно поділити на два основні види: жорсткі (hard) та м'які (soft) структури. Перші чотири організаційні структури являють собою жорсткий тип, для якого характерні стабільна ієрархія, формалізація правил поведінки й операційних процедур, централізоване прийняття рішень. Матрична структура та інші подібні до неї є більш гнучкими, менш формалізованими, характеризуються можливістю прийняття рішень у децентралізованому порядку.

3. Повсякденна діяльність державних органів, у тому числі Національної поліції України, здійснюється в суворо визначеному нормативно-правовими актами порядку, характеризується високою формальністю управлінських процедур, постійними організаційними зв'язками, тобто за своїми ознаками її організаційна структура відноситься до структур жорсткого (бюрократичного) типу.

4. Якщо розглядати систему Національної поліції України у загальнодержавному масштабі, то її організаційна структура належить до дивізіонального типу, оскільки присутні відносно відокремлені територіальні та міжтериторіальні підрозділи, які мають певну самостійність у здійсненні своєї діяльності та прийнятті управлінських рішень. Якщо ж розглядати організаційні структури центрального апарату, територіальних і міжтериторіальних органів, то їх структури належать до лінійно-функціонального типу.

Така точка зору основана на тому, що при кожному керівникові існують певні функціональні підрозділи, які складають «штаб» керівника, але не мають безпосереднього впливу на лінійні відділи та відділення, які мають власне керівництво. Водночас внутрішня структура більш дрібних підрозділів, відділів і відділень Національної поліції будується за лінійним типом з ієрархічною побудовою, централізованим прийняттям рішень, прямим підпорядкуванням виконавців лінійному керівникові відповідного рівня управління.

5. В умовах реформування діяльності органів і підрозділів Національної поліції в її структурі можуть формуватися тимчасові матричні (проектні) організаційні структури, які пов'язані з реалізацією певних правоохоронних проектів. Роль керівника проекту, як правило, належить заступникові голови Національної поліції або керівникові певного департаменту чи територіального підрозділу, виконавцями можуть бути фахівці з різних управлінь, відділів і секторів. Це, наприклад, стосується впровадження проекту детективів Національної поліції, запровадження кримінального аналізу в діяльності поліції, впровадження системи оцінки ефективності діяльності поліції з урахуванням основних потреб на місцях тощо.

Подальшими *перспективними напрямками* наукових досліджень визначимо здійснення аналізу процесу управління в системі Національної поліції України.

Список бібліографічних посилань: **1.** Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Смоленський, А. Ю. Васіна, А. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. Київ : Знання-Прес, 2003. 343 с. **2.** Холод В. В. Державне та регіональне управління : навч.-метод. рек. Донецьк : ДонНУЕТ, 2013. 136 с. URL: <https://studfiles.net/preview/5437063/> (дата звернення: 15.11.2018). **3.** Малиновський В. Я. Державне управління : навч. посіб. Луцьк : Вежа, 2000. 558 с. **4.** Мальська М. П.,

Пандяк І. Г. Організація готельного обслуговування : підручник. Київ : Знання, 2011. 366 с. **5.** Федулова Л. І. Менеджмент організацій : підручник. Київ : Либідь, 2004. 448 с. **6.** Небава М. І., Ратушняк О. Г. Менеджмент організацій і адміністрування : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2012. Ч. 1. 105 с. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/1nebava_menedzhment_organizacij_administruvannya_ch1/index_3.htm (дата звернення: 14.11.2018). **7.** Гольдштейн Г. Я. Основы менеджмента. 2-е изд., перераб. и доп. Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2003. 230 с. URL: http://www.aup.ru/books/m77/4_2.htm (дата звернення: 22.11.2018). **8.** Короткий курс лекцій з дисципліни «Система державного і муніципального управління» // Studme.com.ua : сайт. URL: https://studme.com.ua/158407208679/ekonomika/sistema_gosudarstvennogo_i_munitsipalnogo_upravleniya.htm (дата звернення: 15.11.2018). **9.** Євтушенко О. Н. Державне управління : навч. посіб. : у 3 ч. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. Ч. 3: Основи внутрішньої організації державного органу та менеджменту. 248 с. **10.** Костенюк Н. І. Теоретичний підхід до визначення поняття організаційно-функціональної структури управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 1. С. 98–104. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apdy_2013_1_14.pdf (дата звернення: 15.11.2018). **11.** Новіков Б. В. Основи адміністративного менеджменту : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2004. С. 136. **12.** Державний менеджмент в контексті реалізації адміністративної реформи / Івано-Франківськ. центр науки, інновацій та інформатизації. Івано-Франківськ, 2012. С. 44–46.

Надійшла до редколегії 21.11.2018

Buhaichuk K. L. Organizational structure of a state agency: concept, typology and directions of application to the system of the National Police of Ukraine

The author of the paper has analyzed the general theoretical approaches to determining the content and characteristics of the organizational structures of state agencies; has formulated the key principles for the formation of organizational structures. Based on the research of scientific works on the theory of public administration, administrative law, management, public management, the author has formulated own definition of the concept of “organizational structure of the National Police of Ukraine”.

The author has offered to understand it as a set of interrelated positions, structural and separate units of the National Police, which constitutes a single system of units and levels of management, and is formed in order to accomplish the assigned tasks for the provision of police services and implementation of assigned powers. It is established by regulatory acts adopted by the authorized agencies (individuals) within their own competence in compliance with a specific procedure.

The routine activities of the National Police of Ukraine are carried out in strict order determined by the regulatory acts, are characterized by a high formality of management procedures,

constant organizational relations, and therefore its organizational structure belongs to rigid (bureaucratic) type structures according to its characteristics.

If we consider the system of the National Police of Ukraine on the national scale, its organizational structure refers to the divisional type, since it contains relatively separate territorial and interterritorial units that have certain autonomy in exercising their activities and management decisions. If we consider organizational structures of the central apparatus, territorial and interterritorial agencies, then their structures belong to the linear and functional type.

The results obtained by the author are an integral part of the author's research on the topic "Public management within the National Police of Ukraine" and can be used in carrying out similar fundamental and applied research in the field of optimization of management activities of state and law enforcement agencies.

Keywords: National Police of Ukraine, public management, organizational structure, management unit, level of management.

Володимир Миколайович Васильєв,

*кандидат юридичних наук, Приватний навчальний заклад
«Міжнародний університет бізнесу і права» (м. Херсон),
кафедра адміністративного, кримінального права і процесу;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5683-6566>,
e-mail: vassiliev.adm@gmail.com*

**ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ**

На підставі комплексного аналізу чинного національного законодавства та систематизації наукових поглядів щодо встановлення змісту і сутності підприємницької діяльності сформульовано авторське визначення цього виду суспільно корисної економічної діяльності. Виокремлено й охарактеризовано основні та додаткові ознаки, притаманні підприємницькій діяльності в умовах сучасного розвитку економіки держави та фінансового рівня життя суспільства. Узагальнено функції підприємницької діяльності, за допомогою яких розкриваються правові аспекти змісту й особливостей такого виду господарської діяльності.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, правова природа, суб'єкт господарювання, господарська діяльність.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Підприємницька діяльність як ключовий елемент ринкового господарства, невід'ємний фактор (ресурс) виробництва та найбільш розгалужений і поширений у міжнародній та вітчизняній практиці вид господарської діяльності має важливе значення для стабільного зростання економіки держави та фінансового рівня життя кожного члена суспільства. Ціаком логічно, що держава з часів набуття незалежності приділяє значну увагу регулюванню підприємницької діяльності в національному секторі економіки, умовам і формам її здійснення.

Із розвитком суспільства та держави погляди науковців, практиків, вітчизняного законодавця на зміст і правову природу поняття «підприємницька діяльність» поступово змінювалися, уточнювалися, доповнювалися, а деякі зовсім втрачали свою актуальність. Це зумовлено не лише зміною соціально-економічного розвитку країни, вдоволенням ринкових механізмів і конкуренції, насиченням ринку товарами необхідної якості, зростанням зайнятості населення, формуванням середнього класу, прискоренням інноваційних процесів, а також змінами, що відбулися на теренах нашої держави

останнім часом в усіх сферах життєдіяльності суспільства, проведенням урядових економічних реформ і активізацією євроінтеграційних процесів.

Стан дослідження проблеми

Проблематиці підприємницької діяльності, з'ясуванню її правової природи, змісту та сутності вченими, які працюють, як в економічній, так і в юридичній галузях (О. В. Бігняком, Ю. П. Битяком, В. В. Богуцьким, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаковим, А. Т. Комзюком, О. В. Кузьменко, А. С. Ластовецьким, І. Д. Пастухом, А. С. Васильєвим, О. П. Подцерковним, В. С. Щербиною, Н. А. Саниахметовою, О. М. Вінником, В. А. Устименком, Р. А. Джабраїловим, В. М. Кампом, В. В. Ковтунець, О. Д. Крупчаном, Ю. М. Фроловим, С. В. Різником, П. П. Шяхтуном, Н. Г. Шукліною, Р. Б. Шишкою, Ю. О. Хорьковим та іншими), приділялося достатньо уваги але єдиного розуміння підприємницької діяльності як специфічного виду господарської діяльності, особливо під кутом зору у правовому значенні, нині не існує.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є проаналізувати й узагальнити сучасні теоретико-правові підходи до розуміння змісту категорії «підприємницька діяльність» в юридичному аспекті та сформулювати авторське визначення цього поняття на основі чинної законодавчої бази і сучасних умов економічного розвитку України.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі *завдання*: узагальнити існуючі погляди науковців на зміст поняття «підприємницька діяльність», які містяться в економічній і юридичній літературі; визначити законодавче розуміння підприємницької діяльності з метою вироблення базових вихідних положень подальшого дослідження; окреслити характерні ознаки та функції, властиві підприємницькій діяльності; запропонувати авторське визначення категорії «підприємницька діяльність» в юридичному розумінні.

Наукова новизна дослідження

На підставі поданого комплексного аналізу чинного національного законодавства та систематизації наукових поглядів щодо встановлення змісту й сутності підприємницької діяльності автор пропонує власне *визначення* даного виду суспільно корисної економічної діяльності – самостійний вид господарської діяльності, який здійснюється на свій ризик і під свою відповідальність суб'єктами підприємницької діяльності (фізичними та юридичними особами, зареєстрованими у встановленому законом порядку), має систематичний, ініціативний, правомірний та інноваційний характер і спрямований на отримання особистого доходу та суспільної вигоди.

Узагальнено й охарактеризовано ознаки, властиві підприємницькій діяльності. До *основних ознак* підприємницької діяльності пропонується відносити: систематичність, інноваційність, ризикованість, ініціативність, повну майнову відповідальність, спрямованість на отримання особистого прибутку, правомірність. До *факультативних (додаткових) ознак* автор відносить високий ступінь пристосованості до існуючих суспільно-економічних, політичних і правових умов у державі, спрямованість на досягнення публічних економічних результатів, обґрунтованість, безпосередність та опосередкованість здійснення такої діяльності.

Виклад основного матеріалу

Потрібно зазначити, що охарактеризувати таке багатогранне явище, як підприємництво, ретельно та всебічно дослідити пов'язану з нею таку категорію, як «підприємницька діяльність», а також з'ясувати фактори, які на них впливають, достатньо складно. Це пов'язано, передусім, з такими визначальними характеристиками підприємництва, як неоднорідність і динамізм. Цей специфічний вид людської діяльності має тенденцію швидко змінюватися під впливом багатьох чинників (технічних, економічних, соціально-психологічних, законодавчих, політичних тощо) тому підприємницька діяльність є, насамперед, поєднанням різних дій (управлінських, організаційних, виробничо-технологічних, маркетингових тощо), які забезпечують функціонування її механізму в цілому. П. Х. Верхан зазначає, що доволі важко знайти ще одну таку ж складну та неоднорідну сферу діяльності, оскільки в ринковому господарстві підприємництво реалізується на перехресті економіки, політики, техніки, юриспруденції, психології та етики [1].

Уперше термін «підприємець» з'явився у XVIII столітті на сторінках «Словника комерції», виданого у Франції в 1723 році, та тлумачився як «людина, що бере на себе зобов'язання щодо виробництва чи будівництва об'єкта» (наведено за: [2]). Разом із тим, поняття «підприємництво» (з англ. *enterprise, entrepreneurship*) було введено в понятійно-категоріальний обіг ірландським економістом Р. Кантільйоном, який запропонував під ним розуміти особливу економічну функцію, основною характерною рисою якої є саме ризик.

Пізніше концепція підприємництва як окремого виду діяльності вивчалася в межах економічної теорії та час від часу змінювалася разом із розвитком економічної думки. Поступово формуються різноманітні диференційовані підходи до розуміння змісту підприємницької діяльності як суспільного і правового явища, враховуючи суттєвий вплив, який здійснює підприємництво на всі види відносин у державі. Характерно, що в багатьох випадках категорія «підприємництво» (без прив'язки до застосування в тій чи іншій галузевій

сфері) безпосередньо пов'язується з певним видом суспільно корисної діяльності, через що ототожнюється дослідниками з такою категорією, як «підприємницька діяльність». Такої самої позиції дотримується і вітчизняний суб'єкт правотворчості, використовуючи в законодавстві переважно категорії «підприємець» і «підприємництво» замість громіздких словосполучень «суб'єкт підприємницької діяльності» і «підприємницька діяльність».

На початку вважаємо за доцільне розглянути економічний зміст і правову природу підприємництва, оскільки правове регулювання питань, пов'язаних із підприємницькою (господарською) діяльністю, випливає з його економічної природи. Так, на сторінках сучасної спеціальної літератури економічно-галузевого спрямування термін «підприємництво» (як ключовий в економічній теорії) розглядається і тлумачиться в декількох площинах, а саме: як соціально-економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку шляхом задоволення потреб суспільства у товарах і послугах та характеризується високим рівнем ризику і відповідальності [3, с. 142]; як система господарювання, основана на ризиковій, інноваційній діяльності, метою якої є отримання підприємницького доходу та яка зачіпає або весь процес відтворення, або окремі його стадії (виробництво, розподіл, обмін і споживання) [4, с. 46]; як особливий тип господарської поведінки підприємців з організації розробок виробництва та реалізації благ з метою отримання прибутку й соціального ефекту [5]; як процес створення чогось нового, що має цінність; процес, що потребує часу і сил, вимагає прийняття на себе фінансової, моральної та соціальної відповідальності; процес, результатом якого є грошовий дохід і задоволення від досягнутого [6]; як організаційно-господарське новаторство на основі використання можливостей для випуску нових товарів або старих новими методами, відкриття нових джерел сировини, ринків збуту, реорганізації виробництва з метою отримання прибутків і самореалізації [7].

З аналізу наукових поглядів учених-економістів на визначення правової природи та сутності категорії «підприємництво», можна зробити проміжний висновок: усі ці думки є змістовно схожими, незважаючи на певні розходження (широкі чи вузькі точки зору), які не суперечать одна одній, а навпаки, лише доповнюють і конкретизують вже існуючі науково-економічні позиції. При цьому нескладно виокремити сукупність основних ознак, на яких ґрунтується підприємницька діяльність і які вирізняють її серед інших видів суспільної діяльності: вольовий і активний характер; ініціативність; систематичність; правомірність; високий рівень ризику та відповідальності; спрямованість на отримання доходу; використання новітніх технологій та інновацій; мобільність, динамічність підприємницьких дій.

Так, з економічної точки зору І. В. Гой та Т. П. Смелянська визначають такі специфічні властивості, притаманні досліджуваній категорії: свобода та самостійність рішень суб'єктів (вільний вибір виду діяльності, партнерів, вільне розпорядження прибутком); особиста економічна зацікавленість і відповідальність (підприємець діє заради збільшення власних доходів, несе відповідальність за зобов'язаннями та відшкодовує збитки); інноваційний характер діяльності (новаторство, творчість, створення нового товару, послуги, застосування нової технології, організації ділового процесу); наявність фактора ризику (можливість втрати ресурсів або неодержання доходів) [8].

Що стосується функцій підприємницької діяльності, за допомогою яких розкривається її зміст, то зазвичай учені-економісти до них відносять новаторську (інноваційну), господарсько-організаційну (ресурсну), політичну, соціально корисну, захисну, управлінську, міжнародну, особистісну.

Більшість дослідників-економістів наголошують передусім на особливій функціональній спрямованості підприємництва – економічній. Ми підтримуємо такий підхід, оскільки сутність підприємництва виявляється в отриманні певних економічних вигід – збільшенні прибутку, збереженні (зростанні) вартості капіталу, отриманні соціального ефекту тощо. Саме очікувана економічна вигода є винагородою за ризик, джерелом доходу підприємця, є критерієм оцінки ефективності використання ресурсів для реалізації певного комерційного проекту. Як слушно з цього приводу зазначає О. В. Бігняк, «основне, що вирізняє підприємця серед інших представників суспільно корисної діяльності, – це можливість і обов'язкове отримання прибутку» [9].

Крім того, такий різновид економічної діяльності вимагає від підприємця постійного оновлення способів і форм виробництва та реалізації своєї продукції. Потреба у змінюванні технології, виду продукції, її ціни зумовлена конкурентною боротьбою та бажанням збільшити обсяги реалізованих товарів і послуг, швидким реагуванням на умови ринку з метою недопущення нерентабельності суб'єкта підприємництва. Отже, на відміну від сталих (стаціонарних) форм і методів економічної діяльності підприємницька діяльність має бути мобільною, динамічною, ініціативною, супроводжуватися постійним пошуком нових, нетрадиційних технологій та застосуванням оригінальних комерційних здібностей особи. Якщо підприємство не виконує функції новатора, воно наражається на небезпеку банкрутства, санації або ліквідації. Саме інновації – соціально-економічні, технічні, інформаційні тощо – формують каркас економіки, обсяг і темпи впровадження сучасних інформаційних технологій, а тому впливають на всі соціокультурні зміни в суспільстві [10, с. 76].

Що стосується правничої літератури, то розтлумачення змісту такої дефініції, як «підприємницька діяльність», на її сторінках надається значно рідше, ніж в економічній, навіть незважаючи на той факт, що це явище характеризується безліччю багатогранних правових якостей і властивостей, а також знаходиться в полі зору окремих юридичних галузей права. Зазвичай учені-юристи прагнуть виявити правові принципи, форми, методи підприємницької діяльності, встановити особливості елементного складу правового статусу суб'єктів здійснення цієї діяльності, дослідити механізм правового регулювання численних суспільних відносин, які виникають у підприємницькій сфері.

Наприклад, В. Ф. Попандопуло під підприємницькою діяльністю розуміє сукупність правомірних вольових дій, що здійснюються професійно, систематично та на власний ризик особою, зареєстрованою як підприємець, з метою одержання прибутку [11]. Як ініціативну діяльність господарюючих суб'єктів, основу на їх самостійності, особистій зацікавленості та відповідальності, новаторстві та ризику, інтерпретує підприємницьку діяльність Т. В. Кашаніна [12].

Більш широке визначення досліджуваного явища пропонують В. А. Мусіяка та В. О. Сизоненко. Вони трактують підприємницьку діяльність як «не заборонену законом ініціативну, систематичну діяльність приватних осіб (підприємців) і юридичних осіб, що базується на приватній або будь-якій іншій формі власності, спрямовану на отримання прибутку від виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг, здійснювану на власний ризик і під свою відповідальність» [13; 14]. У цілому всім запропонованим ученими-юристами визначенням властива рідкісна єдність: всі вони розглядають підприємницьку діяльність як ініціативну, систематичну, ризиковану та, головне, – не заборонену законом.

Певний теоретичний і практичний інтерес становлять погляди правознавців на визначення характерних ознак підприємницької діяльності, які дозволяють отримати найбільш загальне уявлення про сутність і зміст такого виду діяльності. Примітно, що позиції вчених-юристів із цього питання майже співпадають з поглядами вчених-економістів. Як правило, до таких ознак належать: економічна самостійність; автономна воля суб'єкта; ініціативність; творчий новаторський характер; систематичність; ризикованість; повна майнова відповідальність; отримання прибутку; правомірність; законність; обґрунтованість [15, с. 8].

Що стосується нормативного визначення дефініції «підприємництво», то у вітчизняному законодавстві його було вперше використано суб'єктом правотворчості в Законі України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 р., який втратив чинність 1 січня 2004 р.

(відповідно до прикінцевих положень Господарського кодексу України від 1 січня 2004 р.). Зокрема, у ст. 1 названого законодавчого акта було закріплено, що термін «підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством».

Із січня 2004 року у зв'язку з набранням чинності Господарським кодексом України¹ офіційно законодавче визначення підприємництва отримало дещо іншого змістовного навантаження: «самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» (ст. 42).

Отже, якщо порівняти зміст останніх двох норм-дефініцій, можна простежити, що законотворець нині не лише значно розширив коло діяльності суб'єктів господарювання, а й чітко закріпив цей вид діяльності як господарську, адже ст. 42 ГК України безпосередньо має назву «Підприємництво як вид господарської діяльності».

Слід зазначити, що метою підприємницької діяльності в кодифікованому акті визначено (крім отримання прибутку) також досягнення економічних і соціальних результатів. О. В. Бігняк, наприклад, вважає, що під досягненням економічних і соціальних результатів та отриманням прибутку слід розуміти прагнення суспільного визнання та бажання зайняти провідну позицію на тому чи іншому ринку, одержання коштів від прибутків, займатися благодійництвом тощо [9]. Однак наявне також критичне ставлення до вказаної ознаки. Так, В. М. Махінчук зауважує, якщо говорити про економічний результат як розвиток економіки в цілому, то це, як і соціальний результат, навряд чи буде основною метою підприємця, принаймні в переважній більшості випадків. Звичайно, успішність підприємницької діяльності залежить від того, чи може вона задовольнити суспільні інтереси, тобто від попиту на її продукт, а точніше – від різниці між попитом і пропозицією. А вже успішна підприємницька діяльність уже впливає на розвиток економіки та забезпечення соціального результату. Якщо б первинною метою підприємницької діяльності насправді було досягнення соціального результату, то не існувало б потреби у стягненні податків з підприємців [16, с. 102]. Така позиція є достатньо обґрунтованою. Ми також

¹ Господарський кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 436-IV : редакція від 10.11.2018.

не будемо перебільшувати значення такої ознаки, як досягнення економічних і соціальних результатів. Хоча вона здається необхідною, визнавати її в як першочергову та основну не зовсім доцільно.

Окремі особливості та правові засади підприємницької діяльності закріплено у ст. 44 «Принципи підприємницької діяльності», ст. 48 «Державна підтримка підприємництва», ст. 49 «Відповідальність суб'єктів підприємництва» тощо Господарського кодексу України.

Правовий статус фізичних осіб – підприємців та інших осіб, які займаються підприємницькою діяльністю, коло договірних зобов'язань, що можуть виникати між суб'єктами підприємницької діяльності, а також деякі інші питання, які встановлюють особисті немайнові та майнові відносини у підприємницькій сфері, врегульовуються на сьогодні також нормами Цивільного кодексу України (глава 5 «Фізична особа – підприємець»).

Український законодавець під господарською діяльністю розуміє діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямовану на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність (ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу України).

У ч. 2 ст. 3 Господарського кодексу України закріплено, що залежно від мети, способу організації та здійснення господарська діяльність може бути комерційною (підприємницькою) та некомерційною (непідприємницькою). Законодавець наголошує, що господарська діяльність, яка здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва – підприємцями. Водночас господарська діяльність, яка здійснюється не з метою одержання прибутку, – некомерційна господарська діяльність. За такого підходу стає зрозуміло, що підприємницька діяльність є частиною більш широкого поняття «господарська діяльність», вони співвідносяться між собою як ціле та частина. Слід також відзначити, що основні засади правового регулювання некомерційної діяльності закріплені у главі 5 Господарського кодексу України, а комерційної (підприємницької) – у главі 4 ГК України.

У пункті 14.1.36 ст. 14 Податкового кодексу України, на наш погляд, більш-менш конкретизовано юридичний зміст поняття господарської діяльності – це «діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або реалізацією товарів, виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими

договорами»¹. Таке розуміння господарської діяльності, скоріше, відповідає змісту понять «підприємницька діяльність» або «підприємницька господарська діяльність», що передбачені Господарським кодексом України, оскільки однією з ознак господарської діяльності визначено спрямованість на «виготовлення та/або реалізацією товарів, виконання робіт, надання послуг та отримання доходу».

Висновки

Через те, що підприємницька діяльність, будучи значним поштовхом до високої продуктивності праці, отримання прибутку і зрештою – до кращого задоволення суспільних потреб, не лише виступає показником економічного розвитку країни незалежно від її політичного устрою та суспільної формації, а й набуває важливого стратегічного значення для європейського співтовариства щодо вирішення глобальних проблем у вітчизняному секторі економіки. Характерно, що підприємницька діяльність як специфічний вид господарської діяльності є досить вразливою та складною, вона безпосередньо залежить від багатьох неоднорідних факторів, які утворюють так зване підприємницьке середовище. Успішний розвиток підприємництва в Україні залежить від створення державою оптимальних умов правового, економічного та суспільно-політичного характеру, які мають надавати реальну можливість особам повною мірою реалізовувати своє конституційне право на підприємницьку діяльність, утворювати атмосферу підтримки підприємництва як основи соціального прогресу.

Список бібліографічних посилань: **1.** Верхан П. Х. Підприємць. Його економічна функція та суспільно-політична відповідальність. Київ : Юрінком, 1994. С. 56. **2.** Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Центр учб. літ., 2010. С. 62. **3.** Майборода Ю. В. Теоретико-методичні основи підприємницької діяльності в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2013. № 2 (5). С. 139–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2013_2_29 (дата звернення: 12.11.2018). **4.** Кох А. В. Трансформація сутності підприємництва. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина*. 2011. № 1. Т. 6. Економіка. С. 44–51. **5.** Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики : навч. вид. 4-те вид., стер. Київ : Знання, КОО, 2008. С. 20. **6.** Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство или Как завести собственное дело и добиться успеха : пер. с англ. М. : Прогресс, 1992. С. 26. **7.** Мочерний С. В. Основи економічних знань : підручник. 2-ге вид. Київ : Академія, 2001. С. 137–138. **8.** Гой І. В., Смельянська Т. П. Підприємництво : навч. посіб. Київ : Центр учб. літ., 2013. С. 69.

¹ Податковий Кодекс України : закон України від 02.12.2010 №. 2755-VI : редакція від 04.10.2018.

9. Бігняк О. В. Підприємництво як предмет правового регулювання в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04. Донецьк, 2007. С. 13. 10. Копотева И. В., Никула Й. Социальные инновации в изменяющейся сельской среде России. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. 2008. № 2 (2). С. 74–84. 11. Попандоуло В. Ф. Коммерческое (предпринимательское) право : учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция». М. : Юристъ, 2003. С. 20. 12. Кашанина Т. В. Предпринимательство: правовые основы : учеб. пособие. М. : Юрид. лит., 1994. С. 9. 13. Мусияка В. Л. Правовые основы предпринимательской деятельности : учеб. пособие. Харьков : Бизнес-информ, 1995. С. 5. 14. Сизоненко В. О. Сучасне підприємництво : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2008. С. 5. 15. Селіванов В. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3–12. 16. Махінчук В. М. Розмежування понять господарської та підприємницької діяльності за законодавством України. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2012. № 3 (43). С. 97–103.

Надійшла до редколегії 13.11.2018

Vasyliiev V. M. Concept and features of entrepreneurial activity as an object of administrative and legal protection

The article is devoted to the study of the category “entrepreneurial activity”, its definition in legal sense, as well as clarification of the legal nature and characteristics. On the basis of a comprehensive analysis of the existing national legislation, as well as systematization of scientific views on the establishment of the content and essence of entrepreneurial activity, the author’s definition of this type of socially useful economic activity is formulated.

Under the entrepreneurial activity it is proposed to understand the independent type of economic activity, which is carried out at its own risk and under its responsibility by the subjects of entrepreneurial activity (individuals and legal entities registered in the manner prescribed by law), which is systematic, initiative, lawful and innovative and aimed at obtaining personal income and public benefit.

The main and additional features that are characteristic of entrepreneurial activity in the conditions of modern development of the state economy and financial level of life of the society are determined and described. The main features of entrepreneurial activities include: systematic, innovative, risk-taking, initiative, full property liability, focus on personal profit, legality. To the optional (additional) features of entrepreneurial activity include: high degree of adaptability to existing socio-economic, political and legal conditions in the state, focus on achieving public economic results, substantiation, directness and mediation of such activities.

Generalized functions of entrepreneurial activity, through which the legal aspects of the content and features of this type of economic activity, are revealed.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial activity, legal nature, business entity, economic activity.

Сергій Володимирович Книш,

*кандидат юридичних наук, доцент,
Рівненський інститут Київського університету права НАН України,
кафедра загальнотеоретичних правових дисциплін;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0717-1430>,
e-mail: s.knush@gmail.com*

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ
СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ**

Розглянуто основні недоліки правового забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я в Україні та шляхи їх усунення. Проаналізовано правові засади медичної реформи й основний принцип, на якому ґрунтується автономія медичних закладів, – «пацієнт – гроші». Розглянуто випадки доступу до інформації про пацієнта без його згоди. Сформульовано визначення поняття «пряма загроза життю» в контексті нормативно-правових актів, що регулюють фінансування охорони здоров'я в Україні. Обґрунтовано висновок щодо необхідності запровадження змішаної моделі фінансування сфери охорони здоров'я в Україні.

Ключові слова: медична послуга, медична реформа, правове забезпечення, правове регулювання, фінансування сфери охорони здоров'я.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Нинішню державну політику України спрямовано на збереження та зміцнення здоров'я нації, формування здорового способу життя тощо. Це пов'язано з необхідністю зміни старої пострадянської системи охорони здоров'я, її реформування шляхом мотивування лікарень і лікарів надавати більш професійну допомогу пацієнтам, покращення якості медичних послуг, а також погашення вартості деяких ліків та частини препаратів за бюджетні кошти.

На тлі процесів децентралізації, що відбуваються у сфері охорони здоров'я, виникає багато питань, пов'язаних з її фінансуванням, наданням якісних медичних послуг та ефективністю забезпечення конституційних гарантій права на охорону здоров'я.

Стан дослідження проблеми

Увагу науковців завжди було прикуто до проблем реформування медичної галузі. Так, проблемам удосконалення правового регулювання у сфері охорони здоров'я присвячено праці Н. В. Авраменко, В. Є. Ковригіної, Ю. А. Козаченко, Б. О. Логвиненка, В. І. Теремецького, В. Г. Шевцова та ін. Зокрема, Н. В. Авраменко у дослідженні

«Державне управління системою охорони здоров'я на регіональному рівні» (2011) обґрунтувала необхідність розробки принципів забезпечення пріоритету прав і свобод людини щодо отримання медичного обслуговування [1], В. Є. Ковригіна у праці «Адміністративно-правове регулювання екстреної медичної допомоги» (2017) вперше аргументувала необхідність ухвалення Кодексу законів про охорону здоров'я [2], а Ю. А. Козаченко в дисертаційному дослідженні «Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні» (2016) сформулював дефініцію адміністративно-правового регулювання забезпечення прав пацієнта та розкрив зміст цього поняття через визначення принципів, мети, функцій, системи форм і методів [3]. Безумовно, результати вказаних наукових досліджень мають важливе значення для науки адміністративного права. Однак із запровадженням нових механізмів фінансування у сфері охорони здоров'я необхідно розглянути питання, що виникли на першому етапі реалізації медичної реформи в Україні, зокрема щодо реалізації головного принципу, на якому ґрунтується автономія медичних закладів, – «пацієнт – гроші».

Мета і завдання дослідження

Метою статті є аналіз правового забезпечення фінансування охорони здоров'я та визначення напрямів його вдосконалення за умов проведення медичної реформи в Україні.

Для досягнення цієї мети було вирішено *завдання* щодо визначення недоліків правового забезпечення фінансування охорони здоров'я в Україні та шляхів їх усунення.

Наукова новизна дослідження

Сформульовано низку нових теоретичних висновків, узагальнень і пропозицій, зокрема запропоновано визначення поняття «пряма загроза життю» в контексті нормативно-правових актів, що регулюють фінансування охорони здоров'я в Україні.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні у світі існує декілька моделей фінансування охорони здоров'я: 1) державна; 2) із застосуванням механізму обов'язкового та добровільного медичного страхування; 3) змішана.

Державна система (модель) фінансування полягає в тому, що медичне обслуговування є доступним для всіх громадян і фінансується за рахунок цільового оподаткування. Так, у Великобританії, Італії та Данії діє державна система фінансування медичних закладів.

У таких державах, як Німеччина, Франція, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Швеція та Японія домінує система обов'язкового медичного страхування. Система обов'язкового та добровільного медичного страхування передбачає, що медицина фінансується за

рахунок обов'язкових внесків суб'єктів господарювання у спеціальні фонди, які створюються за професійною чи територіальною ознакою, тобто страхувальниками працюючого населення в системі обов'язкового медичного страхування є підприємства, установи та організації, а управління згаданими фондами здійснюють представники застрахованих осіб. Громадян, які не підлягають такому медичному страхуванню, зазвичай охоплено різними державними соціальними програмами або застраховано у приватних страхових компаніях. Така система набула найбільшого поширення в Німеччині, Швейцарії та Франції [1].

Відповідно до змішаної системи фінансування у сфері охорони здоров'я застрахована особа повинна вносити кошти у фонди страхувальника в розмірі середньої вартості медичних послуг, які надаються страховою компанією, але в разі підвищення ризику страхові внески збільшуються. Малозабезпечені верстви населення держава захищає за допомогою фінансування спеціальних соціальних програм доступності медичної допомоги [1].

В Україні згідно з Концепцією реформи фінансування системи охорони здоров'я, схваленою Кабінетом Міністрів України 30.11.2016 № 1013-р, запроваджено бюджетну модель фінансування сфери охорони здоров'я. Вона передбачає фінансування охорони здоров'я всіх категорій населення із загальних податкових надходжень до державного бюджету. При цьому більшість медичних закладів є державними.

Однак ще у 2005 р. науковці, досліджуючи сферу охорони здоров'я, звертали увагу на необхідність перетворення існуючих державних і комунальних закладів охорони здоров'я із таких, що фінансуються з бюджету, на некомерційних суб'єктів господарювання, які працюють без бюджетного фінансування. Дослідники-правознавці обґрунтовували необхідність існування медичних закладів як суб'єктів підприємницької діяльності за умови їх створення саме як суб'єктів приватного права, акцентуючи увагу на договорах державного замовлення на медичне обслуговування [2].

Одним із перших кроків на шляху до якісних змін у системі охорони здоров'я стало ухвалення Закону України від 06.04.2017 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я»¹, у п. 2 Прикінцевих положень якого зазначено, що державні та комунальні заклади охорони здоров'я – бюджетні установи можуть

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я : закон України від 06.04.2017 № 2002-VIII.

реорганізовуватися в казенні підприємства або комунальні некомерційні підприємства. Тобто державним і комунальним закладам охорони здоров'я надається право стати автономними. Однак відповідно до п. 2 Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 19.10.2017 «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» (далі – Закон)¹ тимчасово, протягом 2018–2019 років, за рішенням Кабінету Міністрів України допускається фінансування надання первинної медичної допомоги комунальними закладами охорони здоров'я, що не уклали договори про медичне обслуговування населення з уповноваженим органом, шляхом надання субвенцій з державного бюджету відповідним місцевим бюджетам. Тобто держава, передбачивши право державних і комунальних закладів охорони здоров'я на реорганізацію й отримання більшої автономії, створила такі умови, які спонукають їх до реалізації свого права.

Аналізуючи основні правові засади медичної реформи в Україні, варто звернути увагу на основний принцип, на якому ґрунтується автономія медичних закладів, – «пацієнт – гроші».

Так, відповідно до ст. 10 Закону для всієї території України встановлюються єдині тарифи оплати надання медичних послуг, лікарських засобів і медичних виробів та розміри реімбурсації лікарських засобів, які надаються пацієнтам за програмою медичних гарантій. Оплата згідно з тарифом гарантується всім надавачам медичних послуг відповідно до укладених із ними договорів про медичне обслуговування населення. Тарифи можуть установлюватися, зокрема, як: 1) глобальні ставки, що передбачають сплату надавачам медичних послуг фіксованої суми за визначену кількість послуг чи визначений період; 2) капітаційні ставки, які встановлюються у вигляді фіксованої суми за кожного пацієнта; 3) ставки на пролікований випадок; 4) ставки на медичну послугу; 5) ставки за результатами виконання договорів про медичне обслуговування населення надавачем медичних послуг. Зазначені ставки можуть використовуватися як разом, так і окремо одна від одної. Тобто державне фінансування закладу охорони здоров'я залежить від кількості пацієнтів, яких обслуговують лікарі цього закладу².

Відповідно до ч. 2 ст. 9 цього ж Закону пацієнт (його законний представник) реалізує своє право на вибір лікаря шляхом подання надавачу медичних послуг декларації про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу.

¹ Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII.

² Там само.

Згідно з ч. 3 ст. 11 Закону, підписуючи декларацію про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу, пацієнт (його законний представник) надає згоду на доступ до даних про нього, що містяться в електронній системі охорони здоров'я, цьому лікарю, а також іншим лікарям за його направленням у межах, необхідних для надання медичних послуг такими лікарями¹.

Водночас до електронної системи охорони здоров'я мають доступ:

- 1) уповноважений орган;
- 2) заклад охорони здоров'я незалежно від форми власності, що уклав договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій з уповноваженим органом;
- 3) фізичні особи-підприємці, які в установленому законом порядку одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики й уклали договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій з уповноваженим органом.

Форма декларації про вибір лікаря передбачає внесення значної кількості персональних даних особи. Крім того, згодом електронна система охорони здоров'я міститиме й дані про стан здоров'я пацієнта, медичне втручання та здійснене лікування. Тому виникає питання щодо забезпечення захисту цієї інформації.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 11 Закону доступ до даних про пацієнта, що містяться в електронній системі охорони здоров'я, може надаватись лише у разі отримання згоди такого пацієнта (його законного представника) у письмовій формі або у формі, що дозволяє зробити висновок про надання згоди. Без згоди цей доступ стає можливим у таких випадках:

- 1) у разі наявності ознак прямої загрози життю пацієнта;
- 2) за умови неможливості отримання згоди такого пацієнта чи його законних представників (до часу, коли отримання згоди стане можливим);
- 3) за рішенням суду².

Ураховуючи, що для отримання доступу до інформації про пацієнта без його згоди достатньо наявності одного з перелічених випадків, слід звернути увагу на те, що пряму загрозу життю пацієнта не пов'язано з неможливістю отримання згоди такого пацієнта, тобто навіть коли той притамний, однак для його життя є пряма загроза, його згода на доступ до персональних даних не вважається обов'язковою.

Зауважимо, що чинне законодавство не містить визначення поняття прямої загрози. Однак у Постанові Кабінету Міністрів України

¹ Там само.

² Там само.

від 03.10.2018 № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю» зазначено, що загроза життю або здоров'ю дитини – обставини, що можуть призвести чи призвели до тяжких наслідків для життя, стану здоров'я та розвитку дитини, зокрема спричинили тяжку, у тому числі невиліковну, хворобу, тілесні ушкодження середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження або заподіяли шкоду нормальному фізичному, духовному чи моральному розвитку дитини, у зв'язку з чим вона потребує допомоги¹.

Отже, загроза життю дитини передбачає обставини, що можуть призвести чи призвели до тяжких наслідків для її життя, у зв'язку з чим вона потребує допомоги. Утім, у контексті Закону для отримання доступу до інформації про пацієнта без його згоди є необхідною наявність прямої загрози життю. Уявляється, що пряма загроза передбачає наявність таких умов, за яких без надання медичної допомоги настає смерть пацієнта. Тому з метою вдосконалення положень Закону, його ч. 1 ст. 2 слід доповнити п. 4¹ такого змісту: «пряма загроза життю – виникнення умов, за яких без надання медичної допомоги існує ризик настання смерті пацієнта».

У ст. 49 Конституції України зазначено, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, а також що Крім того, охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних та оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування².

Зауважимо, що в рішенні Конституційного Суду України від 29.05.2002 № 10-рп/2002 у справі про безоплатну медичну допомогу надано тлумачення положення ч. 3 ст. 49 Конституції України, зокрема зазначено, що в державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного чи подальшого їх розрахунку за надання такої допомоги³.

¹ Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю : постанова Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 № 800.

² Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : редакція від 30.09.2016.

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) : від 29.05.2002 № 10-рп/2002.

Однак відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» програмою медичних гарантій визначаються перелік та обсяг медичних послуг і лікарських засобів, оплата яких гарантується за рахунок коштів Державного бюджету України. Медичні послуги та лікарські засоби, не включені до програми медичних гарантій, не підлягають оплаті за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію програми медичних гарантій, але можуть покриватися за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію відповідних державних програм і заходів, місцевих бюджетів, медичного страхування, юридичних і фізичних осіб та з інших джерел, не заборонених законодавством¹.

Зважаючи на ст. 49 Конституції України, суб'єкти публічного права в особі державних і комунальних закладів охорони здоров'я здійснюють надання безоплатної медичної допомоги; однак з ухваленням Закону встановлено часткову платність медичних послуг.

У зв'язку із зазначеним необхідно передбачити додаткові гарантії для малозабезпечених верств населення шляхом розроблення та фінансування соціальних програм доступності медичної допомоги. Крім того, доцільно встановити перелік захворювань (онкозахворювання, туберкульоз, СНІД та ін.), що перебувають поза межами безоплатної медичної допомоги, однак на які б мали розповсюджуватися державні гарантії щодо повної оплати лікування за рахунок коштів державного медичного страхування.

Висновки

Правове забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я в Україні потребує вдосконалення, оскільки будь-який нормативно-правовий акт має відповідати Конституції України, яка сьогодні гарантує кожному право на безкоштовну медичну допомогу.

До недоліків правового забезпечення фінансування сфери охорони здоров'я в Україні належать: невідповідність деяких положень Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» положенням Конституції України; створення ризику існування домовленостей між сімейними лікарями та галузевими лікарями про направлення пацієнтів для подальшого лікування; відсутність гарантій безпеки персональних даних пацієнта в електронній системі охорони здоров'я; ризик зменшення кількості медичних закладів в Україні.

Отже, реформа системи охорони здоров'я зумовлює необхідність внесення змін у ст. 49 Конституції України та ухвалення Концепції

¹ Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : закон України від 19.10.2017 № 2168-VIII.

фінансування та розвитку системи охорони здоров'я, що передбачала б запровадження змішаної моделі фінансування сфери охорони здоров'я.

Водночас зазначимо, що ухвалені нормативно-правові акти для забезпечення медичної реформи в Україні (зокрема, фінансування сфери охорони здоров'я) сприяли формуванню ринку медичних послуг, створенню умов для ефективного перерозподілу державних коштів, збільшенню фонду оплати праці в медичних закладах та отриманню високої заробітної плати працівниками цих закладів.

Перспективним напрямом подальших досліджень є наукова розробка питань, спрямованих на вдосконалення правового регулювання відповідальності за правопорушення у сфері фінансування охорони здоров'я в Україні.

Список бібліографічних посилань: 1. Авраменко Н. В. Державне управління системою охорони здоров'я на регіональному рівні : дис. ... д-ра наук з держ. упр. 25.00.02. Запоріжжя, 2011. 345 с. 2. Ковригіна В. Є. Адміністративно-правове регулювання екстреної медичної допомоги : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2017. 227 с. 3. Козаченко Ю. А. Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав пацієнта в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2016. 210 с. 4. Пашков В. М. Правове забезпечення реформування сфери охорони здоров'я. *Український медичний часопис*. 2017. № 2 (118). URL: <https://www.umj.com.ua/article/107586/pravove-zabezpechennya-reformuvannya-sferi-ohoroni-zdorov-ya> (дата звернення: 10.11.2018). 5. Киселев Д. Медична реформа – правовий погляд // Ліга. Блоги / ЛІГАБізнесІнформ. 27.09.2017. URL: <https://blog.liga.net/user/dkiselev/article/28239> (дата звернення: 10.11.2018).

Надійшла до редколегії 15.11.2018

Knysh S. V. Legal provision of financing the health care sphere in Ukraine

The author of the article has studied the main disadvantages of legal provision of health care financing in Ukraine and the ways of their elimination.

The legal principles of medical reform and the basic principle about the autonomy of medical institutions – “a patient-money” have been analyzed. It has been stressed that the subjects of public law in the person of state and municipal health care institutions according to the Constitution of Ukraine are obliged to provide free medical care, however, with the adoption of the Law of Ukraine “On State Financial Guarantees of Medical Care of the Population”, a partial payment for medical services has been established.

The author has offered to provide additional guarantees for disadvantaged population by developing and financing social programs for the availability of medical care.

The cases of the access to information about a patient without his consent have been considered. New theoretical conclusions, generalizations and suggestions have been formulated, in particular, the author has offered the definition of the concept of “direct threat to life” in the context of regulatory acts regulating financing of health care in Ukraine. It has been stressed that a direct threat to life is the emergence of conditions under which there is a risk of death of a patient without the provision of medical care.

It has been clarified that the main disadvantages of legal provision of health care financing in Ukraine include: non-compliance of certain provisions of the mentioned Law with the provisions of the Constitution of Ukraine; the risk of arrangements between family doctors and doctors in different areas in regard of sending patients for further treatment; the lack of security guarantees of personal data of patients in the electronic health care system; the risk of reducing the number of medical institutions in Ukraine.

It has been concluded that the reform of the health care system necessitates amendments to the Art. 49 of the Constitution of Ukraine and adoption of the Concept of Financing and Development of the Health Care System, which would involve the introduction of a mixed model of financing health care field.

The perspective direction of further research the author believes that scientific development of propositions on improving liability for offenses in the sphere of health care financing in Ukraine.

Keywords: a medical service, medical reform, legal provision, legal regulation, financing of health care field.

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК [346.5:338.24](477)

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.3.07>

Світлана Вікторівна Євдокіменко,

доктор юридичних наук,

Харківський економіко-правовий університет,

кафедра фінансів, обліку і аудиту;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2924-6621>,

e-mail: evdokimenko_s_v@ukr.net

СУТНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ СКЛАДНИКІВ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

Розглянуто низку питань щодо сутності юридичних складників економічних ризиків, визначено критерії розмежування правомірного та неправомірного економічного ризику для застосування різних видів юридичної відповідальності залежно від завданої шкоди.

Ключові слова: юридичні складники, економічний ризик, збитки, істотна шкода, значна шкода, правомірний і неправомірний ризик.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Сучасна економічна ситуація в Україні характеризується значними ризиками. Це викликає необхідність не продовжувати дослідження лише економічних ризиків, а й сутності юридичних складників цих ризиків.

Стан дослідження проблеми

Теоретичні основи визначення поняття «ризик» широко досліджуються в науковій літературі. Правовому аналізу зазначеної проблематики приділяли увагу Г. М. Андрусяк, В. В. Аніщук, П. П. Андрушко, Ю. В. Баулін, Н. П. Берестовий, Ю. А. Вапсва, І. А. Гільфанд, О. А. Герцензон, П. С. Дагель, В. П. Діденко, В. Ф. Кириченко, М. Й. Коржанський, С. Г. Келіна, Н. В. Лісова, Ю. І. Ляпунов, В. О. Навроцький, А. А. Остапенко, М. М. Паше-Озерський, І. І. Сауцький, І. С. Тишкевич, М. Д. Шаргородський, О. І. Ющик, Т. І. Якімець, М. І. Якубович та ін. Розгляд теоретичних основ визначення поняття «юридичні складники ризику» здійснювали М. М. Коренева у статті «Юридичні складники поняття ризику в адміністративному примусі», С. Б. Бोगоявленський у статті «Управление риском в социально-экономических системах», В. В. Бондарчук у статті «Ризик як правова категорія» та ін. Але недостатньо висвітленою залишається проблема юридичних складників саме *економічних* ризиків.

Мета і завдання дослідження

Мета роботи полягає в тому, щоб на підставі аналізу чинного законодавства України й узагальнення основних положень праць науковців визначити сутність юридичних складників економічних ризиків з метою подолання наслідків ризикових ситуацій.

Для досягнення зазначеної мети в роботі необхідно вирішити такі *завдання*: дослідити, визначити й науково обґрунтувати поняття та зміст сутності юридичних складників економічних ризиків, систематизувати юридичні складники економічних ризиків залежно від різних видів діяльності та суми завданої ними шкоди.

Наукова новизна дослідження

Це дослідження є однією з перших в українській правовій науці спроб з урахуванням новітніх досягнень науки визначити сутність і особливості юридичних складників економічних ризиків, а також юридичних наслідків, пов'язаних із відповідальністю відповідно до законодавства України для різних видів діяльності залежно від суми завданої ними шкоди.

Виклад основного матеріалу

Визначення імовірних наслідків економічних ризиків потребує розкриття поняття «ризик». За останні роки визначенням поняття «ризик» займалися С. Б. Богоявленський, В. В. Бондарчук, М. М. Коренева, О. І. Відоменко, І. М. Писаревський, О. Д. Стешенко, О. І. Гнеушева, В. П. Гудкова, О. В. Пилипенко, В. І. Творонович та ін. У галузі кримінального права однією з перших робіт із зазначеної проблематики є монографія М. С. Грінберга 1963 р. «Проблема виробничого ризику у кримінальному праві».

Перш ніж розглянути сутність юридичних складників економічних ризиків необхідно звернутися саме до сутності ризику у фінансово-економічній сфері. **«Об'єктивність ризику»** у фінансово-економічній сфері ґрунтується на тому, що він існує в силу об'єктивних, притаманних економіці категорій конфліктності, невизначеності, розпливчастості, відсутності вичерпної інформації на момент оцінювання та прийняття управлінських рішень; **суб'єктивність ризику** зумовлюється тим, що в економіці (бізнесі) діють реальні люди (інвестори, менеджери, управлінські команди, бізнесмени) зі своїм досвідом, психологією, інтересами, смаками, схильністю чи несхильністю до ризику, своєю поведінкою; **об'єктом ризику** називають економічну систему, оцінити ефективність та умови функціонування котрої на перспективу у вичерпній повноті та з необхідною точністю неможливо; **суб'єкт ризику** – особа або колектив, які зацікавлені в результатах керування об'єктом ризику і мають відповідну компетенцію щодо керування

та прийняття відповідних рішень стосовно об'єкта ризику; **джерела ризику** – це чинники (процеси, явища), котрі спричиняють невизначеність, конфліктність» [1].

Під час розгляду сутності юридичних складників економічних ризиків встановлено, що «юридичний складник» є правовою категорією. Ми згодні з М. М. Кореневою, яка наводить таке тлумачення: **юридичний складник** – це, з одного боку, можливість держави обмежити на законодавчому рівні впровадження тих розробок, які є до кінця не вивченими й можуть завдати шкоду в майбутньому через їх використання зараз (проблема «загрози майбутнім поколінням»). З іншого боку, держава має стимулювати, у тому числі законодавчо, розвиток науки для пошуку альтернативних джерел енергії й тих розробок, які покращать життя населення. А **юридичний складник ризиків** – це визначення місця й ролі права в значенні ризику, важливість впливу на його формування, ймовірність настання та можливість застосування щодо нього важелів юридичного впливу з метою зниження. Також М. М. Коренева розглядає систему ризиків за галузями діяльності в аспекті наявності юридичного (правового) складника [2, с. 301].

Під час розгляду класифікації економічних ризиків **юридичні ризики** визначаються як ризики із забезпечення діяльності бізнесу та як зовнішні причини реалізації ризиків. На діяльність підприємств незалежно від їх конкретної сфери впливають негативні зміни нормативно-правових актів України, особливо податкових (наприклад, зміна відсотку оподаткування). В економічній літературі існує також підхід до юридичного ризику як до поведінкового ризику у разі мотивованих рішення та вчинку.

С. Б. Богоявленський наводить приклад такого юридичного ризику, коли особа здійснює вчинок усвідомлено у своїх інтересах: вчиняє крадіжку або не сплачує черговий внесок по кредиту [3].

Що стосується ризику в Україні, то ми згодні з Д. О. Беззубовим, який указує на чинники, що актуалізували цю проблему, а саме: бурхливий розвиток соціальних і політичних відносин в Україні, розвиток міжнародних відносин та роль України в цих процесах [4, с. 276]. Необхідно зауважити, що ризик охоплює всі сторони життя людини, й ми з цим погоджуємось. Із цією категорією пов'язані виробництво, творчість, відпочинок, спорт, науковий і технічний прогрес тощо. Ризик є складовою багатьох видів професійної діяльності, зокрема і невід'ємною частиною правоохоронної діяльності. Ініціатива, новаторство неможливі без ризику [5, с. 312].

Із метою дослідження сутності юридичних складників економічних ризиків необхідно розглянути, що належить до економічних ризиків.

Під час дослідження фіскальних ризиків необхідно розуміти, що податкова система України – це сукупність податків, зборів, інших обов'язкових платежів і внесків до бюджету України та державних цільових фондів, що діють у встановленому законом порядку. Як відомо, в Україні система оподаткування функціонує на основі Податкового кодексу України; існують дві системи оподаткування – спрощена і загальна; вся система оподаткування складається із загальнодержавних податків та місцевих податків і зборів [6].

Основними економічними ризиками більшість українських фахівців вважає виробничі, фінансові та комерційні ризики, ризики зовнішньоекономічних операцій, ризики у сфері відносин власності та податкові ризики.

Податкові (загальноекономічні) ризики розглядаються з двох позицій (підприємця та держави). Податковий ризик підприємця є пов'язаним із можливими змінами податкової політики (скорочення податкових пільг), а також зміною величини податкових ставок і термінів нарахування (сплати) податків. Нестабільність податкового законодавства збільшує рівень податкового ризику. Податкові ризики держави полягають у можливому скороченні надходжень до бюджету в результаті непередбачених змін податкової політики та/або величини податкових ставок. При цьому скорочення податкових надходжень може бути викликано як зниженням рівня податкових ставок, так і їх зростанням (крива Лафера) [7].

М. М. Коренева зазначає, що основними економічними ризиками більшість іноземних фахівців вважає операційний, ринковий, кредитний, діловий і ризик ліквідності, при цьому основним юридичним складником цієї групи ризиків є можливість втрат у сфері суспільного відтворення через помилково або лобістськи ухвалені законодавчі акти у сфері економіки [2, с. 301].

Виходячи з вивчення функцій економічних ризиків, можна зробити висновок про те, що негативними наслідками настання економічних ризиків є непередбачені втрати. Із точки зору юридичних ризиків такі наслідки слід визначати як збитки. Розмір заподіяної підприємству, установі чи організації шкоди визначається відповідно до Методології вартісної оцінки збитків [8].

Визначення збитків міститься у ст. 22 Цивільного кодексу України «Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди», а саме:

«2. Збитками є:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (**реальні збитки**);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (**упущена вигода**)» (п. 2 ст. 22 Цивільного кодексу України¹).

Кримінальним кодексом України у примітці до ст. 364 КК України встановлено кримінальну відповідальність за спричинення **істотної шкоди**, яка в 100 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, якщо вона полягає у завданні збитків.

Відповідно до приміток 2, 3 та 4 до ст. 185 КК України:

– **значною шкодою** визнається з урахуванням матеріального становища потерпілого та якщо йому були спричинені збитки на суму від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ);

– **у великих розмірах шкода** визнається у разі, якщо злочин вчинено однією особою чи групою осіб на суму, яка в 250 і більше разів перевищує НМДГ на момент його вчинення;

– **шкодою в особливо великих розмірах** вона визнається, коли злочин учинено однією особою чи групою осіб на суму, яка в 600 і більше разів перевищує НМДГ на момент вчинення злочину².

Крім того, кримінальна відповідальність установається для різних видів діяльності залежно від суми завданої шкоди. Щодо злочинів, які посягають на інтелектуальну власність, розмір шкоди визначається як такий, що перевищує значний розмір, якщо вона у 20 і більше разів перевищує НМДГ (ст. 176, 177 КК України); щодо маніпулювання на фондовому ринку – у 500 і більше разів перевищує НМДГ (ст. 222 КК України), у разі доведення банку до неплатоспроможності матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у 10000 і більше разів перевищує НМДГ (ст. 218-1 КК України), у разі протидії законній господарській діяльності матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у 500 і більше разів перевищує НМДГ (ст. 206 КК України) тощо.

Адміністративна відповідальність також установається для різних видів діяльності залежно від суми завданої шкоди. Наприклад, щодо незаконних дій у разі банкрутства та фіктивного банкрутства матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у 500 і більше разів перевищує НМДГ (ст. 166-16, 166-17 **Кодексу України про адміністративні правопорушення**³).

Необхідно зауважити, що відповідно до перехідних положень Податкового кодексу України, якщо норми інших законів містять

¹ Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV : редакція від 04.11.2018.

² Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III : редакція від 10.11.2018.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 № 8073-X : редакція від 23.11.2018.

посилання на неоподатковуваний мінімум доходів громадян, то для розрахунку використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм адміністративного та кримінального законодавства стосовно кваліфікації адміністративних або кримінальних правопорушень, для яких сума неоподатковуваного мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги (50 відсотків від такої), визначеної підп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розд. IV цього Кодексу для відповідного року (п. 1 підрозд. 1 розд. XX «Перехідні положення» ПК України¹).

Кримінальна відповідальність за несплату податків, зборів (обов'язкових платежів), передбачена ст. 212 Кримінального кодексу України, настає не за сам факт несплати, а за умисне ухилення від такої сплати, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності, або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах, великих розмірах чи особо великих розмірах².

Під значним розміром ненадходження коштів слід розуміти суми податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які в 1000 й більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Під великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які в 3000 й більше разів перевищують установлений законодавством НМДГ, а під особливо великим розміром коштів слід розуміти суми податків, зборів, інших обов'язкових платежів, які в 5000 і більше разів перевищують установлений законодавством НМДГ (примітка до ст. 212 КК України).

Згідно зі ст. 135-3 **Кодексу законів про працю України** розмір заподіяної підприємству, установі, організації шкоди визначається за фактичними втратами, на підставі даних бухгалтерського обліку, виходячи з балансової вартості (собівартості) матеріальних цінностей за вирахуванням зносу згідно з установленими нормами. На підприємствах громадського харчування (на виробництві та в буфетах) і в комісійній торгівлі розмір шкоди, заподіяної розкраданням або недостачею продукції і товарів, визначається за цінами, встановленими для продажу (реалізації) цієї продукції і товарів³.

¹ Податковий кодекс України : закон від 02.12.2010 № 2755-VI : редакція від 25.11.2018.

² Кримінальний кодекс України.

³ Кодекс законів про працю України : закон України від 10.12.1971 № 322 : редакція від 11.10.2018.

Законодавством може бути встановлено окремий порядок визначення розміру шкоди, що підлягає покриттю (в тому числі у кратному обчисленні), заподіяної підприємству, установі чи організації розкраданням, умисним псуванням, недостачею або втратою окремих видів майна та інших цінностей, а також у тих випадках, коли фактичний розмір шкоди перевищує її номінальний розмір. Розмір шкоди, заподіяної з вини кількох працівників, що має бути відшкодована, визначається для кожного з них з урахуванням ступеня вини, виду й меж матеріальної відповідальності¹.

Згідно зі ст. 18 Кодексу України про адміністративні правопорушення не є адміністративним правопорушенням дія, яка хоч і передбачена цим Кодексом або іншими законами, що встановлюють відповідальність за адміністративні правопорушення, але вчинена в стані крайньої необхідності, тобто для усунення небезпеки, яка загрожує державному або громадському порядку, власності, правам і свободам громадян, установленому порядку управління, якщо ця небезпека за даних обставин не могла бути усунута іншими засобами і якщо заподіяна шкода є менш значною, ніж відвернена шкода².

Ми згодні з В. В. Бондарчук, яка подає таке тлумачення ризику як правової категорії: правова «сутність проблеми ризику полягає не в самому факті існування ризикованих ситуацій, а у визначенні критеріїв для розмежування **правомірного та неправомірного ризику** (виділено нами. – С. Є.) з метою встановлення підстави відповідальності особи за шкоду, заподіяну у результаті ризикованого діяння» [5, с. 314].

Методами зниження переважної більшості економічних ризиків є стимулювання розвитку страхування в країні, активна практика державного страхування, правова формалізація економічних взаємовідносин між суб'єктами економіки й ефективно функціонування системи судочинства [2, с. 301].

Висновки

На підставі аналізу чинного законодавства України й узагальнення основних положень праць науковців нами зроблено теоретичне узагальнення та винайдено нове вирішення наукового завдання – визначення сутності та особливостей юридичних складників економічних ризиків, пов'язаних з відповідальністю відповідно до законодавства України з метою подолання наслідків ризикових ситуацій для різних видів діяльності залежно від суми завданої ними шкоди.

¹ Там само.

² Кодекс України про адміністративні правопорушення.

Сутність юридичних складників економічних ризиків полягає у визначенні критеріїв розмежування правомірного та неправомірного економічного ризику, можливості застосування у зв'язку з цим важелів юридичного впливу, а саме встановлення підстав відповідальності особи за шкоду, заподіяну в результаті ризикованого діяння. Юридичні складники містять можливі варіанти подолання наслідків ризикових ситуацій, установають межу, з якої настають кримінальна відповідальність і покарання за економічні злочини залежно від завданої шкоди.

Список бібліографічних посилань: **1.** Ризикологія : навч.-метод. посіб. для студентів ЗДІА спец. «Фінанси» ден. та заоч. форм навчання / уклад. І. О. Гнеушева. Запоріжжя : ЗДІА, 2011. С. 6. **2.** Коренева М. М. Юридичні складники поняття ризику в адміністративному примусі. *Юридичний вісник = Юридический вестник = Law herald.* 2014. № 6. С. 301–305. **3.** Богоявленский С. Б. Управление риском в социально-экономических системах. СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. С. 63. URL: <http://www.znay.ru/risk/02-08.shtml> (дата звернення: 22.11.2018). **4.** Беззубов Д. О. Про тлумачення «ризикознавства» в юридичній науці України. *Держава і право.* 2009. Вип. 45. С. 275–281. **5.** Бондарчук В. В. Ризик як правова категорія. *Часопис Київського університету права.* 2013. № 2. С. 312–315. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_2/312.pdf (дата звернення: 20.11.2018). **6.** Євдокіменко С. В. Теорія і практика судово-економічної експертизи : монографія. Харків : Панов, 2016. С. 139. **7.** Гудкова В. П., Пилипенко О. В., Творонович В. І. Управління економічними ризиками : навч.-метод. посіб. для студентів освіт. ступеня «магістр» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спец. 051 «Економіка» ден. та заоч. форм навчання. Київ : Вид-во ДЕТУТ, 2016. С. 39–40. **8.** Методологія вартісної оцінки збитків : монографія / І. М. Комарницький, О. М. Белуха, М. І. Бублик та ін. ; за ред. І. М. Комарницького ; М-во освіти і науки України, Львів. держ. ін-т новіт. технологій і упр. ім. В. Чорновола. Львів : Апріорі, 2010. 876 с.

Надійшла до редколегії 22.11.2018

Yevdokimenko S. V. The essence of legal components of economic risks

This research is one of the first attempts in the Ukrainian legal science in determining the essence and features of legal components of economic risks taking into account the latest achievements of science. It has been emphasized that theoretical basis for determining the concept of "risk" is widely researched in the scientific literature, but the problem of legal components of the economic risks has been insufficiently highlighted.

The concept of "legal components of economic risks" has been defined; factors that actualized the problem of risks in Ukraine have been considered; and the features of the classification of economic risks according to legal components have been established.

It has been noted that the negative consequences of economic risks are unforeseen losses. From the point of view of legal risks, such consequences should be defined as losses (according to the Civil Code of Ukraine) or as the amount of caused damages (according to the Criminal Code of Ukraine). Administrative liability is also established depending on the amount of caused damage for different types of activities.

According to the author, the essence of legal components of economic risks is to determine the criteria for the delimitation of lawful and unlawful economic risk, the possibility of using the levers of legal influence in this regard, namely the establishment of the basis for a person's liability for damage caused by a risky act. Legal components contain possible options of overcoming the consequences of risk situations, establish the threshold for criminal liability and punishment for economic crimes, depending on the caused damage.

On the basis of the analysis of the current legislation of Ukraine and generalization of the main provisions of the works of scholars, the author has made theoretical synthesis and has found a new solution to the scientific problem – the definition of the essence and features of legal components of economic risks related to liability in accordance with the legislation of Ukraine in order to overcome the consequences of risk situations for different types of activities depending on the amount of caused damage.

Keywords: legal components, economic risk, losses, substantial damage, considerable damage, lawful and unlawful risk.

НА КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ

Сердюк О. О. Публічна безпека та довіра до правоохоронних органів : За результатами досліджень 2013–2018 років, проведених в Харківській області : [наук. звіт] / Сердюк О. О. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Голов. упр. Нац. поліції в Харків. обл. – Харків : ХНУВС, 2018. – 128 с.

Title in English: Public security and trust in law enforcement agencies: Results of survey conducted in Kharkiv region in 2013-2018.

DOI: <https://doi.org/10.13140/rg.2.2.12963.50721>.

Представлено результати досліджень громадської думки мешканців Харкова та Харківської області щодо публічної безпеки та довіри до правоохоронних органів, здійснених Харківським національним університетом внутрішніх справ (науково-дослідною лабораторією з проблем протидії злочинності) спільно з Головним управлінням Національної поліції в Харківській області у 2013–2018 роках. Проаналізовано ключові показники ефективності роботи правоохоронних органів Харківщини з точки зору громадськості. Науковий звіт містить емпіричні дані та практичні рекомендації, розраховані на орієнтацію конкретних завдань у роботі поліції та інших правоохоронних органів на потреби місцевої громади.

Дослідження здійснено за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в рамках Стратегічних напрямів забезпечення публічної безпеки та порядку на території Харківської області на 2018–2019 роки та Регіональної програми забезпечення публічної безпеки і порядку в Харківській області на 2018–2019 роки.

Для працівників правоохоронних органів, науковців, журналістів і всіх, кого цікавлять питання правоохоронної діяльності.

Запрошуємо читачів ознайомитися також з іншими виданнями, підготовленими працівниками Харківського національного університету внутрішніх справ. Матеріали про них розміщено на бібліотечному порталі Університету (<http://lib.univd.edu.ua>) і на університетському сайті (<http://univd.edu.ua>) в розділі «Новини».

НОВИНИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ

До відома наукової громадськості!*

У період з 31 жовтня 2018 р. по 27 листопада 2018 р. на базі Харківського національного університету внутрішніх справ відбулися такі заходи:

16.11.2018 – Всеукраїнська науково-практична конференція «**Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах**»;

20.11.2018 – круглий стіл «**Актуальні проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів**»;

21.11.2018 – Всеукраїнська науково-практична конференція «**Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики**»;

21.11.2018 – круглий стіл «**Співпраця МВС України з громадянським суспільством щодо реалізації антикорупційної політики: проблеми та перспективи**»;

23.11.2018 – Всеукраїнська науково-практична конференція «**Актуальні питання протидії кіберзлочинності та торгівлі людьми**»;

23.11.2018 – VI Всеукраїнська науково-практична конференція «**Сучасні проблеми фінансового моніторингу**»;

30.11.2018 – Міжнародна науково-практична конференція «**Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави**».

У спеціалізованій вченій раді Д 64.700.02 відбулися захисти таких дисертаційних досліджень:

23.11.2018 – БАДАХОВА Юрія Назіровича «**Організаційно-правові засади діяльності органів державної безпеки УРСР у період Другої світової війни**» на здобуття наукового ступеня (далі – на здоб. наук. ступ.) кандидата юридичних (далі – канд. юрид.) наук за спец. (далі – спец.) 12.00.01; БЕЗУСОЇ Юлії Олегівни «**Організаційно-правові засади притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності**» на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.01;

24.11.2018 – БОЙЧУКА Андрія Юрійовича «**Юридична відповідальність за правопорушення проти довкілля: історико-правове дослідження**» на здоб. наук. ступ. доктора юридичних (далі – д-ра юрид.) наук за спец. 12.00.01; ЛОГВИНЕНКО Євгеній Сергійович

* Електронні версії матеріалів науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів тощо, виданих Харківським національним університетом внутрішніх справ, дивіться також на сайті ХНУВС, режим доступу до розділу: <http://www.univd.edu.ua/uk/dir/401/materialy-naukovo-praktychnykh-konferentsiy-seminariv-toshcho>.

«Становлення та розвиток інституту покарання в праві держав Стародавнього світу» на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.01.

У спеціалізованій вченій раді Д 64.700.03 відбулися захисти таких дисертаційних досліджень:

24.10.2018 – ДАНИЛЬЧЕНКА Юрія Броніславовича **«Тероризм: феномен, детермінація, протидія»** на здоб. наук. ступ. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право; КУЛЬКІНОЇ Яни Сергіївни **«Кримінальна відповідальність за порушення правил поведження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 414 КК України)»** на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08;

26.10.2018 – СТЕПАНЧЕНКА Олексія Олексійовича **«Протидія етнорелігійному тероризму: кримінологічний, віктимологічний та геополітичний аналіз»** на здоб. наук. ступ. д-ра юрид. наук за спец. 12.00.08;

27.10.2018 – СПРІДОНОВА Михайла Олександровича **«Кримінальна відповідальність за порушення права на захист»** на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08; СИТНІК Олени Миколаївни **«Кримінологічна характеристика та запобігання втягненню неповнолітніх у злочинну діяльність в Україні (ст. 304 КК України)»** на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08.

Курсантська та студентська наука

У період з 31 жовтня 2018 р. по 27 листопада 2018 р. курсантами та студентами Університету **взято участь у конкурсах:**

у науковому квесті «Пошуки скарбів науки»;

у гендерному квесті.

Команда ХНУВС виборола IV місце у науковому квесті «Пошуки скарбів науки»

До Всесвітнього дня науки за підтримки голови Харківської обласної державної адміністрації Юлії Світличної в Харківському національному аграрному університеті імені В. В. Докучаєва відбувся V науковий квест «Пошуки скарбів науки». Цього року участь у квесті взяла 23 команди з різних вишів Харкова. Харківський національний університет внутрішніх справ представили курсанти факультету № 1 Вікторія Цебинога, Аліна Тельна, Віталій Найда, Юрій Смірнов, курсант факультету № 4 Єлизавета Беяєва, голова наукового товариства курсантів та студентів Юлія Заболотна і заступник голови наукового товариства Тетяна Шевчук.

Конкурсна програма складалася з 10 завдань, на виконання яких виділялося не більше 5 хвилин. Завдання були пов'язані з біологією, ботанікою, хімією та аграрною сферою. Конкурсанти повинні були знайти найродючіший ґрунт, корисні копалини, розпізнати насіння культурних рослин тощо. За результатами змагань команда Харківського національного університету внутрішніх справ посіла четверте місце, відставши від бронзових призерів лише на 3 секунди. Усі учасники команди отримали відповідні сертифікати.

Команда ХНУВС стала переможницею гендерного квесту

У Харківському національному університеті внутрішніх справ у рамках проекту «Через рівність та порозуміння до захисту і безпеки» пройшов гендерний квест. Вісім команд, що представляли заклади вищої освіти України, боролися за звання найкращої.

Кожна команда презентувала програму «П'ять кроків до гендерної рівності», пройшла термінологічну розминку «Гендер та ми» й виконала низку завдань на тему «Подолаймо гендерні стереотипи». За результатами набраних балів журі визначило переможців квесту.

Усі призові місця було поділено між командами. I місце посіли команди Харківського національного університету внутрішніх справ та Національного університету цивільного захисту України, II місце – команди Національної академії Національної гвардії України та Інституту кримінально-виконавчої служби, III місце – команди Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та Харківського державного університету харчування та торгівлі.

Також участь команд була відзначена грамотами Харківського національного університету внутрішніх справ. «За перші успішні кроки в утвердженні гендерної рівності» було відзначено команду Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Грамоту «За злагодженість команди та гендер в дії» отримала команда Харківського національного університету повітряних сил імені Івана Кожедуба. «За креативність та творчий підхід у пошуку шляхів до гендерної рівності» відзначено команду Національної академії Національної гвардії України.

НАШІ АВТОРИ

- Береза В. В.** ➤ Харківський національний університет внутрішніх справ (далі – ХНУВС), аспірант
- Бугайчук К. Л.** ➤ ХНУВС, науково-дослідна лабораторія з проблем прогидії злочинності, канд. юрид. наук, доц.
- Васильєв В. М.** ➤ Приватний навчальний заклад «Міжнародний університет бізнесу і права» (м. Херсон), кафедра адміністративного, кримінального права і процесу, канд. юрид. наук
- Греченко В. А.** ➤ ХНУВС, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, д-р іст. наук, проф., засл. працівник освіти України
- Євдокіменко С. В.** ➤ Харківський економіко-правовий університет, кафедра фінансів, обліку і аудиту, д-р юрид. наук
- Книш С. В.** ➤ Рівненський інститут Київського університету права НАН України, кафедра загальнотеоретичних правових дисциплін, канд. юрид. наук, доц.
- Комзюк А. А.** ➤ Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Університет Міколаса Ромеріса (Вільнюс, Литва), юридичний факультет (слухач магістратури)
- Комзюк В. Т.** ➤ Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, кафедра державно-правових дисциплін, д-р юрид. наук, доц.

ДО УВАГИ АВТОРІВ

ПОРЯДОК ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПУБЛІКАЦІЇ У ЗБІРНИКУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ «ВІСНИК ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ»

1. МОВИ ПУБЛІКАЦІЙ.

Публікації подаються українською мовою, але певні елементи подаються кількома мовами.

2. СПОСОБИ ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ.

Автор (або один з авторів, якщо публікацію підготовлено кількома авторами) може подати матеріали в один із двох способів:

1) лише в електронному вигляді (рекомендується). Для цього слід зареєструватися на сайті видання на платформі OJS і виконати подання. Такий спосіб невдовзі стане постійним;

2) в електронному та друкованому вигляді. В електронному вигляді всі матеріали надсилаються на електронну пошту visnyk.hnuvs@ukr.net, у друкованому вигляді вони передаються (направляються поштою) відповідальному секретарю редколегії і в подальшому вносяться фахівцями до електронної системи збірника. В такому разі всі автори мають підписати паперовий варіант статті, їх підписи мають бути належним чином завірені печаткою.

Разом зі статтею відповідальному секретарю редколегії може бути надано рецензію від науковця, який здійснює дослідження за спеціальністю і має за останні три роки не менше однієї публікації у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, або закордонних виданнях, включених до Web of Science Core Collection та/або Scopus, або мають монографії чи розділи монографій, видані міжнародними видавництвами, що належать до категорій «А», «В» або «С» за класифікацією Research School for Socio-Economic and Natural Sciences of the Environment (SENSE). На рецензії повинна бути печатка, що завіряє підпис рецензента. За рішенням члена редколегії подання такої рецензії може звільнити від проходження процедур рецензування (додаток 1), встановлених у збірнику.

3. ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ.

3.1. Основні вимоги:

– формат основного документа – doc, docx;

- шрифт – Times New Roman 14-го кегля (всі елементи);
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- поля документа: ліворуч – 25 мм; решта – 20 мм;
- обсяг основного тексту – не менше 6 сторінок;
- переноси не застосовують;
- вимоги щодо подання формул, рисунків, таблиць можуть бути визначені окремо в процесі подання матеріалів.

3.2. Вимоги щодо структури статті та її елементів:

- обов'язковими елементами статті є: шифр УДК (визначають фахівці бібліотек), відомості про авторів, назва, анотація з ключовими словами, основний текст, списки посилань;

- обов'язкові елементи мають бути розміщені за відповідним зразком (додаток 2);

- переклад елементів статті на англійську мову, крім відомостей про авторів (див. також в додаток 3), здійснюють або перевіряють фахівці редакції;

- у відомостях про авторів зазначають електронну пошту як мінімум для одного з авторів, якого визначають інші автори як контактну особу, а в разі подання одноосібної статті автор зазначає свою електронну пошту; *такі відомості підлягають опублікуванню.*

3.3. Вимоги щодо назви.

- Назва статті має відповідати її змісту, складатися не більше, ніж із 10 слів, не повинна містити аббревіатур, крім (за потреби) загальноприйнятих. Не можна починати статтю зі слів *щодо, до питання* і т. ін.

3.4. Вимоги щодо відомостей про авторів.

Відомостями про авторів є:

- ім'я, по батькові, прізвище (повністю);
- науковий ступінь, вчене звання (за наявності);
- місце роботи (організація повністю), назва підрозділу (кафедра, лабораторія, відділ і т. п.); посаду не зазначають;
- ORCID (<https://orcid.org/register>);
- e-mail автора як контактної особи.

- Ці елементи повторюють для кожного автора (e-mail – мінімум для однієї особи).

3.5. Вимоги, що стосуються анотацій.

- Анотація включає характеристику основної теми, проблеми об'єкта, мети роботи та її результати. У ній указують, що нового містить у собі подане дослідження порівняно з іншими, спорідненими за тематикою і цільовим призначенням. У загальному вигляді анотації мають надавати відповіді на такі питання:

- Що було зроблено?
- Чому Автор це робить?

- Що Автор отримав?
- Чому ці дані корисні та важливі?

Розрізняють звичайні та розширені анотації. При цьому розширена анотація повинна бути розгорнутою інформацією про зміст і результати дослідження, а звичайна – інформацією про основні ідеї та висновки дослідження.

Мови та обсяги анотацій. І звичайну, і розширену анотації подають українською мовою. Рекомендований обсяг звичайної анотації – 500 друкованих знаків. Обсяг розширеної анотації має становити 1800–2000 друкованих знаків (без урахування транслітерації прізвища, ініціалів автора, перекладу назви дослідження та ключових слів), щоб після перекладу така анотація становила не менш як 1800 знаків, включаючи ключові слова, згідно з вимогами МОН України від 15.01.2018 № 32 «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України». Подальший переклад розширеної анотації з української англійською мовою здійснюють фахівці редакції.

Структура анотацій. Анотація в загальному вигляді повинна мати таку структуру: прізвище, ініціали автора (усіх авторів, через кому), назва дослідження, текст анотації, ключові слова.

Прізвище, ініціали автора наводять у тій формі, як їх указано відповідною мовою у відповідному паспорті. За відсутності в паспорті англійського написання використовують правила транслітерації, наведені в таблиці транслітерації українського та російського алфавіту латиницею (додаток 4).

Текст розширеної анотації повинен містити такі структурні елементи (у тексті вони спеціально не виокремлюються):

- 1) предмет, тему, мету роботи;
- 2) метод чи методологію дослідження, відомості, що свідчать про актуальність та наукову новизну роботи;
- 3) основні результати дослідження;
- 4) галузь застосування, практичне значення роботи;
- 5) висновки.

Виклад тексту анотації. Викладення матеріалу в анотації повинно бути стислим і точним, інформативним, змістовним, структурованим.

У тексті слід уживати синтаксичні конструкції, притаманні мові наукових і технічних документів, уникати складних граматичних конструкцій; застосовувати стандартизовану термінологію. Необхідно дотримуватися єдності термінології в межах анотації.

Скорочення та умовні позначення, крім загальноновживаних у наукових і технічних текстах, застосовують у виняткових випадках або дають їх визначення при першому вживанні.

У тексті анотацій слід уникати слів *автор, стаття* і т. п., доцільно застосовувати безособову форму викладення, використовувати слова *досліджено, розглянуто, доведено, визначено* й т. п.

Ключові слова. Наприкінці кожної анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Ключовим словом називається слово або стійке словосполучення із тексту анотації, яке з точки зору інформаційного пошуку несе смислове навантаження. Сукупність ключових слів повинна відображати поза контекстом основний зміст наукової праці; вони мають бути конкретними у своїй предметній області, змістовними та унікальними. Кількість ключових слів становить від 5 до 10. Ключові слова подають у називному відмінку, друкують у рядок, через кому.

Якість анотацій. Відповідальність за якість підготовки анотацій (крім літературного редагування і перекладу розширених анотацій, що здійснюють фахівці редакції) покладається одноосібно на авторів. З метою прискорення роботи редакції над рукописами статей та забезпечення правильності перекладу розширених анотацій дозволяється подання до редакції уже перекладених анотацій, при цьому переклад належним чином засвідчується.

У випадку, коли анотації підготовлено із грубими порушеннями встановлених вимог, публікацію результатів дослідження може бути затримано рідколегією до усунення автором допущених порушень, про що йому повідомляється в письмовій чи усній формі негайно після їх виявлення.

4. СТРУКТУРА ОСНОВНОГО ТЕКСТУ.

Структура тексту **оригінальної статті** як **теоретико-практичного дослідження** має містити такі елементи, назви яких виділяють на початку жирним шрифтом:

4.1. Постановка проблеми – постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

4.2. Стан дослідження проблеми – аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; *простий перелік прізвищ науковців не допускається*;

4.3. Мета і завдання дослідження – формулювання мети, цілей статті (постановка завдання); *метою дослідження не може бути дослідження саме по собі, має бути вказано на досягнення певного наукового результату, який буде отримано в процесі дослідження*;

4.4. Наукова новизна дослідження – нові знання, які плануються отримати під час цього дослідження;

4.5. Виклад основного матеріалу – виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

4.6. Висновки – висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі; вони мають бути органічно пов'язаними з назвою, метою та завданнями, проголошеною новою дослідження.

Експериментальне дослідження повинне мати частково інші елементи замість Викладу основного матеріалу, а саме: **Матеріали та методи досліджень, Результати досліджень, Обговорення результатів.**

Структура тексту **оглядової статті** може бути іншою.

5. ОФОРМЛЕННЯ ПОСИЛАНЬ.

При написанні статті обов'язковим є посилання на авторів і джерела використаних або цитованих матеріалів. Такі посилання мають відповідати політиці протидії плагіату (додаток 5) і оформляться у тексті таким чином:

– всередині тексту повинні мати вигляд [1], [2–6], [7, с. 45];

– нумерація має йти за чергою їх згадування у статті;

– на всі джерела у списках посилань, який складається після основного тексту статті, обов'язково мають бути посилання в тексті.

Автори складають 2 списки посилань – згідно з ДСТУ 8302:2015 та за міжнародним стандартом.

Детальні вимоги щодо оформлення посилань наведено в додатку б.

Відповідальність за достовірність поданої інформації, використаних цитат, оформлення списку використаних джерел покладається на авторів.

Редколегія залишає за собою право відхиляти подані для публікації рукописи, які не відповідають програмним цілям видання, вимогам Міністерства освіти і науки України, МВС України, містять плагіат, а також повертати матеріали авторам для виправлення виявлених помилок і доопрацювання, скорочувати та редагувати надані тексти.

Автори попереджаються про те, що:

– електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України у розділі «Наукова періодика України», на веб-сайті видання, а також на бібліотечному порталі Харківського національного університету внутрішніх справ;

– статті, вміщені у збірнику, безоплатно розміщуються у відкритому доступі в репозитарії Університету (KhNUAIR) і в тих архівах відкритого доступу, в яких Університет зареєстрований;

– на веб-сайті періодичного видання можуть бути розміщені коментарі опублікованих матеріалів, надіслані читачами;

– в рамках заходів, які вживатимуться Університетом щодо включення видання до міжнародних наукометричних баз, репозитаріїв, каталогів тощо, усі опубліковані матеріали після виходу видання у світ за рішенням редакційної колегії можуть бути розміщені в мережі Інтернет згідно з вимогами цих баз, репозитаріїв, каталогів тощо.

Додаток 1
до порядку подання матеріалів

ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ПРОЦЕДУР РЕЦЕНЗУВАННЯ

Матеріали, що надійшли до редколегії, вивчаються відповідальним членом редколегії, після чого направляються рецензенту для сліпого рецензування разом із висновком за результатами перевірки на наявність текстових запозичень.

Рішення про подальшу долю поданих матеріалів за результатами першого сліпого рецензування приймає відповідальний член редколегії. Статтю може бути прийнято, направлено автору на доопрацювання чи відхилено. За необхідності може бути здійснено додаткове зовнішнє рецензування (друге сліпе рецензування) чи рецензування членом редколегії.

Остаточне рішення про включення публікації до матеріалів чергового номера ухвалює редакційна колегія.

Інформацію про проходження відповідних процедур автор отримує через сервіси сайту на платформі OJS.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

Все друкується 14-м кеглем з міжрядковим інтервалом 1,5
УДК _____

Ім'я, по батькові, прізвище 1-го автора,

науковий ступінь, вчене звання,

місце роботи, назва підрозділу;

*ORCID: https://orcid.org/****_****_****_****,*

e-mail: _____@_____;

Ім'я, по батькові, прізвище 2-го автора,

науковий ступінь, вчене звання,

місце роботи, назва підрозділу;

*ORCID: https://orcid.org/****_****_****_****,*

e-mail: _____@_____ ...

Назва статті

Текст звичайної анотації.

Ключові слова: aaaaaaaa, bbbbbb

Значається: Оригінальна або оглядова стаття

Постановка проблеми. Aaaaaa ...

Стан дослідження проблеми. Bbbbbbb ...

Мета і завдання дослідження. Vvvvvvv ...

Наукова новизна дослідження. Gggggg ...

Виклад основного матеріалу. Iiiiiii ...

Висновки. Ddddddd ...

Список бібліографічних посилань

1.

2.

Надійшла до редколегії _____

Прізвище та ініціали 1-го автора, прізвище та ініціали 2-го автора Назва статті

Текст розширеної анотації (українською мовою; те саме стосується попереднього та наступного елементів).

Ключові слова: aaaaaaaa, bbbbbb

Reference list

1.

2.

Відомості про авторів англійською мовою

Надати відомості в такому порядку:

Ім'я, по батькові, прізвище 1-го автора,

науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, назва підрозділу;

Ім'я, по батькові, прізвище 2-го автора,

науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, назва підрозділу ...

Додаток 3
до порядку подання матеріалів

ПЕРЕКЛАД
наукових ступенів, учених звань і назв
структурних підрозділів з української мови на англійську

Переклад **наукових ступенів** українських учених слід здійснювати таким чином:

доктор (кандидат) ... *(якихось наук)* – Doctor (Candidate) of ...

біологічних наук – Biological Sciences;

військових наук – Military Sciences;

економічних наук – Economic Sciences;

історичних наук – Historical Sciences;

медичних наук – Medical Sciences;

педагогічних наук – Pedagogic Sciences;

політичних наук – Political Sciences;

психологічних наук – Psychological Sciences;

соціологічних наук – Sociological Sciences;

технічних наук – Technical Sciences;

фізико-математичних наук – Physical and Mathematical Sciences;

наук з фізичного виховання і спорту – Science of Physical Education and Sport;

філологічних наук – Philological Sciences;

філософських наук – Philosophical Sciences;

юридичних наук – Juridical Sciences.

Під час перекладу наукового ступеня **кандидата** наук наприкінці у дужках слід указувати як аналог скорочення Ph.D., наприклад:

кандидат юридичних наук – Candidate of Juridical Sciences (Ph.D.).

Переклад **вчених звань** слід здійснювати таким чином:

доцент – Docent;

професор – Professor;

старший науковий співробітник – Senior Research Officer;

Переклад **структурних підрозділів** слід здійснювати таким чином:

відділ – Department;

відділення – Division / Department *(не у складі відділу)*;

кафедра – Department.

Додаток 4
до порядку подання матеріалів

ТАБЛИЦЯ ТРАНСЛІТЕРАЦІЇ
українського та російського алфавітів латиницею

Алфавіт		Латиниця		Приклади написання		
український	російський	з українського *	з російського		українською мовою	латиницею
			BSI	ISO 9-95 (ГОСТ 7.79-2000)		
Аа		Аа		Алушта Андрій	Alushta Andrii	
Бб		Bb		Борщагівка Борисенко	Borshchahivka Borysenko	
Вв		Vv		Вінниця Володимир	Vinnytsia Volodymyr	
Гг		Hh **	Gg	Гадяч Богдан Згурський	Hadiach Bohdan Zghurskyi	
Ґґ	–	Gg	–	Ґалаґан Ґорґани	Galagan Gorgany	
Дд		Dd		Донецьк Дмитро	Donetsk Dmytro	
Ее		Ee		Рівне Олег Есмань	Rivne Oleh Esman	
Єє	–	Ye (на початку слова) ie (в інших позиціях)	–	Єнакієве Гаєвич Короп'є	Yenakiieve Haievych Koropie	
Жж		Zh zh		Житомир Жанна Жежелів	Zhytomyr Zhanna Zhezheliv	
Зз		Zz		Закарпаття Казимирчук	Zakarpattia Kazymyrchuk	
Ии		Yu	Ii	Медвин Михайленко	Medvyn Mykhailenko	

Алфавіт		Латиниця		Приклади написання		
український	російський	з українського *	з російського		українською мовою	латиницею
			BSI	ISO 9-95 (ГОСТ 7.79-2000)		
Іі	–	Ii	–	–	Іванків Іващенко	Ivankiv Ivashchenko
їі	–	Yi (на початку слова) i (в інших позиціях)	–	–	Їжакевич Кадиївка Мар'їне	Yizhakevych Kadyivka Marine
Йй		Y (на початку слова) i (в інших позиціях)	Ii	Jj	Йосипівка Стрий Олексій	Yosypivka Stryi Oleksii
Кк		Kk			Київ Коваленко	Kyiv Kovalenko
Лл		Ll			Лебедин Леонід	Lebedyn Leonid
Мм		Mm			Миколаїв Маринич	Mykolaiv Marynych
Нн		Nn			Ніжин Наталія	Nizhyn Nataliia
Оо		Oo			Одеса Онищенко	Odesa Onyshchenko
Пп		Pp			Полтава Петро	Poltava Petro
Рр		Rr			Решетилівка Рибчинський	Reshetylivka Rybchynskyyi
Сс		Ss			Суми Соломія	Sumy Solomiia
Тт		Tt			Тернопіль Троць	Ternopil Trots
Уу		Uu			Ужгород Уляна	Uzhhorod Uliana

Алфавіт		Латиниця		Приклади написання		
український	російський	з українського *	з російського		українською мовою	латиницею
			BSI	ISO 9-95 (ГОСТ 7.79-2000)		
Фф		Ff		Фастів Філіпчук	Fastiv Filipchuk	
Хх		Kh kh	Хх		Харків Христина	Kharkiv Khrystyna
Цц		Ts ts	Cz cz / Cc ***		Біла Церква Стеценко	Bila Tserkva Stetsenko
Чч		Ch ch		Чернівці Шевченко	Chernivtsi Shevchenk	
Шш		Sh sh		Шостка Кишеньки	Shostka Kyshenky	
Щщ		Shch shch	Shh shh		Щербухи Гоща Гаращенко	Shcherbukhy Hoshcha Harashchenko
Ь		<i>не відтворюється</i>	` (знак «гравіс» – grave accent – код 0060)			
Юю		Yu (на початку слова) iu (в інших позиціях)	Yu yu		Юрій Корюківка	Yurii Koriukivka
Яя		Ya (на початку слова) ia (в інших позиціях)	Ya ya		Яготин Ярошенко Костянтин Знам'янка Феодосія	Yahotyń Yaroshenko Kostiantyn Znamianka Feodosiia
–	Ёё	–	Ee	Yo yo		
	Ъ	–	`` (2 знаки «гравіс»)			
	Ы	–	y			
	Ээ	–	Ee	E`e` (зі знаком «гравіс»)		

Примітки:

* Таблицю транслітерації українського алфавіту подано згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55.

** Буквосполучення українського алфавіту «зг» відтворюється латиницею як «zgh» (наприклад, Згорани – Zghorany, Розгон – Rozghon) на відміну від «zh» – відповідника української літери «ж».

*** Для транслітерації російського алфавіту рекомендується використовувати С перед буквами І, Е, У, J, а в решті випадків – Cz.

ПОЛІТИКА ПРОТИДІЇ ПЛАГІАТУ

Для публікації у збірнику приймаються лише оригінальні наукові статті, які містять нові наукові результати і не були опубліковані раніше. Як виняток, у спеціальному розділі можуть публікуватися рецензії на уже опубліковані праці або публікуватися оглядові чи науково-методичні матеріали, про що обов'язково зазначається в анотації до них.

Оригінальність наукових статей визначається насамперед тим, що робота не містить плагіату. Під плагіатом розуміють:

а) оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору (*Закон України «Про авторське право і суміжні права»*);

б) оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства (*поняття академічного плагіату, закріплене в Законі України «Про освіту»*).

Перевірки на наявність ознак плагіату в поданих для опублікування роботах організуються редколегією збірника і здійснюються:

а) шляхом виявлення текстових запозичень у представлених рукописах з використанням програмного забезпечення Unicheck, Strikerplagiatism чи іншого і подальшої оцінки отриманих результатів відповідальними особами (спеціалістами-експертами);

б) під час рецензування статей.

Плагіат є недопустимим. Рукописи, в яких виявлено плагіат або текстові запозичення без посилань на першоджерело, відхиляються редакційною колегією назавжди чи до усунення недоліків. З метою запобігання плагіату науковці повинні виконувати такі мінімальні **рекомендації Міністерства освіти і науки України**:

1. Будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами або в перекладі з іншого джерела, обов'язково має супроводжуватися посиланням на це джерело. Винятки допускаються лише для стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноживаними.

2. Якщо перефразування чи довільний переказ у тексті наукової роботи тексту іншого автора (інших авторів) займає більше одного абзацу, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на відповідний текст та/або його автора (авторів) має міститися щонайменше

один раз у кожному абзаці наукової роботи, крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків (в останньому разі допускається подати одне посилання наприкінці списку).

3. Якщо цитата з певного джерела наводиться за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на першоджерело. Якщо цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на безпосереднє джерело посилання («цитуються за: _____»).

4. Будь-яка наведена в тексті наукової роботи науково-технічна інформація має супроводжуватися чітким вказуванням на джерело, з якого взята ця інформація. Винятки припускаються лише для загальновідомої інформації, визнаної всією спільнотою фахівців відповідного профілю. У разі використання в науковій роботі *тексту нормативно-правового акта* достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

Автори попереджаються, що вони несуть повну персональну цивільну відповідальність за автентичність змісту статей. Збірник може нести адміністративну відповідальність у порядку, визначеному щодо наукових фахових видань України, а також інші види відповідальності. З метою недопущення цього недобросовісні автори також попереджаються про те, що в разі сплати ними відповідного внеску за опублікування матеріалів такий внесок може бути повернутий лише частково, у розмірі 50 відсотків платежу за опублікування.

Додаткову інформацію з питань протидії плагіату в публікаціях збірника можна знайти на сайті видання.

Додаток 6
до порядку подання матеріалів

ВИМОГИ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ ПОСИЛАНЬ

Правильний опис використаних джерел у списках бібліографічних посилань (Reference list) є запорукою того, що цитовану працю буде враховано під час оцінювання наукової діяльності її авторів, організації, країни. Ми також хочемо, щоб за правильними цитуваннями можна було визначати не лише внесок у науку конкретного автора, а й науковий рівень нашого збірника, його авторитетність і т. ін. Сподіваючись на такий самий підхід з боку інших видань, ми дуже серйозно ставимося до оформлення вами посилань на використані джерела і вимагаємо від авторів дотримуватися національного ДСТУ 8302:2015 і міжнародних стандартів у цій сфері.

Отже, автори разом з іншими матеріалами подають 2 списки посилань. При цьому списки посилань за національним стандартом («**Список бібліографічних посилань**») будуть розміщені як у друкованому виданні, так і на сайті нашого видання, а за міжнародними стандартами («**Reference list**») – лише на сайті збірника, який має міжнародну реєстрацію як самостійне серіальне видання. До міжнародних баз даних списки посилань подаються редакцією у формі, яка ними вимагається, зазвичай за міжнародними стандартами.

ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ЗГІДНО з ДСТУ 8302:2015

1. Список починається словами «Список бібліографічних посилань».
2. У складі вихідних даних дозволено не подавати найменування (ім'я) видавця (для видань ХНУВС треба подавати завжди).
3. У кінці бібліографічного посилання може вказуватися конкретний номер сторінки. Загальну кількість сторінок потрібно зазначити обов'язково в разі посилання на документ у цілому або за наявності посилань на різні частини документа. Підхід автора до оформлення посилань має бути однотипним у всьому списку бібліографічних посилань.
4. Імена авторів, яких подано у заголовку бібліографічного посилання (від одного до трьох, а за потреби – і більше), у відомостях про відповідальність (за навскісною ризикою) не повторюють.
5. Слід розрізняти співавторів твору як єдиного цілого та співавторів єдиного твору, кожен з яких є автором лише своєї частини загального. У цьому розумінні необхідно приділяти особливу увагу

встановленню реального авторства використаного (цитованого) матеріалу; зазначення авторства конкретного матеріалу (автор указується на початку запису, перед назвою конкретної частини твору) має пріоритет над зазначенням особи, яка, наприклад, здійснила загальне редагування всього твору (в такому разі її вказують після відомостей про вид видання та знака «/»).

6. Знаки «/», «//», приписані знаки пунктуації «:», «;» від попереднього слова відділяються пробілом.

7. Що стосується посилань на веб-ресурси, то в будь-якому разі має бути вказана повна URL-адреса та дата звернення до джерела, але також слід вказувати будь-яку додаткову інформацію, якщо вона відома (DOI замість URL-адреси, імена авторів, дати, посилання на вихідну публікацію тощо). Слід звертати увагу на супутні відомості про дати оновлення інформації, такі як «оновлено», «востаннє відредаговано» і т. п., ці відомості (за наявності) слід подавати під час опису джерел. Якщо електронний ресурс має унікальний ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier – Ідентифікатор цифрового об'єкта) або інший постійний ідентифікатор, замість електронної адреси цього ресурсу потрібно зазначити його ідентифікатор. Детальніше – у п. 9 підрозд. «Вимоги щодо оформлення списку бібліографічних посилань згідно з міжнародним стандартом».

8. Для оформлення посилання на нормативний акт (чи його проєкт), враховуючи, що його цитування не несе якогось наукометричного навантаження, слід застосовувати не прикінцевий, а підрядковий спосіб оформлення посилання згідно з ДСТУ 8302:2015 і можливо вказувати лише основні його параметри: а) для розміщеного в мережі Інтернет: назву, вид, дату ухвалення й номер, URL-адресу та дату звернення до джерела; б) для друкованого: назву, вид, дату ухвалення й номер та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

9. До посилань на матеріали з Вікіпедії та інших подібних джерел, які не мають чітких відомостей про авторів, застосовують аналогічні підходи з використанням підрядкового способу оформлення згідно з ДСТУ 8302:2015.

10. Назви архівів подають у вигляді абрєвіатур чи скорочень, прийнятих в архівній галузі (див. у кінці). Розшифрування абрєвіатури наводять у списку скорочень, який додають до тексту. Якщо списку скорочень немає, назву архіву подають повністю або скорочують окремі слова та словосполучення згідно з ДСТУ, ГОСТ. Повну або скорочену назву архіву можна подавати після абрєвіатури. У повторному бібліографічному посиланні назву архіву наводять у вигляді абрєвіатури або в скороченій формі. Бібліографічні посилання на архівні документи із зарубіжних архівів подають мовою

певної країни згідно з прийнятими в цій країні та в цьому архіві правилами описування та складання посилань (зі скороченнями).

11. Якщо текст цитовано не за першоджерелом, то одразу після цитати в дужках наводять пояснювальні слова: «наведено за:», «цит. за:» («цитовано за») і зазначають джерело, з якого запозичено текст.

12. Закінчивши написання статті, автор має впевнитися, що кожне посилання, надане в тексті, також занесено в списки посилань (і навіпаки). Неопубліковані результати не рекомендуються наводити у списку, але їх можна згадувати в тексті.

13. Нижче наводяться приклади оформлення посилань у позатекстовому списку.

Книги

Від одного до чотирьох авторів

1) Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання відносин службовців правоохоронних органів : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 360 с.

2) Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. 2-ге вид., стер. Київ, 2001. 284 с.

3) Воробей П. А. Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність : монографія / під ред. В. К. Матвійчука. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 116 с.

4) Кушнаренко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів : підручник. 4-те вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2006. 334 с.

5) Правова основа діяльності органів державної влади : зб. нормат. актів / упоряд. Любченко П. М. Харків : ФІНН, 2010. 303 с.

6) Бойцова Е. В., Ганкевич В. Ю., Муратова Э. С., Хайрединова З. З. Ислам в Крыму : Очерки истории функционирования мусульманских институтов. Симферополь : Элиньо, 2009. 432 с.

7) Бараненко Б. И., Кузнецов В. А. Взаимодействие уголовного розыска ГО-РОВД с другими службами и подразделениями органов внутренних дел в предупреждении преступлений. М., 1976. 118 с. (Труды Всесоюз. НИИ МВД СССР ; № 41).

П'ять або більше авторів

1) Закон України «Про Національну поліцію»: наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.

Без автора або автор – організація

1) Україна в цифрах. 2007 : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. Київ, 2008. С. 185–191.

Нормативні акти (у підрядкових посиланнях)

1) Конституція України : закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 08.02.2012.

2) Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 04.06.2018.

3) Загальна декларація прав людини : прийм. і проголош. резолюцією 217 А (III) Ген. Асамблеї ООН від 10.12.1948 : станом на 04.06.2018.

4) Виборчий кодекс України : проект Закону України від 02.10.2015 № 3112-1 / ініціатори: А. В. Парубій, О. М. Черненко, Л. О. Ємець // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?pid=&pf3511=56671&pf35401=359122> (дата звернення: 09.11.2017).

Матеріали з Вікіпедії і т. п. (у підрядкових посиланнях)

1) Харківський національний університет внутрішніх справ // Вікіпедія : віл. енцикл. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Харківський_національний_університет_внутрішніх_справ (дата звернення 15.09.2016).

Інші приклади містяться в наступному підрозділі.

Вимоги щодо оформлення списку бібліографічних посилань згідно з міжнародним стандартом

За міжнародний стандарт, відповідно до якого авторам слід оформляти Reference list, редакцією прийнято Harvard Referencing Style. Оптимізувавши вимоги різних варіацій Гарвардського стилю цитування під свої потреби, редакція пропонує авторам оформляти Reference list, дотримуючись **підходів і зразків**, наведених нижче.

1. Слід мати на увазі, що найбільш значущими складовими в бібліографічних посиланнях є прізвища авторів і назви журналів. Отже, для того щоб усіх авторів публікацій було враховано в наукометричних базах, в описі праць у Reference list необхідно зазначити весь їх перелік, не скорочуючи до трьох, чотирьох і т. п. Назви статей у цьому випадку дають лише додаткову інформацію про їх зміст і в аналітичній системі провідних наукометричних баз не використовуються (дозволяється їх пропускати), проте, враховуючи не визначений наперед перелік баз даних, до яких буде включено наш збірник, опис назв публікацій під час складання Reference list залишається обов'язковою вимогою нашого видання.

2. Слід розрізняти співавторів твору як єдиного цілого та співавторів єдиного твору, кожен з яких є автором лише своєї частини загального. У цьому розумінні необхідно приділяти особливу увагу встановленню реального авторства використаного (цитованого) матеріалу; зазначення авторства конкретного матеріалу (автор указується

на початку запису, перед роком і назвою конкретної частини твору) має пріоритет над зазначенням особи, яка, наприклад, здійснила загальне редагування всього твору (в такому разі її вказують у дужках у кінці).

3. Усіх авторів (або всі автори-організації, якщо не вказано авторів-осіб) необхідно вказувати на початку посилання, кому між прізвищем та ініціалами одного автора не ставити, перед останнім автором використовувати сполучник *and* (не &). Про особливості участі (ред., заг. ред. тощо) вказується в дужках.

4. Після зазначення авторів через кому вказується рік опублікування, після нього ставиться крапка.

5. Назви книг, журналів виділяють курсивом, зазначають без скорочень або використовують скорочення, запропоновані самими журналами (наприклад, згідно з *Abbreviated key title*, визначеним під час міжнародної реєстрації видання, що зазвичай позначається на головній сторінці сайту видання).

6. Деякі дані (додаткові назви, вид видання (монографія, підручник, навчальний посібник тощо), загальна кількість сторінок, відомості про серію тощо), традиційні для національних стандартів опису посилань, доцільно пропускати.

7. Проміжки перед приписаними знаками пунктуації «:», «;», традиційні для національних стандартів опису посилань, не ставлять.

8. Назви статей у Reference list мають бути зрозумілими іноземним колегам, тому поряд із технологіями транслітерації слід застосовувати переклад назв, якщо цитоване джерело було видане кирилицею. Для транслітерування слід скористатися таблицею транслітерації українського та російського алфавітів латиницею (додаток 4) або спеціальним сервісом для транслітерації з російської. Транслітерацію російського алфавіту слід здійснювати за системою BSI або (якщо такий підхід усталений, наприклад, для авторів з Російської Федерації чи праць, виданих у Російській Федерації) за системою ISO 9-95.

9. Найбільш точну ідентифікацію цитованих джерел, розміщених у мережі Інтернет, можна отримати, вказавши унікальний цифровий ідентифікатор об'єкта DOI (Digital Object Identifier). Його використовують майже всі зарубіжні журнали для ідентифікації своїх статей, видавництва ідентифікації своїх книг тощо, а з 2018 року його використання стало обов'язковим і для українських наукових видань, які мають статус фахових. Тому **пошук таких ідентифікаторів під час підготовки наукової статті до подання є обов'язком автора**, а після опублікування редакція бере на себе зобов'язання перед міжнародним агентством Crossref періодично здійснювати пошук нових DOI для посилань в уже опублікованих

матеріалах. DOI подається в кінці запису і повинен мати вигляд повної URL-адреси у формі <http://dx.doi.org/10.xxxx/xxxxx> чи <https://doi.org/10.xxxx/xxxxx>. При цьому посиланню не повинні передувати DOI: (чи doi:). DOI слід шукати в друкованій версії публікації (на початку чи в кінці) та на сторінці конкретної публікації в мережі Інтернет.

10. Під час зазначення авторства організації, якщо при цьому маються відомості про її належність до структури більш високого рівня, яка не є автором, або про належність до неї структури нижчого рівня (випадки, коли за національними вимогами під час опису їх указують через кому, а не через крапку з комою з проміжками до та після неї), зазначають лише назву цієї організації, додаючи *et al.* після переліку всіх авторів

11. За наявності у цитованих видань, наприклад журналів, інших перекладних назв, крім основної (наприклад української), латиницею, які зазвичай можна знайти в самому друкованому виданні, на його сайті чи у відповідному держреєстрі (<http://dzmi.informjust.ua>), необхідно використовувати назви латиницею, починаючи з англійської, а інші назви латиницею подавати, розділяючи їх між собою знаком «–» з проміжками до та після нього.

12. Перекладають на англійську: назви міст, назви установ, якщо вони є авторами твору чи розробниками стандарту або патентовласниками, країні під час опису патентів; транслітерують: назви видавництв, сторінки (с.) відображаються як «р.» або «pp.», знак № замінюють на «No.».

13. Знаки «–» (наприклад у діапазонах сторінок) замінюють на знак «-».

14. Архівні документи повністю перекладають англійською, назви пишуть повністю.

15. Застосовують такі переклади (їх скорочення):

Автореферат (канд., доктор.) дисертації – Abstract of Ph.D. (D.Sc.) dissertation;

Аркуш (Арк.) – leaf;

Без місця публікації (Б. м.) – No place (N.p.);

Без року публікації (Б. р.) – No date (N.d.);

Видавництво (Вид-во) – Publisher (Publ.);

Випуск (Вип.) – Issue (Iss.);

в 3 т. (і т. ін.) – in 3 vols.;

голова – chief; переклад (пер.) – Translation (Transl.);

Докторська (канд.) дисертація – D.Sc. (Ph.D.) dissertation;

Копія – copy;

Опис (Оп.) – description;

редакційна рада (ред. рада) – editorial board (ed. board);

редакція ((за) ред.) – editor(s) (ed. (eds));

та ін. – et al.;

Спецвипуск (Спецвип.) – Spec. iss.;

Справа (Спр.) – file;

Том (Т.) – Volum (Vol.);

упорядник (упоряд.) – manager;

Фонд (Ф.) – collection;

частина (ч.) – part;

3-ге вид. – 3d ed.

Інші переклади термінів можна побачити в ДСТУ 5127:2007 (http://metrology.com.ua/images/ntd/dstu_iso_5127_2007.zip).

16. Посилання на публікації у виданнях ХНУВС за 2018 рік і пізніше у міжнародному стандарті (латиницею) бажано оформляти з використанням лише назв англійською, а саме:

Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ – *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs* або *Visn. Hark. nac. univ. vnutr. sprav* (будь-який рік). Транслітеровані попередні назви: *Visnyk Universytetu vnutrishnikh sprav*, *Visnyk Natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*;

Право і безпека – *Law and Safety* або *Pravo bezpeka* (будь-який рік);

Вісник Кримінологічної асоціації України – *Bulletin of Criminological Association of Ukraine* або *Visn. Kriminol. asoc. Ukr.* (будь-який рік). Транслітерована назва: *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*;

Форум права (будь-який рік) – *Forum prava* – *Forum of law*.

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ ПОСИЛАНЬ

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
Книги з авторами (упорядниками)	1) Мельник К. Ю. Проблеми правового регулювання відносин службовців правоохоронних органів : монографія. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 360 с.	1) Melnyk K.Yu., 2009. <i>Problems of ... (переклад) [Problemy pravovoho ... (транслітерація)]</i> . Kharkiv: Kharkivskiyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav.
	2) Черкес М. Ю. Міжнародне право : підручник. 2-ге вид., стер. Київ, 2001. 284 с.	2) Cherkes M.Yu., 2001. <i>International law [Mizhnarodne pravo]</i> . 2nd ed., ster. Kyiv: Znannia.
	3) Воробей П. А. Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність : монографія / під ред. В. К. Матвійчука. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 116 с.	3) Vorobei P.A., 1996. <i>Criminal ... (переклад) [Кримінальна ... (транслітерація)]</i> . Kyiv: Ukr. akad. un-t vnutr. sprav. (Ed.: Matviichuk V.K.).
	4) Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів : підручник. 4-те вид., перероб. і допов. Київ : Знання, 2006. 334 с.	4) Kushnarenko N.M. and Udalova V.K., 2006. <i>Scientific ... (переклад) [Naukova ... (транслітерація)]</i> . 4th ed., pererob. i dopov. Kyiv: Znannia.
	5) Правова основа діяльності органів державної влади : зб. нормат. актів / упоряд. Любченко П. М. Харків : ФІНН, 2010. 303 с.	5) Liubchenko P.M. (manager), 2010. <i>Legal ... (переклад) [Pravova ... (транслітерація)]</i> . Kharkiv: FINN.
	6) Бойцова Е. В., Ганкевич В. Ю., Муратова Э. С., Хайредінова З. З. Ислам в Крыму : Очерки истории функционирования мусульманских институтов. Симферополь : Элиньо, 2009. 432 с.	6) Boitsova E.V., Gankevich V.Yu., Muratova E.S. and Khairedinova Z.Z., 2009. <i>Islam in Crimea [Islam v Krymu]</i> . Simferopol: Elin`o.

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
	7) Бараненко Б. И., Кузнецов В. А. Взаимодействие уголовного розыска ГО-РВД с другими службами и подразделениями органов внутренних дел в предупреждении преступлений. М., 1976. 118 с. (Труды Всесоюз. НИИ МВД СССР ; № 41).	7) Baranenko B.I. and Kuznetsov V.A., 1976. <i>Interaction ... (переклад) [Vzaimodeistvie (транслітерація)]</i> . Moscow: Vsesoiuznyi NII MVD SSSR.
	8) Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка. Харків, 2016. 408 с.	8) Sokurenko V.V. (ed.), 2016. <i>Law of ... (переклад) [Zakon ... (транслітерація)]</i> . Kharkiv: Kharkivskiyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav.
Автором є організація	1) Україна в цифрах. 2007 : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. Київ, 2008. С. 185–191.	1) State Statistic Committee of Ukraine, 2008. <i>Ukraine in numbers. 2007 [Ukraina v tsyfrakh. 2007]</i> . Kyiv: Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Pp. 185-191.
Книга без автора	Style manual for authors, editors and printers. 5th ed. Canberra: Australian Government Publishing Service, 1994. 468 p.	<i>Style manual for authors, editors and printers</i> , 1996. 5th ed. Canberra: Australian Government Publishing Service.
Частини книг	1) Кожевникова В. О. Види правових режимів майна батьків та дітей // Сімейне право : підручник / за заг. ред. В. А. Кройтора та В. Ю. Євко ; МВС	1) Kozhevnykova V.O., 2016. Types of the legal ... (переклад) [Vydy pravovykh ... (транслітерація)]. In: Kroitor V.A. and Yevko V.Yu. (eds). <i>Family law</i>

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
	України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. § 4 теми 10. С. 314–317.	<i>[Simeine pravo]</i> . Kharkiv: KhNUVS. Pp. 314-317.
Багатотомний документ	1) Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології : вибр. твори. Київ : Рад. шк., 1983. Т. 1. 480 с.	1) Ushinskii K.D., 1983. <i>Human ... (переклад) [Liudyna ... (транслітерація)]</i> . Vol. 1. Kyiv: Radianska shkola.
	2) Франко І. Твори : у 50 т. Т. 45. Київ, 1986. 480 с.	2) Franko I., 1986. <i>Works [Tvory]: in 50 vols. Vol. 45. Kyiv: Naukova dumka.</i>
	3) Словник української мови : в 11 т. / ред.: Білодід І. К. ; Ін-т мовознавства АН УРСР. Київ : Наук. думка, 1970–1980.	3) Institute of linguistics of AS of USSR, 1970-1980. <i>Dictionary ... (переклад) [Slovník ... (транслітерація)]</i> : in 11 vols. Kyiv: Naukova dumka. (Ed.: Bilodid I.K.).
	4) Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін. ; НАН історії України, Ін-т історії України. Київ : Наук. думка, 2005. Т. 9. С. 36–37.	4) Institute of History of Ukraine of NAS of Ukraine, 2005. <i>Encyclopedia ... (переклад) [Entsiklopedia ... (транслітерація)]</i> : in 10 vols. Vol. 9. Kyiv: Naukova dumka. Pp. 36-37. (Ed. board: Lytvyn V.M. (chief) et al.).
Патент	1) Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей : пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.	1) (англійською) Призвище, ініціали винахідника, Організація-патентоуласник, 2004. <i>A method of ... (переклад) [Sposib ... (транслітерація)]</i> . Ukraine. Pat. 76509.
Стандарт	1) ДСТУ 7152:2010. Інформація та документація. Видання.	1) (англійською) Організація-розробник, 2010. DSTU 7152:2010

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
	Оформлення публікацій у журналах і збірниках. Київ, 2010. 16 с.	<i>Information ... (повна назва, яка є в кожному стандарті)</i> . Kyiv: Derzhspozhyvstandart Ukrainy.
Стаття з журналу, газети (друкованих) – періодичних чи продовжуваних друкованих видань	1) Іщенко О. М., Вікторчук М. В. Проблеми визначення юридичної відповідальності посадових і службових осіб Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, <i>Право і Безпека</i> . 2017. № 4 (67). С. 42–47.	1) Ishchenko O.M. and Viktorchuk M.V., 2017. Legal liability of officials and civil servants of Deposit Guarantee Fund in Ukraine [Problemy vyznachennia yurydychnoi vidpovidalnosti posadovykh i sluzhbovykh osib Fondu harantuvannia vkladiv fizychnykh osib v Ukraini]. <i>Pravo bezpeka</i> , No. 4, pp. 42-47.
	2) Мозоль А. П. Злочинність мігрантів (кримінологічна характеристика). <i>Вісник Університету внутрішніх справ</i> . 1999. Вип. 7, ч. 2. С. 112.	2) Mozol A.P., 1990. Migrants' ... (переклад) [Zlochynnist ... (транслітерація)]. <i>Visn. Hark. nac. univ. vnutr. sprav</i> [Visnyk Universytetu vnutrishnykh sprav], Iss. 7 part 2, p. 112.
	3) Мацегора К. Прозорі тарифи наповнять бюджет. <i>Урядовий кур'єр</i> . 2016. 16 лип.	3) Matsehora K., 2016. Transparent ... (переклад) [Prozori ... (транслітерація)]. <i>Uriadovyi kurier</i> , 16 July.
Стаття з журналу (online)	1) Вільчик Т. Б. Відповідальність адвоката перед клієнтом: напрями гармонізації законодавства України до європейських стандартів. <i>Форум права</i> . 2016. № 1. С. 30–36. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_7.pdf (дата звернення: 20.09.2016).	1) Vilchyk T.B., 2016. Responsibility ... (переклад) [Vidpovidalnist ... (транслітерація)]. <i>Forum prava – Forum of law</i> , [online] No. 1, pp. 30–36. Available at http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_7.pdf [Accessed 20 September 2016].

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
	<p>2) Axak N. Development of multi-agent system of neural network diagnostics and remote monitoring of patient. <i>Eastern-European Journal of Enterprise Technologies</i>. 2016. Vol. 4, No. 9 (82). P. 4–11. DOI: https://doi.org/10.15587/1729-4061.2016.75690.</p>	<p>2) Axak N., 2016. Development of multi-agent system of neural network diagnostics and remote monitoring of patient. <i>Eastern-European Journal of Enterprise Technologies</i>, [online] Vol. 4, No. 9 (82), pp. 4–11. https://doi.org/10.15587/1729-4061.2016.75690.</p>
Дисертація, автореферат дисертації	<p>1) Черевко П. П. Створення юридичних осіб приватного права : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2008. 225 с.</p>	<p>1) Cherevko P.P., 2008. Establishing ... (<i>переклад</i>) [<i>Stvorennia ... (транслітерація)</i>]. D.Sc. dissertation. V.M.Koretsky Institute of state and law of NAS of Ukraine.</p>
	<p>2) Савченко Л. А. Особисті права та обов'язки батьків і дітей за сімейним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 1997. 27 с.</p>	<p>2) Savchenko L.A., 1997. <i>Personal ... (переклад)</i> [<i>Osobysti ... (транслітерація)</i>]. Abstract of Ph.D. dissertation. (англійською) Назва закладу, де працювала спецрада.</p>
Матеріали конференцій	<p>1) Борисова В. І. Зміст заповіту // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. О. А. Пушкіна (Харків, 27 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2016. С. 20–24.</p>	<p>1) Borysova V.I., 2016. Contents of testament [Zmist zapovitu]. In: Kharkiv National University of Internal Affairs et al., <i>Problems of ... (переклад)</i> [<i>Problemy ... (транслітерація)</i>]: <i>materialy ... (транслітерація)</i>]. Kharkiv, 27 May. Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav.</p>

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
Веб-сайт або веб-документ	<p>1) Беззуб І. Чи потрібна Україні легалізація граального бізнесу: думки експертів // Центр досліджень соціальних комунікацій, СІАЗ НЮБ ФПУ : сайт. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2218:chi-potribna-ukrajini-legalizatsiya-gralnogo-biznesu&catid=8&Itemid=350 (дата звернення: 04.06.2018).</p>	<p>1) Bezzub I., 2018. <i>Whether legalization (переклад) [Chu potribna ... (транслітерація)]</i>. [online] (переклад) Social Communication Research Center et al. (якщо є Last updated _____). Available at http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2218:chi-potribna-ukrajini-legalizatsiya-gralnogo-biznesu&catid=8&Itemid=350 [Accessed 4 June 2018].</p>
	<p>2) Гетманцев Д. Лотерея в законі // ZN,UA : сайт / Дзеркало тижня. Україна. 28.09.2012. URL: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/lotereya_v_zakoni_ne_minulo_y_14_rokiv_yak_v_ukrayini_zyaviv_sya_zakon_pro_lotereyu_.html (дата звернення: 20.09.2016).</p>	<p>2) Hetmantsev D., 2012. <i>Lottery ... (переклад) [Loteria ... (транслітерація)]</i>. [online] ZN,UA, Dzerkalo Tyzhnia, Ukraine. Available at http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/lotereya_v_zakoni_ne_minulo_y_14_rokiv_yak_v_ukrayini_zyaviv_sya_zakon_pro_lotereyu_.html [Accessed 20 September 2016].</p>
Архівні документи	<p>1) Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія ; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p>	<p>1) Materials of ... (переклад). In: <i>Central ... (переклад)</i>, collection 1061 ...</p>

Види джерел	Український стандарт	Гарвардський стандарт – латиниця
	2) ЦДНТА України (Центр. держ. наук.-техн. архів України). Ф. Р-72. Оп. 2. К. 1–272. Од. зб. 1. 10 арк.	2) Аналогічно прикладу 1.
	3) Діяльність історичної секції при ВУАН та зв'язаних з нею історичних установ Академії в 1929–1930 рр. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. X (Всеукраїнська Академія Наук). Спр. 1686. 30 арк.	3) Аналогічно прикладу 1.
	4) [Праці П. К. Грімстед] // ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 7. Спр. 19. 284 арк.	4) Аналогічно прикладу 1.
	5) Науковий архів Інституту історії України НАН України. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 170. № 1. Арк. 5. (План праці НДКІУ на 1924 р.).	5) Аналогічно прикладу 1.
	Препринти	1) Протидія кіберзлочинності в фінансово-банківській сфері : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 23 квіт. 2013 р. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Незалеж. асоц. банків України, Харків. банк. Союз – регіон. представник НАБУ. Харків : ХНУВС, 2013. 146 с. (Препринт / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Незалеж. асоц. банків України, Харків. банк. Союз – регіон. представник НАБУ ; 2013).

СПИСОК

СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ДЕРЖАВНИХ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Центральні державні архіви

ЦЦАВО України – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

ЦДАГО України – Центральний державний архів громадських об'єднань України

ЦДАЗУ – Центральний державний архів зарубіжної україніки

ЦДЕА України – Центральний державний електронний архів України

ЦДАМЛМ України – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України

ЦДІАК України – Центральний державний історичний архів України, м. Київ

ЦДІАЛ України – Центральний державний історичний архів України, м. Львів

ЦДНТА України – Центральний державний науково-технічний архів України

ЦДКФФА України – Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г. С. Пшеничного

Місцеві державні архіви

Держархів АР Крим – Державний архів в Автономній Республіці Крим

Держархів Вінниц. обл. – Державний архів Вінницької області

Держархів Волин. обл. – Державний архів Волинської області

Держархів Харків. обл. – Державний архів Харківської області

Держархів м. Києва – Державний архів міста Києва

Держархів м. Севастополя – Державний архів міста Севастополя

та ін.

Галузеві державні архіви

ГДА МО України – Галузевий державний архів Міністерства оборони України

ДА СБ України – Державний архів Служби безпеки України

**ПЕРІОДИЧНІ НАУКОВІ ВИДАННЯ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Крім збірника наукових праць «Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ», Університет є засновником і видавцем ще трьох періодичних наукових видань – збірника наукових праць «**Вісник Кримінологічної асоціації України**», наукового журналу «**Право і безпека**» та електронного видання «**Форум права**».

Вісник Кримінологічної асоціації України

Збірник наукових праць «**Вісник Кримінологічної асоціації України**» видається з 2012 року. За період існування було видано 18 номерів збірника, в яких опубліковано близько 500 наукових статей та значну кількість інформаційних матеріалів з питань, що стосуються діяльності Кримінологічної асоціації України. У 2016 році збірник став переможцем конкурсу на краще видання в системі МВС України.

Програмні цілі: розвиток теоретичної складової наук кримінально-правового циклу, здійснення наукового передбачення тенденцій розвитку науки і практики боротьби зі злочинністю, наукове забезпечення діяльності Національної поліції, сприяння реалізації правоохоронними органами державної політики у сфері протидії злочинності, співробітництво з міжнародними кримінологічними організаціями, аналіз та поширення кращих зразків та досвіду їх роботи.

Категорії читачів: науковці, юристи, курсанти, слухачі та студенти навчальних закладів МВС України, юридичних закладів вищої освіти, працівники правоохоронних органів.

Із 2018 року **періодичність** випуску видання становить 2 рази на рік.

Мови видання: українська, російська, англійська.

Сайт видання: <https://visnikkau.webnode.com.ua>.

Право і безпека

Науковий журнал «Право і безпека» видається з 2002 року. За період існування було видано 67 номерів журналу, в яких опубліковано близько 3200 наукових статей та значну кількість інформаційних матеріалів наукового спрямування з питань, що стосуються тематики видання. Журнал неодноразово ставав призером конкурсів на краще видання в системі МВС України.

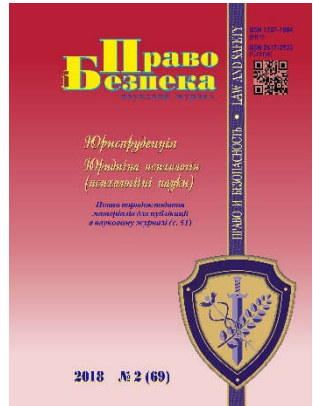
Програмні цілі: поширення результатів наукових досліджень теоретичних і практичних проблем права і безпеки, наукове забезпечення законотворчого процесу та практичної діяльності правоохоронних органів України, сприяння реалізації державної політики у сфері забезпечення прав і свобод громадян та протидії злочинності тощо.

Категорії читачів: усе населення.

Періодичність випуску видання: 4 рази на рік.

Мови видання: українська, російська, англійська.

Сайт видання: <http://pb.univd.edu.ua>.

Форум права

Електронне видання «Форум права» видається з 2005 року. За період існування було видано близько 50 номерів збірника, в яких опубліковано близько 4000 наукових статей.

Призначення журналу: досягнення якісно нового рівня повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб суспільства в сучасних знаннях у галузі права.

Категорії читачів: науковці-юристи, працівники правоохоронних органів.

Із 2018 року **періодичність** випуску видання становить 6 разів на рік.

Мови видання: українська, російська, англійська.

Сайт видання: <http://forumprava.pp.ua>.

Редагування *П. О. Білоуса, С. С. Тарасової,
М. В. Цветкової-Верніченко*
Комп'ютерне верстання *А. О. Зозулі, П. О. Білоуса*
Переклад анотацій *Л. О. Осятинської*
Дизайн обкладинки *І. Є. Єсіної*

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації КВ № 23375-13215 ПР від 19.04.2018.

Підп. до друку 27.11.2018. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 7,0. Тираж 50 прим. Зам. № 2018-24.

Адреса редакції, видавця та виготовлювача:
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, Харків, 61080;
тел. 7398-342, факс 7398-181; адреса електронної пошти:
visnyk.hnuvs@ukr.net; сайт: <http://visnyk.univd.edu.ua>.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.